

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

Lina Blažytė

Teisės fakulteto, verslo teisės specializacijos, magistrantūros nuolatinių studijų II kurso,
VRTmns10-01 grupės studentė

**JURIDINIO ASMENS DALYVIO ATSAKOMYBĖS PAGAL JURIDINIO ASMENS
PRIEVOLĖS TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
– doc. dr. Virginijus Bitė

.....

Vilnius, 2012

TURINYS

IVADAS	3
1. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės prigimtis ir samprata	9
1.1. Juridinio asmens prigimtės teorijų įtaka juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles	10
1.2. Juridinio asmens samprata, požymiai	12
1.3. Juridinio asmens dalyvio ribotos atsakomybės panaikinimo institutas (<i>piercing the corporate veil</i>).....	15
1.4. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles modeliai	16
1.5. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles ir deliktinės civilinės atsakomybės santykis	17
2. Juridinio asmens dalyvis kaip specialus atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo subjektas	21
2.1. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisinio statuso ypatumai	23
2.1.1. Akcininko vaidmuo valdant įmonę (lemiamos įtakos kriterijus)	26
2.1.2. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės santykis su juridinio asmens vadovo atsakomybe	28
2.1.3. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės ypatumai įmonių grupėje	31
2.2. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisinio statuso ypatumai.....	33
2.2.1. Individualios įmonės dalyvis kaip specialus atsakomybės pagal individualios įmonės prievoles taikymo subjektas	34
2.2.2. Ūkinės bendrijos narys kaip specialus atsakomybės pagal ūkinės bendrijos prievoles taikymo subjektas.....	38
3. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles atsiradimo pagrindai, jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje	40
3.1. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievoles įstatymo ir steigiamųjų juridinio asmens dokumentų pagrindu	41
3.2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygos.....	42
3.2.1. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės kreditoriams	44
3.2.2. Juridinio asmens dalyvio nesąžiningi veiksmai	46
3.2.3. Priežastinis ryšys kaip sąlyga juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles kilti	53
3.3. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo pasekmės	55
4. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo ypatumai LR teismų praktikoje	58
4.1. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės ypatumai išieškojimo procedūrose	58
4.2. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymas bankroto proceso metu.....	59
4.3. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievoles likvidavus juridinį asmenį	63
IŠVADOS	65
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	67
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Kiekviena išsivysčiusi teisinė sistema turi tam tikrą teismų praktikos išplėtotą doktriną skirtą teisingumo atstatymui. Tokia doktrina numatyta ir Lietuvos teisiniame reguliavime. Šiuo atveju galima pažymėti, jog Lietuvos teisinis reguliavimas, palyginus su Vakarų teisės tradicijos valstybėmis, formos požiūriu yra novatoriškas, kadangi kodifikavo dalyvio atsakomybės už piktnaudžiavimą juridinio asmens ribota atsakomybe pagrindus. Visgi svarbu pažymėti, nors dalyvio ribotos atsakomybės panaikinimo pagrindai ir numatyti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK)¹ 2.50 str. 3 d., tačiau šios normos turinio požiūriu, teisė apibrėžti dalyvio atsakomybės ribas palikta teismų praktikai. Šiuo atveju teisinio reguliavimo trūkumai šalinami per plačią teismų diskreciją formuojant išimtį iš ribotos atsakomybės taisyklės apibrėžiant nesąžiningus dalyvio veiksmus. Nors tikslai, kurių siekia teismų praktika, norėdama užpildyti teisinio reguliavimo spragą, apibrėžti, tačiau to negalima pasakyti apie egzistuojančias priemones. Šiuo atveju LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta teisės norma yra per plačiai suformuluota ir nepateikia tikslaus atsakymo į klausimą, kada dalyvio naudojimasis teikiama ribotos atsakomybės apsauga turėtų būti traktuojamas kaip neteisėtas.

Vertinant Lietuvos teisinį reguliavimą ir teismų praktiką juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolos aspektu, galima teigti, kad probleminiai šios doktrinos aspektai susiveda į teisinio reguliavimo dvilypumą. Nors galimybė panaikinti ribotos atsakomybės apsaugą yra sunorminta ir tai formaliai palengvina kreditorių galimybę ginti savo pažeistas teises, tačiau normos turinys yra nepakankamai apibrėžtas, o tai be abejonės, turi neigiamą įtaką tiek kreditorių teisių efektyviai apsaugai, tiek paties juridinio asmens dalyvių teisėtiems lūkesčiams. Šiame darbe mėginama susisteminti ir išgryninti Lietuvos teismų praktikos rezultatus atsakant į esminius ribotos juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolos taikymo klausimus. Ypatingas dėmesys skiriamas LR teismų praktikos suformuluotiems ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvių veiklos nesąžiningumo vertinimo kriterijams, taip pat praktikoje nustatytoms dalyvių atsakomybės aplinkybėms, jų pasekmių ir su tuo susijusių rizikų analizei. Kadangi ribotos atsakomybės panaikinimo doktrinos sąlygų apibrėžimas yra išimties socialiai naudingai ribotos atsakomybės taisyklei formavimas, ypač svarbu, kad ši išimtis būtų kuo tiksliau apibrėžta. Todėl šiame darbe didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikos pateikiamam juridinio asmens dalyvio ir jo atsakomybės sąvokų aiškinimui, atsakomybės pagrindų analizei, tokios atsakomybės prigimties nustatymui.

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

Atsižvelgiant į pastaraisiais metais Lietuvoje išaugusį įmonių bankrotų skaičių, teismuose padaugėjo ir bylų dėl neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių (savininkų) atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles. Pažymėtina, kad neribotos atsakomybės atveju dalyvio atsakomybę tiesiogiai numato įstatymas, todėl tokio juridinio asmens kreditoriai įgyja didesnes savo reikalavimų patenkinimo galimybes. Dėl šios priežasties praktikoje teismai susiduria su problema siekiant nustatyti protingą ir teisingą pusiausvyrą tarp neribotos atsakomybės juridinio asmens kreditorių ir neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisių apsaugos. Nemažai problemų teismams iškyla ir nustatinėjant sutuoktinių atsakomybę pagal bendrosios jungtinės nuosavybės teisę priklausančios įmonės prievoles, kadangi šiuo atveju atsakomybės subjektu tampa ne tik faktinis įmonės valdytojas (savininkas), tačiau ir jo sutuoktinis. Savo specifiskumu pasižymi ir neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės taikymas įmonės bankroto ir likvidavimo procesuose. Taigi visų šių probleminių aspektų analizė reikalauja ypatingo dėmesio, kadangi įstatymai nepateikia detalesnių taisyklių nurodytoms problemoms spręsti, o jų sprendimas Lietuvos teismų praktikoje, reikia pažymėti, yra specifinis, dažnai nevienareikšmiškas.

Temos naujumas. Kadangi Lietuvos teisiniame reguliavime LR CK 2.50 str. 3 d. norma yra gana nauja (atsirado tik įsigaliojus 2001 m. LR CK), natūralu, kad jos taikymo sąlygos nėra iki galo išaiškintos. Dėl ekonominių santykių sudėtingumo LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta teisės norma suformuluota labai plačiai. Šiuo atveju nesant išsamaus dalyvio atsakomybės reglamentavimo, teismams suteikiama išskirtinė prerogatyva nustatyti šios teisės normos taikymo sritį. Pažymėtina, kad nuo pat šios normos įtvirtinimo Lietuvos teisės sistemoje, dar nebuvo išsamiai ir sistemingai analizuota Lietuvos teismų praktika juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles instituto taikymo srityje. Šiame darbe pirmą kartą Lietuvos teisiniame diskurse aptariamos juridinio asmens ribotos atsakomybės taisyklės išimtys, analizuojami praktiniai jų taikymo Lietuvos teismų praktikoje atvejai, pateikiami bei lyginami teismų išaiškinimai dėl šios normos taikymo sąlygų.

Pateikiamos analizės naujumą rodo ir tai, kad naujai įsigaliojusių teisės aktų nuostatoms pakeitus neribotos atsakomybės juridinių asmenų teisinį reglamentavimą, dar nebuvo plačiau nagrinėta teismų praktika dėl neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles. Todėl šiame darbe yra mėginama apžvelgti probleminius neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės aspektus, Lietuvos teismų pateikiamus praktinių situacijų sprendimus, tokios atsakomybės taikymo ypatumus išieškojimo ir bankroto procesuose.

Pažymėtina, kad toks sisteminis tyrimas leidžia apibrėžti esamo reglamentavimo trūkumus ir atrasti alternatyvius juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles

taikymo sprendimo kelius. Dėl šių priežasčių darbas taip pat naudingas siekiant efektyvesnio juridinio asmens dalyvio atsakomybės teisinio reglamentavimo ir kreditorių teisių apsaugos užtikrinimo.

Temos ištyrimo lygis. Kadangi šio darbo koncepcija lemia temos vystymą dvejomis kryptimis, t.y. ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles atvejais, reikia pažymėti, kad skirtingas yra ir šių kryptių ištyrimo lygis.

Svarbu pastebėti, jog juridinių asmenų dalyvių atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles teoriniam aptarimui skiriama nemažai dėmesio ne tik užsienio valstybėse, tačiau ir Lietuvoje. Naujajame LR CK įtvirtinus išimtį iš ribotos atsakomybės taisyklės doktrinoje padaugėjo teisinių įžvalgų dėl minėtos išimties taikymo, kadangi ankstesnė Lietuvos teismų praktika aiškesnio šios normos reglamentavimo nepateikė. Šiuo atveju minėtina 2006 m. A. Tikniūtės daktaro disertacija², kurioje nagrinėjamos įvairių formų ribotos atsakomybės juridinių asmenų kreditorių teisių apsaugos priemonės, *inter alia* dalyvių ribotos atsakomybės panaikinimas. 2008 m. daktaro disertacijoje V. Papijanc³ analizuoja funkciškai alternatyvius patronuojančios įmonės atsakomybės dukterinės įmonės kreditoriams institutus, iš kurių vienas – ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimas įmonių grupėse. Šiais klausimais nemažai pasisakė ir tokie teisės teoretikai kaip J. Kiršienė, M. Civilka, A. Augustaitis, L. Mikalonienė, I. Levickaitė ir kiti Lietuvos teisininkai.⁴ Tačiau svarbu pastebėti, kad Lietuvos teisės teoretikai savo darbuose daugiau orientuojasi į lyginamąją įvairių valstybių jurisprudencijos praktikos analizę bei bendrųjų dalyvio atsakomybės pagrindų aptarimą, mažiau dėmesio skirdami ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymui Lietuvos teismų praktikoje. Nors ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvio atsakomybės institutas daug plačiau išdiskutuotas užsienio valstybių teisininkų

² **Tikniūtė A.** Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006.

³ **Papijanc V.** *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); 95-102.

⁴ **Kiršienė J.** Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // Jurisprudencija. 2002, t. 31(23). P. 67-80. **Civilka M.** Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles 1 // Juristas. 2006. Nr. 1. P. 3-9. Nr. 2. P. 24-33. **Augustaitis A.** Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // Juristas. 2004. Nr. 1. P. 3-5. **Mikalonienė L.** Subsidiari akcininko atsakomybė. Vilniaus universitetas. Teisė. 2010-76. P. 176-189. **Levickaitė I.** Ar Lietuvos įstatymai leidžia pakelti akcinės bendrovės atsakomybės šydą? // *International Journal of Baltic Law*. 2004 Dec., Vol. 1, Nr. 4 P. 41-48. **Žukas T.** Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // *Vadovo pasaulis*. 2004. Nr. 1. P. 41. 70-74/ Nr. 3. P. 38-41. **Lamanauskas T., Juodka R.** Ar juridinio asmens samprata pasmerkta išnykti // Teisės žinios. 2004. Nr. 2 (5). P. 14-15. **Butrimienė G.** Ar ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyviai pagal bendrą taisyklę neatsakantys už bendrovės prievoles, gali būti patraukti civilinė atsakomybėn? // *International Journal of Baltic Law*. 2005. Volume 2, No. 4. P. 60-78. **Bakanas A., Bartkus G.** ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 93-96, 118-119, 127-129. **Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt.** Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Leidybos centras, 2007. P. 172-183.

gretose (T. P. Glynn, F. H. Easterbrook, D. R. Fischel, Frignani A., Elia G., S. M. Bainbridge ir kiti)⁵, tačiau ir čia nėra vieningos nuomonės dėl dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo. Galima teigti, jog ilgą laiką novatoriškoji LR CK 2.50 str. 3 d. norma egzistavo tik teoriniame teisės lygmenyje, Lietuvos teismų praktikai nepateikęs šios normos detalesnio reglamentavimo, bendrieji jos taikymo pagrindai buvo grindžiami remiantis užsienio valstybių formuojama praktika. Tik pastaraisiais metais Lietuvoje išaugus juridinių asmenų bankrotų skaičiui teismuose padaugėjo ir bylų dėl juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinių asmenų prievolės, dėl šios priežasties mokslinę diskusiją tikslinga pratęsti.

Tas pats pasakytina ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės atveju. Nors mokslinių darbų apie neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal juridinio asmens prievolės Lietuvoje beveik nėra, tačiau mėginimų aptarti tam tikrus šio instituto aspektus būta. Dr. V. Višinskis⁶, A. Naujokaitis⁷ yra nagrinėję neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės ypatumus išieškojimo ir nemokumo procedūrų kontekste. Nemažai šia tema yra pasisakę ir tokie Lietuvos teisininkai kaip E. Laužikas⁸ ir kiti. Pastebėtina, kad užsienio autorių darbuose šis institutas yra mažai nagrinėtas, kadangi, skirtingai nei Lietuvos teisiniame reguliavime, daugelyje kitų valstybių neribotos atsakomybės subjektai nepripažįstami juridiniais asmenimis. Šiuo atveju Lietuvos teisiniame reguliavime įtvirtintas neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės institutas išplėtotas gausios Lietuvos teismų praktikos, kuri, reikia pažymėti, nėra vienareikšmiška ir reikalauja detalesnio aptarimo.

Darbo tikslas - apžvelgiant bei analizuojant Lietuvos teismų praktiką ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinių asmenų prievolės taikymo aspektu nustatyti šių institutų vietą Lietuvos teisinėje sistemoje, aptarti jų taikymo Lietuvos teismų

⁵ **Glynn T. P.** Beyond Unlimiting Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // *Vanderbilt Law Review*, 2004 March. Vol. 57, No. 2. <http://ssrn.com/abstract=572482>, prisijungimo laikas: 2012-01-12. **Easterbrook F. H., Fischel D. R.** The Economic Structure of Corporate Law. Cambridge: Harvard University Press, 1991. P. 62-65. **Frignani A., Elia G.** Italian Company Law. Milan: IPSOA Kluwer, 1992. P. 49. **Bainbridge S. M.** Abolishing Veil Piercing// *Corporate Practice Commentator*, 2001, Nr. 43. P. 517-525. **Carney W. J.** Limited Liability // *Encyclopedia of Law and Economics*. 1998, P.662, <http://ssrn.com/abstract=50563>, prisijungimo laikas 2012-02-22. **Hansmann H., Kraakman R.** The Essential Role of Organizational Law // *Yale Law Journal*, 2000, Nr. 110. P. 2. **Johnston D.** The Development of Law in Classical and Early Medieval Europe: Limiting Liability: Roman Law and Civil Law Tradition // *Chicago – Kent Law Review*, 1995, Nr. 70. P. 387-440.

⁶ **Višinskis V.** Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // *Jurisprudencija*. 2005. Nr. 69 (61). P. 36-43.

⁷ **Naujokaitis A.** Atsakomybės pagal individualių įmonių prievolės aspektai // *Juristas*. 2004. Nr.2004/6. P. 3-7.

⁸ **Laužikas E., Višinskis V.** Fizinį asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai // *Teisė*. 2006. Nr. 59. P. 46-56.

praktikoje probleminius aspektus bei, remiantis teismų išaiškinimais, pateikti teisinį atsakomybės pagrindų vertinimą.

Darbo uždaviniai:

1. Aptarti juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles prigimtį bei sampratą.
2. Apžvelgti juridinio asmens dalyvio, kaip specialaus atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles subjekto, teisinio statuso ypatumus ribotos ir neribotos atsakomybės atvejais.
3. Išanalizuoti Lietuvos teismų praktikos išaiškinimus dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygų.
4. Aptarti neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo ypatumus Lietuvos teismų praktikoje.
5. Pateikti Lietuvos teismų praktikos probleminių aspektų analizę dėl ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo.

Darbo objektas – juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles aiškinimas ir taikymas LR teismų praktikoje.

Darbo teorinė ir praktinė reikšmė. Šio darbo išskirtinumas ir naujumas lyginant su panašios tematikos kitų autorių darbais yra tame, kad iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinių asmenų prievoles institutai nagrinėti tik teoriniu lygmeniu aptariant bendruosius dalyvio atsakomybės pagrindus ir pateikiant hipotetinius praktinių situacijų sprendimo modelius vadovaujantis užsienio valstybių teismų praktikos pavyzdžiais. Šiame darbe pirmą kartą Lietuvos teisiniame diskurse bus aptariamose juridinio asmens ribotos atsakomybės taisyklės išimtys, analizuojami praktiniai jų taikymo Lietuvos teismų praktikoje atvejai, pateikiami bei lyginami teismų išaiškinimai dėl šio instituto taikymo sąlygų. Šis darbas padės išgryninti Lietuvos teismų praktikos poziciją dėl dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo pagrindų, padės nustatyti dalyvio kaip specialaus atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles subjekto ypatumus. Iš esmės šis darbas padės apibrėžti dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles instituto taikymo sritį ir vietą Lietuvos teisinėje sistemoje. Teorine ir praktine prasme šis darbas bus naudingas tiek juridinio asmens institutą nagrinėjantiems teisės teorijos specialistams, tiek teisininkams praktikams, kurie savo veikloje susiduria su nagrinėjamu klausimu. Taip pat pažymėtina, jog pateikiama temos analize galės pasinaudoti ir teisės studentai.

Darbe naudojami metodai:

1. *Lyginamasis metodas* – šis metodas padės atskleisti ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės ypatumus. Taip pat šio metodo pagalba bus aptariamos skirtingos teisės teoretikų pozicijos dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės prigimtį. Šis metodas pasitarnaus ir aptariant nevienareikšmišką Lietuvos teismų praktiką dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo pagrindų.
2. *Sisteminės analizės metodas* – šis metodas naudojamas siekiant ištirti darbo objektą sistemiškai analizuojant Lietuvos teisės norminius aktus, reglamentuojančius juridinių asmenų ir jų dalyvių teisinio statuso ypatumus bei dalyvių atsakomybės institutą.
3. *Istorinis metodas* - šio metodo pagalba mėginama atskleisti juridinio asmens sampratą bei juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės prigimtį.
4. *Lingvistinis metodas* – šis metodas padės nustatyti teisės aktuose bei teismų praktikoje vartojamų žodžių prasmę, padės teisingai suvokti vartojamų žodžių reikšmę nagrinėjamame kontekste.
5. *Empirinis metodas* (dokumentų analizės metodas). Duomenys darbui buvo renkami, analizuojami ir lyginami vadovaujantis Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktais, Lietuvos ir užsienio teismų sprendimais.

Darbo hipotezės

1. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės neturėtų būti traktuojama kaip deliktinė civilinė atsakomybė: šie du atsakomybės institutai yra atskiri, skirtingos jų sąlygos, struktūra ir paskirtis.
2. Atsakomybės subjektu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. gali būti ne tik dalyvis, kuris buvo kontroliuojantis juridinį asmenį ar užimantis dominuojančią padėtį kitų dalyvių atžvilgiu, tačiau tam tikrais atvejais ir dalyvis, neturintis lemiamos įtakos VAS.
3. Lietuvos teismai nėra linkę tipizuoti LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos dalyvio atsakomybės atvejų ir palaiko poziciją, kad sąžiningumas kiekvienoje situacijoje yra fakto klausimas, todėl tiesiog nustato atskirus nesąžiningų veiksmų atvejus.
4. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė kyla tiesiogiai iš įstatymo, todėl skirtingai nei ribotos atsakomybės atveju, jokių papildomų sąlygų, išskyrus žalą, kuri pasireiškia juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės, dalyvio atsakomybei konstatuoti nereikia.

1. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės prigimtis ir samprata

Žvelgiant į juridinio asmens doktrinos raidą, akivaizdi jo sampratos priklausomybė nuo civilinės apyvartos poreikių – juridiniam asmeniui istorijos raidoje buvo priskirti požymiai, aktualūs konkrečiam laikmečiui visuomeninių interesų apsaugai. Didėjantis visuomenės siekis kuo efektyviau užtikrinti savo interesų apsaugą, su laiku juridinį asmenį pavertė jo dalyvių turto apsaugos priemone. To pasekoje išsivystė juridinio asmens atsakomybės doktrina, pagal kurią juridinio asmens dalyvio ir paties juridinio asmens valia, o taip pat ir atsakomybė, tapo griežtai atribotomis kategorijomis, o juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumas tapo pagrindiniu juridinio asmens požymiu.⁹ Toks reguliavimas buvo nustatytas ir 1964 m. LR CK¹⁰. Įsigaliojus 2001 m. LR CK juridinio asmens teisės buvo suteiktos ir neribotos atsakomybės organizacinėms formoms, tačiau paliekama galioti bendra taisyklė, kad nesant atsakomybės pagrindų juridinio asmens dalyvis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, nebent kitaip nurodyta specialiuose įstatymuose. Taigi, pagal dabartinį teisinį reguliavimą, netgi pripažinus subjektą juridiniu asmeniu, jo dalyviui ne visuomet yra garantuojamos tam tikros atsakomybės už juridinio asmens prievoles ribojimo priemonės. Įstatymas numato atvejus, kuomet net ir juridinio asmens dalyviui gali tekti atsakyti pagal juridinio asmens prievoles (LR CK 2.50 str. 3 d.). Situacija, kai dalyviai netenka ribotos atsakomybės imuniteto, vadinama „atsakomybės šydo pakėlimu“ (*piercing the corporate veil, lifting the corporate veil, Durchgriff, principe de la transparence*)¹¹, teismai tokiais atvejais taiko turinio prieš formą principą. Šiuo atveju juridinio asmens dalyviai, patys negerbiantys juridinio asmens autonomiškumo, neturėtų tikėtis, kad teismas laikys juridinį asmenį atskiru juridiniu vienetu, savarankiškai atsakančiu pagal prievoles. Taigi šiuolaikinėje teisinėje sistemoje yra pripažįstama, kad juridinio asmens dalyviai gali netekti dalyvio statuso suteikiamos ribotos atsakomybės apsaugos dėl savo nesąžiningo elgesio.

Atsižvelgiant į tai, jog juridinio asmens samprata bei dalyvio atsakomybės pobūdis buvo įtakojami skirtingų juridinio asmens prigimties teorijų, toliau tikslinga aptarti šių teorijų turinį bei nustatyti jų įtaką šiuolaikinei juridinio asmens sampratai bei dalyvio atsakomybės pobūdžiui.

⁹ Hansmann H., Kraakman R. The Essential Role of Organizational Law// Yale Law Journal, 2000. Nr. 110. P. 4.

¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 1964. Nr.19-138, negalioja nuo 2001-07-01.

¹¹ JAV teisės sistemos terminologijoje – „*įmonės šydo pramušimas*“; Anglijos teisės sistemos terminologijoje – „*įmonės šydo pakėlimas*“; Germanų teisės sistemoje – „*pagriebimas*“; Romanų teisės sistemos terminologijoje – „*skaidrumo principas*“; Lietuvos teisės doktrinoje dar įvardijamas kaip „ribotos atsakomybės panaikinimo institutas“. Tekste Papijanc V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patrunuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112). P. 96.

1.1. Juridinio asmens prigimties teorijų įtaka juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles

Juridinio asmens institutas nuo romėnų teisėje išryškėjusių užuomazgų iki šiandieninių tarptautinių korporacijų patyrė nemažai pokyčių. Visų pirma, buvo plėtojama juridinio asmens atskirumo nuo jo dalyvių (savininkų) idėja. Ji išsikristalizavo tik XIV a.¹² Antrasis svarbus žingsnis buvo žengtas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje, kai atsirado pelno siekiantys narystę pagrįsti juridiniai asmenys – bendrovės. Būtent tuo metu ėmė formuotis ir juridinio asmens dalyvių atsakomybės už juridinio asmens priimtas pareigas ribojimas. Tačiau tokia privilegija buvo numatyta ne visiems juridiniams asmenims ir greičiau buvo išimtis iš bendrosios taisyklės. Trečioji transformacija įvyko XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, kai teisė į juridinį asmenį tapo viešosios apyvartos objektu, nes bendrovių akcijomis imta prekiauti biržose. Būtent šis pokytis buvo susijęs su ribotos atsakomybės, kaip vieno iš pagrindinių juridinio asmens požymių atsiradimu.¹³ Ketvirtasis etapas prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo ir vyksta iki šiol: juridinis asmuo jau nebėra tik nacionalinės teisės darinys, nes jo veikimo zona peržengia įsisteigimo valstybės teritoriją.

Analizuojant juridinio asmens institutą istoriniu aspektu stebina tai, kad nors pati juridinio asmens forma keitėsi, doktrinos požiūriu juridinio asmens samprata iki XX a. antrosios pusės nepatyrė fundamentalesnių lūžių.¹⁴

Reuvenas S. Avi-Yonahas savo darbe „*Cikliški korporacinės formos pasikeitimai: bendrovės socialinės atsakomybės istorinė perspektyva*“¹⁵ rašo, kad juridinio asmens raida nuolatos buvo susijusi su trimis pagrindinėmis juridinio asmens teorijomis: *agregato* (asmenų visumos – angl. *aggregate*), *fikcijos* ir *realybės*.

Šių teorijų ilgaamžiškumas stebina jau vien dėl to, kad juridinio asmens institutas transformavosi apimdamas vis didesnę socialinių santykių įvairovę. Teorijų universalumą galima paaiškinti tuo, kad kiekviena iš jų pabrėžia skirtingą, tačiau esminį juridinio asmens instituto aspektą, be kurio jis negalėtų funkcionuoti.¹⁶

Fikcijos teoriją plėtojo JAV teismų praktika bei vokiečių teisininkas F. K. Savinji (1840 m.) ir jo šalininkai G. Puchta (1848 m.), E. Bierling (1894) ir kiti. Fikcijos teorija teigė, kad juridinis

¹² S. J. Stoljar. Groups and Entities: an Inquiry into Corporate Theory Canberra, 1973. Chapter 9. Tekste Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 175.

¹³ Anderson G. M., Tollinson R. D. The Myth of the Corporation of the State // International Review of Law and Economics, 1983, Nr. 3, P. 107-120. Tekste Carney W. J. Limited Liability // Encyclopedia of Law and Economics 1998, P. 662, <http://ssrn.com/abstract=50563>, prisijungimo laikas: 2012-01-12.

¹⁴ Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008 2(104); P. 65.

¹⁵ Avi-Yonah, S. R. The Cyclical Transformations of Corporate Form: A Hystorical Perspective on Corporate Social Responsibility. 2005 Feb., Nr. 05-003. <http://ssrn.com/abstract=672601>, prisijungimo laikas: 2012-01-12.

¹⁶ Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008 2(104); P. 65.

asmuo – tai privatinės teisės fikcija, naudojama socialinių, teisinių, ekonominių ar kitų visuomenės narių poreikių tenkinimui. Fikcijos teorija nemažai dėmesio skiria juridinio asmens ir jo dalyvių interesų priešpriešinimui, t.y. pripažįstamas juridinio asmens ir jo dalyvių interesų atskyrimas. Būtent pripažįstama juridinio asmens valios autonomija apsaugo jo dalyvius nuo atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles, už kurias jie atsako tik savo įnašo dalimi. Teismams ribotą atsakomybę galima panaikinti tik išimtiniais atvejais.¹⁷

Priešinga fikcijos teorijai yra *realybės teorija*. Šios teorijos atstovai O. Girkė, F. Maitlandas ir kiti juridinį asmenį laikė realiai egzistuojančiu teisės subjektu. Ši teorija išgrynino juridinio asmens, kaip atskiro nuo dalyvių teisės subjekto idėją. Tačiau, kaip ir fikcijos doktrina, ši teorija akcentavo juridinio asmens ir jo dalyvių interesų atskirumą. Realybės teorija pripažindama juridinio asmens savarankišką subjektiškumą, nesutapatino juridinio asmens ir jo dalyvių valios, o tuo pačiu ir atsakomybės.¹⁸

Agregato teorija, skirtingai nei realybės teorija, nepripažįsta juridinio asmens subjektiškumo, o patį juridinį asmenį vertina kaip įrankį jo dalyvių interesams tenkinti. Šiuo požiūriu aukščiau visų tikslų iškeliami juridinio asmens dalyvių interesai, teigiant, kad juridinio asmens organai yra akcininkų įgaliotiniai ir turi pareigą veikti tik akcininkų naudai. Kartu užtikrinama, kad dalyviai neatsakys pagal juridinio asmens prievoles.¹⁹

Nors ir negalima paneigti aukščiau aptartų teorijų reikšmės bei įtakos juridinio asmens sampratos atskleidimo bei vystymosi procesams, tačiau akivaizdus ir šių teorijų nepakankamumas – jų pagalba negalima grįžti ne tik teisinių santykių besiklostančių tarp visų juridinio asmens narių visumos, bet ir suderinti civilinės teisės nuosavybės doktrinos su juridinio asmens, kaip savo turto savininko ir dalyvio, kaip juridinio asmens savininko idėja, apibrėžti, kurios organizacinės formos turi turėti juridinio asmens statusą.²⁰

Taigi šių juridinio asmens aiškinimo teorijų nepakankamumas, nulėmė naujos *sutartinės* juridinio asmens aiškinimo teorijos atsiradimą, kuri moksliniuose darbuose²¹ traktuojama kaip turinti didelės įtakos šiuolaikinei juridinio asmens sampratai.

¹⁷ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 176.

¹⁸ Žr. plačiau apie tai: Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 28.

¹⁹ Blair M. M., Lynn A., Stout A. Team Production Theory of Corporate Law, 85 Va.L Rev.247, P. 253-254. Blair M. M., Directors Duties in Post-Enron World: Why Language Matters, //Wake Forest Law Review. Vol. 38. Fall 2003. P. 4. Tekste Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 179.

²⁰ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 28.

²¹ Ten pat. P. 26.

Sutartinė teorija, skirtingai nei anksčiau vyravusi realybės, juridinio asmens teisinio subjektiškumo nelaiko pagrindiniu jo požymiu. Ji neneigia juridinio asmens subjektiškumo teisinės realybės, tačiau jos požiūriu, juridinio asmens subjektiškumas yra dirbtinis, jis yra tik priemonė, kuri supaprastina sutarčių visumos atstovavimo teisinius santykius. Remiantis šia teorija, juridinis asmuo yra standartinių sutarčių visuma, supaprastinanti dalyvių veiklą.²²

Pagal *sutartinę teoriją*, tiek paties juridinio asmens, tiek jo dalyvio turtas, taip pat ir atsakomybė, yra laikomi nepriklausomais vienas nuo kito. Pripažįstamas dalyvio sutikimas investuoti kapitalą mainais į balsavimo teisę priimant strateginius sprendimus ir išvestinę reikalavimo teisę į juridinio asmens vertę, tuo pačiu atsiribojant nuo galinčios kilti atsakomybės įnešto turto apimtyje.²³

Apibendrinant galima pažymėti, kad pagrindinės aptartų teorijų idėjos atspindi ir LR CK. LR CK 2.33 str. 1 d. įtvirtintas juridinio asmens apibrėžimas suponuoja išvadą, kad Lietuvos teisinis reguliavimas palaiko realybės teorijos šalininkų poziciją, jog juridinis asmuo yra atskiras, realus subjektas, galintis būti savarankišku civilinių teisinių santykių dalyviu. Tačiau pažymėtina, jog lyginamoji šio straipsnio ir kitų LR CK straipsnių (LR CK 2.45 str., 2.50 str.) analizė tai pat leidžia teigti, jog LR CK susipynė įvairių teorijų idėjos, kadangi juridinis asmuo būdamas savarankišku civilinių teisinių santykių subjektu tuo pat metu yra priemonė juridinio asmens dalyvių interesų įgyvendinimui. Juridinio asmens dalyvis naudojasi juridiniu asmeniu siekdamas dalyvauti civilinėje apyvartoje ir tokiu būdu apriboja savo atsakomybę įnešto turto apimtyje.

1.2. Juridinio asmens samprata, požymiai

Bendraisiais bruožais juridinis asmuo civilinėje teisėje apibūdinamas kaip įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri civiliniuose teisiniuose santykiuose reiškiasi kaip savarankiškas subjektas. Įvairių šalių civiliniai kodeksai arba visiškai neapibrėžia juridinio asmens, arba apibrėžia jį labai lakoniškai.²⁴ *LR CK 2.33 straipsnis juridinį asmenį apibrėžia kaip pavadinimą turinčią įmonę įstaigą ar organizaciją, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovė ar atsakovė teisme.* Taigi šioje normoje nustatyta, kad juridinis asmuo yra savarankiškas teisės subjektas tiek materialiuoju teisiniu, tiek procesiniu teisiniu aspektu.

²² Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 28.

²³ Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008 2(104). P. 65.

²⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Leidybos centras. 2007. P. 172.

Pažymėtina, kad juridinį asmenį iš kitų savarankiškų teisinių santykių dalyvių pirmiausia išskiria tik jam būdingi požymiai, per kuriuos yra apibrėžiama ir pati juridinio asmens samprata. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare²⁵ juridinio asmens požymiai, sutinkamai su LR CK 2.33 str. 1 d. yra skirstomi į pirminius, t.y. apibrėžiančius juridinį asmenį, ir išvestinius – papildančius, detalizuojančius pirminius juridinio asmens požymius. Pagal šį skirstymą pagrindiniais juridinio asmens požymiais yra įvardijami: *organizacinis vieningumas, civilinis materialinis teisnumas ir veiksnumas bei procesinis teisnumas ir veiksnumas*.

Organizacinis vieningumas pasireiškia vidine juridinio asmens struktūra ir struktūrinių dalių sujungimu į vieną visumą, esant vidinei funkcijų pasiskirstymo sistemai ir siekiant nustatyto tikslo, be to, juridinio asmens padaliniai veikia ne savo, o viso juridinio asmens vardu t.y. formuojama savarankiška, nuo jo dalyvių ar kitų suinteresuotų asmenų valios nepriklausoma juridinio asmens valia.²⁶

Juridinio asmens *civilinis bei civilinis procesinis teisnumas ir veiksnumas* pasireiškia kaip materialinis-teisinis požymis, reiškiantis gebėjimą savarankiškai veikti savo vardu civilinėje apyvartoje bei civiliniuose procesiniuose santykiuose, įgyti, turėti ir įgyvendinti turtines ir asmenines neturtines teises ir prisiimti prievolės bei savarankiškai atsakyti turtu už savo prievolės, būti ieškovu ir atsakovu teisme. Pažymėtina, kad įgydamas teises ir pareigas savo vardu, juridinis asmuo tampa ir savarankišku atsakomybės subjektu. Todėl preziumuojamas juridinio asmens ir jo dalyvių valios atskirumo principas suponuoja bendrą taisyklę, kad dažniausiai juridinis asmuo neatsako už savo dalyvių prievolės ir atvirkščiai, dalyviai nėra atsakingi už juridinio asmens įsipareigojimus (LR CK 2.50 str. 1, 2 d.).²⁷

Pažymėtina, kad nesant bent vieno pirminio juridinio asmens požymio, asmuo negali būti pripažįstamas juridiniu asmeniu.²⁸

Išvestinių požymių išraiška gali būti įvairi – tai priklauso nuo juridinio asmens teisinės formos. Prie išvestinių juridinio asmens požymių LR CK komentaro autoriai priskiria *juridinio asmens pavadinimą*, kuris leidžia identifikuoti juridinį asmenį, ir *juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumą*.²⁹ Toks skirstymas, pasak A.Tikniūtės, neatitinka sutartinės juridinio asmens

²⁵ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 93.

²⁶ Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Leidybos centras, 2007. P. 173.

²⁷ Ten pat. P. 174.

²⁸ Apie juridinio asmens požymius išsamiau žr.: Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1999. P. 252-259.

²⁹ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 93.

teorijos šalininkų požiūrio, teigiančio, kad turto atskirumas yra esminis juridinio asmens požymis.³⁰ Pažymėtina, kad vienas pagrindinių juridinio asmens steigimo tikslų – turto personifikavimas, t.y. dalyvių turto perdavimas juridiniam asmeniui, siekiant sudaryti jam galimybę dalyvauti civilinėje apyvartoje, ir tokiu būdu (ribotos atsakomybės atveju) apriboti dalyvių riziką. Todėl turto atskirumo savybė, pripažįstama esminiu juridinio asmens požymiu. Juridinio asmens turto atskirumą nuo jo dalyvių turto esminiu juridinio asmens požymiu pripažįsta ir kiti Lietuvos įmonių teisės teoretikai.³¹

Reikia pažymėti, kad pagal šiuo metu galiojantį LR CK, juridinis asmuo išlaiko turto atskirumo principą, tačiau turto atskirumas reiškia jau ne atsakomybės ribojimą tam tikru turto aktyvu, o tiesiog tai, kad juridinio asmens turtas apskaitomas atskirai nuo juridinio asmens dalyvių turto. Turto atskirumo laipsnis įvairių rūšių juridiniuose asmenyse iš esmės skiriasi. Akcinės bendrovės, kooperatyvai, viešosios įstaigos ir kt. turtą valdo nuosavybės teise, valstybės, savivaldybės įstaigos, įmonės – patikėjimo teise. LR CK antrosios knygos komentaro autorių nuomone, juridinio asmens dalyvis išsaugo nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą tik tada, kai juridinio asmens steigėjas yra valstybė ar savivaldybė, kurie juridiniam asmeniui perduoda turtą ne nuosavybės, bet patikėjimo teise (LR CK 2.45 ir 2.48 str.).³²

Taigi atitinkamų juridinio asmens požymių priskyrimas vienam ar kitam teisinių santykių subjektui, turi esminės įtakos to subjekto dalyvių teisei padėčiai, taip pat jų atsakomybės apimčiai. Svarbu pastebėti, kad įsigaliojus naujos redakcijos LR CK, praplėtus juridinių asmenų ratą, juridinio asmens samprata pasikeitė iš esmės: ribota atsakomybė, ligi tol buvusi esminiu juridinio asmens požymiu, tapo tik išvestiniu elementu – turto atskirumas imtas traktuoti daug plačiau – kaip pozityvus turto personifikavimas.³³ Taigi anksčiau galiojusiame LR CK buvo aiški tendencija įmonėms, kurių turtinė atsakomybė neribota, nepriskirti ir juridinio asmens teisių. Sistemiškai pažvelgus į šią nuostatą darytina išvada, kad senasis LR CK laikėsi pozicijos, kad juridinis asmuo visais atvejais yra ribotos turtinės atsakomybės. Naujasis LR CK nebesilaiko šio principo ir juridinio asmens statusą suteikia visoms įmonėms. Tačiau ir naujajame LR CK juridinis asmuo išlaiko turto atskirumo požymį, tačiau jis reiškia jau ne atsakomybės ribojimą tam tikru turto aktyvu, o tiesiog tai, kad juridinio asmens turtas apskaitomas atskirai nuo įmonės savininko turto.³⁴

³⁰ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 31.

³¹ Pavyzdžiui, Civilka M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles (1) // Juristas. 2006. Nr. 2006/01. P. 3. Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // Juristas. 2004. Nr. 2004/1. P. 3.

³² Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 93.

³³ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija.-Vilnius, 2006. P. 31.

³⁴ Ten pat. P. 33.

1.3. Juridinio asmens dalyvio ribotos atsakomybės panaikinimo institutas (*piercing the corporate veil*)

Vakarų teisės tradicijos įmonių teisėje yra gerai žinomas dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolos institutas (*piercing the corporate veil*). Šio atsakomybės instituto esmė – kad įmonė ir jos dalyvis yra atskiri teisės subjektai, turintys atskirą turtą ir savarankiškai atsakantys pagal savo prievolas. Juridinio asmens teisinė autonomija ir subjektinis savarankiškumas jos dalyvius atskiria nuo atsakomybės pagal juridinio asmens prievolas.³⁵ Tačiau, remdamiesi „*ribotos atsakomybės panaikinimo*“ doktrina, teismai turi teisę konstatuoti tų dalyvių atsakomybę, kurie pasinaudojo juridinio asmens forma siekdami patenkinti savo asmeninius, bet ne juridinio asmens, interesus.³⁶ Šiuo atveju vadovaujantis bendrais teisingumo bei draudimo piktnaudžiauti teise principais (LR CK 1.2 str.), taip pat bendru principu *nulla regula sine exceptione* (nėra taisyklės be išimties), yra nustatomos atskirumo principo išimtys. Būtent šios išimtys ir yra minėto instituto dalykas.

LR CK 2.50 str. 1 d. nustato bendrąją taisyklę, kad juridinis asmuo atsako pagal savo prievolas jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu. Taigi, šis straipsnis įtvirtina jau minėtą juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumo principą, tačiau svarbu pastebėti, jog šio principo negalima absoliutinti, kadangi to paties straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytos ir šio principo taikymo išimtys.

LR CK 2.50 str. 2 d. numato, kad juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievolas, o pastarasis pagal juridinio asmens prievolas, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytus atvejus. To paties straipsnio 3 d. numato, kad *kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu subsidiariai.* Būtent pastaroji nuostata, įtvirtinanti juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal juridinio asmens prievolas, Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra pripažįstama atskirumo principo išimtimi.

Taigi Lietuvoje, skirtingai nei daugelyje kitų Vakarų teisės tradicijos teisinių sistemų, atskirumo principo išimtis yra įtvirtinta įstatymu. Lietuvos teisės doktrinoje tokia nuostata

³⁵ Thompson R. B., *Piercing the Corporate Veil: An Empirical, Study*, 76 CORNELL. L. REV. 1036, 1036-37 (1991). P. 1039.

³⁶ Matthew D. Caudill. *Semigran Enters. v. Noren*, 730 N.Y.S.2d 586 (App. Div. 2001). *Fordham Journal of Corporate & Financial Law* is produced by the Berkeley Electronic Press (bepress). <http://ir.lawnet.fordham.edu/jcfl>, prisijungimo laikas: 2012-01-15.

vertinama prieštaringai, vieni ją laiko novatoriška, kiti mano, kad reguliavimą reikėtų tobulinti.³⁷ Nėra vieningos nuomonės ir dėl šio instituto taikymo sąlygų. Įtvirtinant nuostatą, kad juridinio asmens dalyviai gali netekti dalyvio statuso suteikiamos ribotos atsakomybės apsaugos dėl nesažiningo elgesio, šiuo atveju plati diskrecijos teisė, apibrėžti nesažiningo elgesio kriterijus, suteikiama Lietuvos teismams. Pažymėtina, jog teismų praktikoje yra nusistovėję keletas kriterijų, kuriais remiantis vertinama juridinio asmens dalyvio atsakomybė. Lietuvos teismai savo praktikoje pažymi, jog vienas svarbesnių kriterijų taikant ribotos atsakomybės panaikinimo institutą yra santykis tarp juridinio asmens ir kontroliuojančio dalyvio. Teismai skiria ir kitas šio instituto taikymo sąlygas, šiuo atveju, jas bus tikslinga aptarti plačiau.³⁸

1.4. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles modeliai

Pažymėtina, nors LR CK nėra tiesiogiai įtvirtintas išorinis ar vidinis juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles modelis, tačiau sisteminė LR CK 2.50 str. analizė, formuluojama Lietuvos teismų praktika³⁹ bei teisės doktrina⁴⁰ leidžia teigti, kad LR CK įtvirtinta išorinė dalyvio atsakomybė.⁴¹

Iš esmės juridinio asmens dalyvio atsakomybės išorinis pobūdis reiškiasi dviem aspektais. Pirma, išorinis yra atsakomybės pagrindas – dalyvio piktnaudžiavimas ribotos atsakomybės apsauga, ir jos teisinė pasekmė – ribotos atsakomybės praradimas. Antra, šis atsakomybės pobūdis apsprendžia ir žalos nustatymo taisyklę, kai dalyvio padaryta žala vertinama ne pagal žalą padarytą juridiniam asmeniui, o pagal kreditorių reikalavimų dydį.⁴²

Taigi remiantis išoriniu dalyvio atsakomybės modeliu juridinio asmens dalyvis subsidiariai atsako pagal juridinio asmens prievoles kreditoriams, bet ne pačiam juridiniam asmeniui. Šiuo atveju galutiniai naudos gavėjai pagal pareikštą reikalavimą juridinio asmens dalyviui yra juridinio asmens kreditoriai, t.y. tie asmenys, kurių teisių apsaugai yra skirta LR CK 2.50 str. 3 d.

³⁷ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); 95-102.

³⁸ Žr. skr. 3.2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles dėl nesažiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygos. P. 42.

³⁹ Pavyzdžiui, 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

⁴⁰ Pavyzdžiui, Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128. Levickaitė I. Can the corporate veil be pierced under Lithuania Law? *International Journal of Baltic Law*. 2004. Vol. 1. Nr. 4. P. 39-40. Žukas T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles (3). Vadovo pasaulis. 2004. Nr. 1. P. 41.

⁴¹ Pažymėtina, kad doktrinoje pasitaiko nuomonių, jog yra nustatytas vidinis atsakomybės modelis (pavyzdžiui, Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 183.), tačiau daugiau autorių bei teismų praktika pagrįstai kalba apie išorinį modelį.

⁴² Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 157.

Svarbu pastebėti, jog teisės doktrinoje išorinis atsakomybės modelis susilaukia nemažai kritikos. Nors turinio požiūriu tiek išorinis, tiek vidinis dalyvio atsakomybės modeliai siekia to paties tikslo – dalyvio atsakomybės už veiksmus, pažeidžiančius juridinio asmens savarankišką egzistenciją, tačiau skiriasi šių modelių teisinės pasekmės. Pasak A. Tikniūtės, ribotos atsakomybės panaikinimo doktrinos išorinis atsakomybės pobūdis nesiderina nei su juridinio asmens kaip teisių ir pareigų subjekto, nei su ribotos atsakomybės samprata, kadangi juridinio asmens dalyvio veiksmas pažeidžia visų pirma juridinio asmens interesus, ir tik išvestine prasme – kreditorių ir bendraakcininkų. Išorinis atsakomybės modelis šalina atsakomybės ribojimą ir tokiu būdu sunaikina juridinio asmens ribotos atsakomybės požymį, kuris bendrovės atveju yra esminis. Tuo tarpu vidinis atsakomybės modelis numato tik žalos atlyginimo pareigą. Šiuo atveju kreditorių teisių apsauga sustiprinama per reikalavimą atlyginti žalą, kuri nebūtų atsiradusi, jeigu dalyviai nebūtų neteisėtais veiksmais įsikišę. Vidinis atsakomybės modelis perkelia tik dėl neteisingo elgesio padidintą riziką ir palieka normalią nemokumo riziką ten, į kur įstatymas, formuluodamas ribotos atsakomybės taisyklę, ir norėjo perkelti – būtent kreditoriams.⁴³ Tačiau ir vidinis atsakomybės modelis yra kritikuotinas, pažymint, kad šis atsakomybės modelis grindžiamas specialios dalyvio pareigos juridiniam asmeniui egzistavimu, tačiau nei viena juridinio asmens teorija negali pagrįsti dalyvio pareigos juridiniam asmeniui atsiradimo.

Nepaisant kritikos, svarbu pastebėti, jog Lietuvos teisinis reguliavimas pasirinko išorinį juridinio asmens dalyvio atsakomybės modelį. LR CK įtvirtinus dalyvio atsakomybės pagrindus buvo iš dalies išspręsta atsakomybės pagrindo problema, tačiau, pasak I. Levickaitės, siekiant subalansuoti juridinio asmens dalyvių ir kreditorių teisių apsaugą Lietuvos teisiniam reguliavimui būtų naudinga tiksliau apibrėžti dalyvio nesąžiningumo sąlygas.⁴⁴ Šiuo atveju geresnė alternatyva už pasirinktąją būtų tolimesnis atsakomybės sąlygų įstatyminis sunorminimas. Šios įstatyminės nuostatos suteiktų gaires teismams, sąlygotų vieningą doktrinos taikymą bei padidintų teisinį tikrumą visuomenėje.⁴⁵

1.5. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles ir deliktinės civilinės atsakomybės santykis

⁴³ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 114.

⁴⁴ Levickaitė I. Can the corporate veil be pierced under Lithuanian Law? *International Journal of Baltic Law*. 2004. Vol. 1. Nr. 4. P. 48.

⁴⁵ Huss J. R. Revamping Veil Piercing for All Limited Liability Entities: Forcing the Common Law Doctrine into Statutory Age // *University of Cincinnati Law Review*, 2001, Vol. 70, p. 2. Tekste Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 115.

Svarbu pastebėti, kad Lietuvoje nėra aiškaus reglamentavimo dėl juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu kilmės, tačiau, tiek Lietuvos teismų praktikoje,⁴⁶ tiek teisės doktrinoje⁴⁷ laikomasi pozicijos, kad ši dalyvio papildoma turtinė prievolė turėtų būti vertinama kaip tiesioginė atsakomybė deliktinės atsakomybės instituto pagalba. Nors pagal šią poziciją dalyvio atsakomybė tiesiogiai nepriklauso nuo juridinio asmens prievolės pagrindo, tačiau kreditorių patirti turtiniai praradimai įvertinami specifiniu, įstatyme įtvirtintu būdu – pagal neįvykdytas juridinio asmens prievolės ar jų dalį.⁴⁸ Nurodytos pozicijos, laikomasi dėl keleto priežasčių.

Pirmiausia, istoriškai juridinio asmens statuso suteikimas bendrovėms lėmė akcininkų ir bendrovės kaip savarankiškų subjektų atskirumą. Išoriniu požiūriu uždarnosios akcinės bendrovės buvo modeliuojamos pagal atviro tipo bendrovės kaip juridinius asmenis ir taip, kad tam tikra apimtimi būtų toleruojamas akcininkų aktyvumas. Aktyvūs dalyviai išimtinai dėl savo aktyvaus vaidmens nepraranda ribotos atsakomybės privilegijos, akcininko turtinę prievolę lemia ne dalyvio statusas, akcininko teisių suteikiamos galios (įtaka) ar aktyvus vaidmuo. Atsakomybė dalyviui kyla tik tada, jeigu dėl jo nesąžiningo elgesio turtinių nuostolių patiria juridinio asmens kreditoriai. Šiuo atveju laikomasi pozicijos, kad akcininko atsakomybę lemia jo paties veiksmų rezultatai, todėl akcininko atsakomybė yra tiesioginė ir vertinama pagal deliktinės atsakomybės taisykles.⁴⁹

Antra, pagal šiandienines užsienio valstybių teismų praktikos⁵⁰ tendencijas nesąžiningi dalyvio veiksmai, pasinaudojant bendrovės teisine forma, tuo padarant žalos bendrovės kreditoriams, vertinami remiantis deliktinės atsakomybės institutu. Be to, doktrinoje taip pat pateikiama nuomonė, kad akcininko kaip dalyvio atsakomybės institutas gali būti traktuojamas kaip funkciškai alternatyvus nemokios bendrovės valdymo organų atsakomybei. Lietuvoje valdymo organo narių civilinė atsakomybė nemokios bendrovės kreditoriams yra deliktinė (LR CK 6.263 str. 1 d.).⁵¹

⁴⁶ Pavyzdžiui, 2006-11-28 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-604/2006.

⁴⁷ Pavyzdžiui, Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 164.; Mikalonienė L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Teisė. 2010 -76. P. 176-189.

⁴⁸ Mikalonienė L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Teisė. 2010 -76. P. 183.

⁴⁹ Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 139.

⁵⁰ JAV atlikus teismų praktikos analizę, pastebėta, kad daugumoje formaliai ribotos atsakomybės panaikinimo doktrinos taikymo atveju, ieškovas tiesiog galėjo pateikti ieškinį asmeniškai akcininkui dėl žalos padarymo. Gevurtz F. A. Piercing : An Attempt to Lift the Veil of Confusion Surround the Doctrine of Piercing the Corporate Veil // Oregon Law Review, 1997, Nr. 76, p. 870. Tekste Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 116.

⁵¹ Mikalonienė L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Teisė. 2010 -76. P. 184.

Vis dėlto, reikia pastebėti, kad nors tiek teisės doktrinoje, tiek Lietuvos teismų praktikoje pastebima tendencija dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės institutą traktuoti kaip deliktinę civilinę atsakomybę, tačiau su tokia pozicija negalima visiškai sutikti.

Pirmiausia, pažymėtina, jog šie du atsakomybės institutai yra atskiri, skirtingos jų sąlygos, struktūra ir paskirtis. LR CK 2.50 str. 3 d. numatyta dalyvio atsakomybė dėl bendrojo sąžiningumo principo pažeidimo (nesąžiningi veiksmai) piktnaudžiaujant ribotos atsakomybės mechanizmu juridiniam asmeniui tapus nemokiam. Šiuo atveju kalbama apie atsakomybės privilegijos panaikinimą bei juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal svetimas (juridinio asmens) prievoles. Tuo tarpu deliktinės atsakomybės atveju dalyvis atsako pagal savo prievoles, atsiradusias dėl konkrečios įstatyme nustatytos pareigos arba bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai (LR CK 6.246 str. 1 d.) pažeidimu padarytos žalos juridinio asmens kreditoriams, noliečiant atsakomybės privilegijos. Dalyvio atsakomybės institutą traktuoti kaip deliktinę civilinę atsakomybę būtų galima tuo atveju, jei Lietuvos teisinis reguliavimas būtų nustatęs vidinį juridinio asmens dalyvio atsakomybės modelį, tačiau, kaip jau minėta anksčiau, dabartinis teisinis reguliavimas neabejotinai nustato išorinį atsakomybės modelį, panaikinantį juridinio asmens dalyvio atsakomybės privilegiją.⁵²

Taip pat pažymėtina, kad ribotos dalyvio atsakomybės panaikinimo institutas turi tris LR CK 2.50 str. 3 d. nurodytas atsakomybės sąlygas: juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės, dalyvio nesąžiningus veiksmus, priežastinį juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės ir dalyvio nesąžiningų veiksmų ryšį.⁵³ Šiuo atveju nereikia įrodinėti deliktinei atsakomybei būdingų neteisėtų veiksmų ir žalos.⁵⁴ Taip pat nereikia įrodinėti ir kaltės, kadangi dalyvio nesąžiningumas apima visą subjektinę dalyvio atsakomybės instituto teisinės sudėties pusę.⁵⁵ Tuo tarpu deliktinė atsakomybė yra taikoma siekiant atlyginti žalą, kuri buvo padaryta, nesvarbu tyčia ar dėl neatsargumo.

Taigi remiantis LR CK 2.50 str. 3 d. gramatine analize galima teigti, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų gali būti

⁵² Žr. skr. 1.4. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės modeliai. P 16.

⁵³ Pastebėtina, kad doktrinoje pateikiamas skirtingas dalyvio atsakomybės taikymo sąlygų sąrašas. Pavyzdžiui, Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 164, nurodoma, kad sąlygos yra keturios, kaip vieną iš sąlygų nurodant kaltę. Tuo tarpu kiti autoriai laikosi pozicijos, jog atsakomybės sąlygos yra trys (pvz., Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // Juristas. 2004. Nr. 1. P. 4.). Teismų praktikoje taip pat yra linkstama prie trijų sąlygų (pvz., 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004).

⁵⁴ Daugiau apie juridinio asmens dalyvio atsakomybės sąlygas ir jų skirtumą nuo deliktinės civilinės atsakomybės sąlygų žr. skr. 3.2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygos. P. 42.

⁵⁵ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112). P. 101.

kvalifikuojama kaip subsidiari prievolė, kylanti įstatymo pagrindu (LR CK 1.136 str. 2 d. 6 p., 6.2 str.). Šiuo atveju juridinio asmens dalyvio, kaip papildomo skolininko, atsakomybė kyla atsiradus juridinių faktų visumai, t. y. būtinos šios aplinkybės – nesąžiningi dalyvio veiksmai, juridinio asmens negalėjimas įvykdyti tam tikrą prievolę ir priežastinis nesąžiningų dalyvio veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo įvykdyti tam tikros prievolės ryšys. Juridinio asmens atsakomybę kildinant pagal įstatymą, ir dalyvį, ir juridinį asmenį sieja tas pats materialinis teisinis santykis su kreditoriumi dėl tam tikros prievolės, o kreditoriaus atžvilgiu prievolėje yra skolininkų daugetas. Šiuo atveju dalyvio, kaip papildomo skolininko, teisės ir pareigos priklauso nuo juridinio asmens prievolės pagrindo. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė netiesioginė, t. y. už kito asmens prievolę.

Svarbu pastebėti, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybės doktrinos taikymo atskyrimas nuo deliktinės civilinės atsakomybės reikšmingas teisės taikymo aspektu, nes dalyvio deliktinės civilinės atsakomybės sąlygos, atsakomybės pobūdis ir subjektas skiriasi nuo situacijų, kai sprendžiama dėl dalyvio atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. Šiuo atveju netinkamas teisės normų pritaikymas gali lemti neteisingą rezultatą.

2. Juridinio asmens dalyvis kaip specialus atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo subjektas

LR CK 2.45 str. įtvirtinta, kad juridinio asmens dalyvis yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris, nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Remiantis lingvistine nurodyto straipsnio analize galima išskirti du pagrindinius juridinio asmens dalyvio atvejus. Pirma, dalyvis suprantamas kaip asmuo, turintis nuosavybės teises į juridinio asmens turtą, antra, kaip asmuo, nors ir neišsaugantis nurodytų teisių, tačiau įgyjantis prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.

Kadangi vienas iš juridinio asmens požymių yra turto atskirumas, svarbu pažymėti, kad juridinio asmens dalyviai paprastai neišlaiko nuosavybės teisių į turtą, kuris perduodamas juridiniam asmeniui. Dalyvio perduotas turtas tampa juridinio asmens nuosavybe todėl dalyvis išsaugo ne nuosavybės, o prievolines (turtines ir neturtines) teises į juridiniam asmeniui perduotą turtą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) savo praktikoje⁵⁶ yra ne kartą pažymėjęs, kad juridinio asmens dalyvis išsaugo nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą tik tada, kai juridinio asmens steigėjas yra valstybė ar savivaldybė, kurie juridiniam asmeniui perduoda turtą ne nuosavybės, bet patikėjimo teise (LR CK 2.45 ir 2.48 str.) arba kai dalyvio ir juridinio asmens atsakomybė nėra atskira (pvz. individualioje įmonėje, kai jos savininkas išlaiko nuosavybės teisę į individualios įmonės turtą)⁵⁷, pastarosios pozicijos laikomasi ir Lietuvos teisės doktrinoje⁵⁸.

Taigi juridinis asmuo yra susivienijimas, vienijantis kitų asmenų interesus ir (arba) kapitalą.⁵⁹ Šiuo atveju, nurodytieji asmenys yra juridinio asmens dalyviai. Juridinio asmens dalyviais gali būti bet kurie juridiniai ar fiziniai asmenys, tarp jų užsieniečiai, užsienio juridiniai asmenys ir kitos organizacijos, išskyrus atvejus, nurodytus LR CK 2.60 str. 3 d. Pažymėtina, kad sujungti juridinio asmens interesai ir kapitalas turi būti valdomi tam tikru būdu, todėl juridinio asmens dalyviai įgyja tam tikras prievolines teises ir pareigas. LR CK 2.45 str. ir susijusių straipsnių analizė leidžia teigti, kad juridinio asmens dalyvio teisių ir pareigų pusiausvyros nėra. Paprastai dalyvis naudojami plačiomis teisėmis, tačiau turi nedaug pareigų. Juridinio asmens įgyjamos prievolinės teisės ir (arba) prisiimamos pareigos yra įvairios ir priklauso nuo juridinio asmens

⁵⁶ Pavyzdžiui, 2009-06-29 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-7-259/2009.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 8 str. 4 d., įtvirtinta nuostata, kad individualiai įmonei patikėjimo teise yra perduodamas jos savininko ir jo sutuoktinio bendrąja jungtinės nuosavybės teise valdomas turtas, jeigu sutuoktiniai nebuvo susitarę kitaip. LR individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 112-4991.

⁵⁸ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 118.

⁵⁹ Ten pat.

teisinės formos.⁶⁰ Pagrindinė juridinio asmens dalyvio, kuris nėra valdymo organas, pareiga – dalyvauti juridinio asmens kapitale savo turtu. Kitos dalyvio pareigos yra bendrojo pobūdžio, daugeliu atvejų jos nėra tiesiogiai nurodytos įstatymuose, tačiau yra suponuojamos bendrųjų civilinių teisinių santykių principų.

LR CK 1.137 str. 2 dalis įtvirtina bendrą nuostatą, kad įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų. Šio straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas piktnaudžiauti savo teise bei pasekmės tokio piktnaudžiavimo atveju – teismas gali atsisakyti ginti asmens subjektinę teisę. Piktnaudžiaujantis savo teise asmuo nebūtinai turi turėti tiesioginį tikslą padaryti žalą juridinio asmens ar kitų dalyvių interesams, tačiau žala kitiems asmenims visgi gali atsirasti asmeniui nesažiningai siekiant savo interesų patenkinimo. Įpareigojimą civilinių teisinių santykių subjektams, įgyvendinant savo teises ir atliekant pareigas, veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus nustato ir LR CK 1.5 str. 1 dalis. Ar dalyvis laikosi minėtų reikalavimų juridinio asmens atžvilgiu, nustatoma analizuojant, ar jis elgiasi taip, kaip tokioje situacijoje elgtųsi apdairus, rūpestingas žmogus, ar nėra interesų konflikto, ar dalyvis ėmėsi visų priemonių, kad jo išvengtų.⁶¹

Svarbu pažymėti, kad praktikoje dažnai juridinio asmens dalyvis yra tapatinamas su juridinio asmens steigėju, tačiau toks tapatinimas nėra visiškai teisingas, nes pasitaiko atvejų kai steigėjai ir dalyviai nesutampa viename asmenyje. Nors paprastai juridinio asmens steigėjai tampa įsteigto juridinio asmens dalyviais, tačiau civilinės teisės dispozityvus teisinių santykių reguliavimo pobūdis, juridinio asmens steigimo dokumentuose steigėjams leidžia numatyti, jog įsteigus juridinį asmenį, su juridiniu asmeniu susijusios steigėjų teisės ir pareigos, gali būti perduotos kitiems asmenims, kurie ir tampa įsteigto juridinio asmens dalyviais. Kiek sudetingesnis minėtos taisyklės taikymas individualių įmonių atveju. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo⁶² 3 str. 5 d. (toliau – LR III) nustato, jog individualios įmonės steigėjas nuo įmonės įregistravimo laikomas individualios įmonės savininku. Tačiau tai nereiškia, kad individuali įmonė negali būti perduota kitam asmeniui kaip vientisas turtinis kompleksas (įmonė) LR CK nustatyta tvarka.

Apibendrinant galima pažymėti, kad juridinio asmens dalyvis yra bendrinė sąvoka. Konkretaus juridinio asmens dalyvio pavadinimas, papildomi reikalavimai, teisės ir pareigos nustatomi teisines juridinių asmenų formas reglamentuojančiuose įstatymuose bei konkretaus

⁶⁰ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 119.

⁶¹ 2002-09-17 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-801/2002.

⁶² LR individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2003. Nr. 112-4991.

juridinio asmens steigimo dokumentuose. Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyvio teisinė padėtis bei samprata labai priklauso nuo to, atitinkamo juridinio asmens atsakomybė yra ribota ar neribota. Ribotos atsakomybės juridinių asmenų atveju dalyviai gali naudotis juridiniam asmeniui ir jo dalyviui suteikiama ribota atsakomybe bei kitomis ribotos atsakomybės juridiniams asmenims numatytomis privilegijomis. Neribotos atsakomybės juridinių asmenų atveju, įstatymas nustato, kad prievolėms įvykdyti neužtekus neribotos atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis (LR CK 2.50 str. 4 d.). Taigi atsižvelgiant į juridinio asmens atsakomybės specifiką toliau verta detaliau aptarti ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių teisinio statuso ypatumus.

2.1. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisinio statuso ypatumai

Ribota juridinio asmens atsakomybė reiškia, kad juridinis asmuo pagal savo prievolės atsako jam nuosavybės (patikėjimo) teise priklausančiu turtu, juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievolės ir atvirkščiai, juridinio asmens dalyvis neatsako pagal juridinio asmens prievolės, nebent įstatymai ar steigimo dokumentai numatytų kitaip (LR CK 2.50 str. 1-2 d.). LR CK 2.50 str. 3 d. nustatyta ribotos atsakomybės juridinių asmenų ir jų dalyvių atsakomybės atskyrimo taisyklės išimtis: *jei juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio atliktų nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolės subsidiariai*. LR CK 2.50 str. 3 dalyje nustatyta papildoma atsakomybė juridinio asmens dalyviams, jog jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui.⁶³

Pažymėtina, kad minėta teisės norma taikoma labai plačiam subjektų ratui. Ji apima visų rūšių juridinių asmenų dalyvių atsakomybę už nesąžiningus veiksmus: viešo, privataus, ribotos ir neribotos atsakomybės. Šiame darbe didesnis dėmesys bus skiriamas privatiems juridiniams asmenims, nes piktnaudžiavimo ribota atsakomybe problema aktuali subjektams, užsiimantiems ūkine-komercine veikla. Kadangi visi Lietuvos teisiniame reguliavime pripažįstami ribotos atsakomybės privatūs juridiniai asmenys turi esminius bendrovės elementus, šiuo atveju bendrovės sąvoka naudojama kaip visų privačių ribotos atsakomybės juridinių asmenų modelis.

Svarbu pastebėti, kad nurodytos juridinio asmens dalyvio ribotos atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo išimtis kur kas aktualesnė kalbant apie uždarąsias akcines

⁶³ 2012-02-01 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

bendrovės (toliau - UAB). UAB yra mažesnis atstumas tarp akcininkų ir kitų bendrovės organų bei jų narių, taip pat didesnė pavienio akcininko įtaka bendrovės valdymui, turto disponavimui, darbuotojų priėmimui ir kitiems svarbiems bei lemiamą reikšmę bendrovės veiklai darantiems sprendimams. Kai Lietuvos teismai yra išaiškinę, jog tokio pobūdžio dalyvio atsakomybė yra siejama būtent su dalyvio galimybe kontroliuoti bendrovę.⁶⁴

Taigi šiuo atveju svarbu išsiaiškinti akcininko kaip specialaus atsakomybės pagal bendrovės prievolės subjekto teisinio statuso ypatumus. Pažymėtina, kad LR Akcinių bendrovių įstatyme⁶⁵ (toliau – LR ABI) pateiktas akcininko apibrėžimas šiuo požiūriu nėra labai informatyvus – pateikiamas tik subjektų, galinčių tapti akcininkais, sąrašas.⁶⁶ Taigi išsamesnei akcininko sampratos analizei autorė pasinaudos konkrečių akcininko teisių ir pareigų aptarimu.

Juridinio asmens dalyvis (akcininkas) paprastai neturi jokių reikšmingų prievolių juridiniam asmeniui, išskyrus prievolę dalyvauti juridinio asmens veikloje kapitalu, t. y. apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina (LR ABI 18 str. 2 d.). Akcininkai kitokių tiesioginių turtinių įsipareigojimų bendrovės atžvilgiu neturi. LR CK 1.5 str. 1 d. įtvirtina civilinių teisinių santykių subjektų pareigą elgtis teisingai, protingai ir sąžiningai, taigi juridinio asmens dalyviai privalo elgtis laikydamiesi nurodytų principų.

LAT teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje konstatuota, kad „*bendrovės akcininkai (t.y. juridinio asmens dalyviai), priimdami sprendimus, privalo atsižvelgti į įstatymuose įtvirtintą viešąjį interesą, veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi. CK 2.50 str. 3 dalyje nurodytos nuostatos taip pat lemia ir bendrovės akcininkų pareigą elgtis taip, kad dėl jų veikimo ar neveikimo bendrovė nesukeltų žalos tretiesiems asmenims*“.⁶⁷ Ši pareiga iš esmės atitinka LR CK 6.263 str. 1 d. įtvirtintą bendro pobūdžio pareigą asmenims laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos.

LR CK 2.50 str. 3 d. nurodyta, kada pagal juridinio asmens prievolės subsidiariai gali atsakyti juridinio asmens dalyviai. LAT šią teisės normą išaiškino taip, kad „*juridinio asmens dalyviui pagal LR CK 2.50 str. 3 d. atsakomybė atsiranda dėl jo nesąžiningų veiksmų (neveikimo)*“.⁶⁸ Dėl juridinio asmens dalyvių atsakomybės ir galimybės taikyti LR CK 2.50 str. 3 d. konstatuoti teisiškai reikšmingi faktai: nesąžiningi dalyvio veiksmai, kreditoriams padaryta žala ir priežastinis ryšys, t.y. aplinkybės patvirtinančios, kad juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių tretiesiems asmenims ir šis negalėjimas yra atsiradęs dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų.

⁶⁴ Pavyzdžiui, 2009-07-09 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-329/2009.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios, 2003. Nr. 123-5574.

⁶⁶ LR Akcinių bendrovių įstatymo 3 str.: „Akcinkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų“.

⁶⁷ 2003-06-04 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-650/2003.

⁶⁸ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

Pažymėtina, jog be nurodytų aplinkybių teismai taip pat vertina ar juridinio asmens dalyviai laikėsi įstatymais ir juridinio asmens steigimo dokumentais reglamentuotos juridinio asmens dalyvio veiklos tvarkos. Pasak LAT, *„juridinio asmens dalyvio veiksmų sąžiningumas turi būti nustatomas ne tik ir ne vien tik pagal konkrečių įstatymų nurodymų pažeidimų pobūdį, bet ir pagal bendruosius įstatymų reikalavimus (principus), bendrovės įstatų, sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus ir verslo papročius“*.⁶⁹ Veiksmų kvalifikavimui kaip nesąžiningų LR CK 2.50 str. prasme turi reikšmės ir to juridinio asmens dalyvio statusas bendrovėje, galėjimas ir turėjimas žinoti faktinę informaciją, taip pat įstatymų įpareigojimas konkrečioje situacijoje elgtis konkrečiu būdu, įskaitant padidinto atidumo ar rūpestingumo sąlygomis. Taigi teismas konkrečiu atveju turi iširti ir įvertinti dalyvio elgesį ir jo pasekmes LR CK 2.50 str. 3 d. kontekste.

Lietuvos teismai savo praktikoje vertindami dalyvių elgesį taip pat yra pažymėję, jog *„kiekvieną konkrečiu atveju reikia atsižvelgti į dalyvio teisių ir pareigų apimtį, įvertinti ar dalyvio veiksmai (neveikimas) konkrečiu atveju gali būti konstatuoti kaip įstatymuose numatytų teisinių pareigų nevykdymas. Reikia iširti ir įvertinti faktines aplinkybes dėl dalyvių veiksmų ar teisiškai nepagrįsto neveikimo ir kreditoriaus nurodytos žalos atsiradimo priežastinio ryšio, t.y. ar, dalyviams neįvykdžius tam tikrų veiksmų ar įvykdžius įstatyme numatytas pozityvias pareigas, būtų galima išvengti žalos bendrovės kreditoriams“*.⁷⁰

Svarbu pastebėti, kad juridinio asmens dalyviai (akcininkai) formuoja juridinio asmens (bendrovės) valią, kuri įgyvendinama per valdymo organus. Pažymėtina, kad nors akcininkas negali veikti kaip *sui generis* valdymo organas, tačiau faktiškai jam išlieka galimybė valdyti bendrovę. Sisteminė LR ABĮ analizė leidžia teigti, jog akcininkas bendrovėje gali užtimti tris skirtingas pozicijas: pirma, jis gali dalyvauti bendrovės valdyme kaip pasyvusis investuotojas, antra, gali būti paskirtu bendrovės direktoriumi, ir trečia, gali kontroliuoti bendrovės valdymo organų kasdienes verslo sprendimus veikdamas kaip *„šešėlinis direktorius“*.⁷¹

Lingvistinė LR CK 2.50 str. 3 d. analizė leidžia teigti, jog atsakomybė juridinio asmens dalyviui turėtų kilti tuo atveju, jeigu jis vykdo valdymo funkciją ir tai daro netinkamai. Kadangi valdymo funkciją bendrovėje gali įgyvendinti tik kontroliuojantis akcininkas, tai, pasak A. Tikniūtės, tik toks akcininkas turi būti atsakomybės subjektu.⁷² Šios pozicijos laikėsi ir LAT, pažymėjęs, jog *„nustatinėjant juridinio asmens dalyvio veiksmų sąžiningumą svarbu įvertinti*

⁶⁹ 2009-12-21 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-576/2009.

⁷⁰ Pavyzdžiui, 2009-07-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

⁷¹ Šis terminas vartojamas Anglijos teisėje kaip *„shadow director“*. Pagal šį institutą kontroliuojantis akcininkas, jei įrodoma, kad vykdo direktoriaus funkcijas, atsako pagal bendrąsias atsakomybės taisykles, taikomas direktoriams už žalą bendrovei. Pažymėtina, jog šios praktikos taikymo tendencija matyti ir Lietuvos teismų praktikoje (Žr. skr. 2.1.2. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės santykis su juridinio asmens vadovo atsakomybe. P. 28).

⁷² Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija. Vilnius, 2006. P. 53.

*juridinio asmens dalyvio vaidmenį bei realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai“.*⁷³

Tačiau, reikia pažymėti, jog šiuo atveju galimos ir tam tikros išimtys, apie kurias bus pasisakoma toliau.

2.1.1. Akcininko vaidmuo valdant įmonę (lemiamos įtakos kriterijus)

Kaip jau minėta, ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės atveju, ne kiekvienas dalyvis faktiškai gali būti pripažįstamas atsakomybės subjektu. Taigi tiek Lietuvos teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad juridinio asmens dalyvis būtų pripažintas atsakomybės subjektu LR CK 2.50 str. 3 d. atžvilgiu, toks asmuo turi turėti realią ir lemiamą įtaką įmonėje. Atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d. subjektu gali būti tik dalyvis, kuris arba buvo kontroliuojantis juridinį asmenį, arba nors ir nekontroliavo juridinio asmens, tačiau užėmė dominuojančią padėtį kitų dalyvių atžvilgiu. Taigi ribota atsakomybė prarandama, jei akcininkas naudojasi bendrove kaip priedanga savo nesažiningiems tikslams arba pasinaudoja savo, kaip dominuojančio akcininko, padėtimi ir sukuria situaciją, kai bendrovė tampa nepajėgi įvykdyti savo prievolių tretiesiems asmenims.⁷⁴

LR ABĮ pateikia tiesioginės ir netiesioginės kontrolės bei dominavimo sąvokas apibrėždamas pagrindinės ir antrinės bendrovės statusą (LR ABĮ 5 str.). Bendrovė laikoma patronuojančia, jei ji turi balsų daugumą ir (arba) gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Jurisprudencijoje, kalbant apie akcininko įtaką bendrovei, taip pat skiriamos dvi sąvokos, tai kontrolė ir dominavimas. Kontroliuojančiu paprastai laikomas akcininkas, turintis didžiąją bendrovės akcijų dalį, o dominuojančiu – įgyvendinantis bendrovės kasdieninės veiklos kontrolę.⁷⁵

Taigi tiek Lietuvos teismų praktika tiek teisės doktrina kontrolę sieja ne su visomis teisėmis daryti įtaką bendrovės, kurioje įgyvendinama kontrolė, valdymui, o tik su teise daryti realią ir lemiamą įtaką. Pažymėtina, kad akcininko kaip dalyvio galias bendrovėje nulemia turimos balsavimo teisės, todėl atsakomybės subjektu yra akcininkas, kuris turi pakankamą (lemiamą) įtaką priimant sprendimus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime (toliau – VAS). Atsakomybė gali kilti tik akcininkui, kuris pats *de facto* lemia bendrovės valdymą ir jos turtą valdo ir naudoja kaip savo asmeninę nuosavybę.⁷⁶ Remiantis šia nuostata, būtų galima teigti, jog atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės iš esmės negali būti taikoma smulkiesiems akcininkams, kurie neturi realios įtakos priimant bendrovės sprendimus, t.y. kurie neturi realios kontrolės ir neturi galimybės daryti lemiamą įtaką ūkio subjekto veiklai, įskaitant valdymo organų sprendimus ir personalo

⁷³ 2009-04-03 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

⁷⁴ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

⁷⁵ Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės. Jurisprudencija. 2004. 55(47). P. 74.

⁷⁶ Civilka M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės (1) // Juristas. 2006. Nr. 1. P. 5.

sudėtį. Ši atsakomybė iš esmės skirta akcininkams, kurie vieni arba drauge su susijusiais asmenimis turi daugumą bendrovės akcijų arba daro lemiamą įtaką jos valdymui ir sprendimų priėmimui.

Svarbu pastebėti, jog su išdėstyta pozicija negalima visiškai sutikti. Lietuvos teisės doktrinoje⁷⁷ laikomasi pozicijos, jog smulkusis akcininkas taip pat gali tapti dominuojančiu, jei tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką bendrovei, šią poziciją patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. LAT byloje UAB „Alveronas“ v. I. S., R. P. ir kiti pažymėjo, jog „nesutinka su apeliacinės instancijos teismo nutartyje išdėstyta pozicija, kad atsakovai neturėjo pareigos sušaukti visuotinę akcininkų susirinkimą, kuriame būtų renkamas bendrovės vadovas, nes kiekvienas iš jų buvo smulkusis akcininkas, kiekvieno iš kurių balsai neturėjo lemiamos reikšmės. Kasacinio teismo teisėjų kolegija su tokia išvada nesutiko, laikydama ją nevisiškai teisiškai pagrįsta. Byloje konstatavus, kad kiekvienas iš atsakovų turėjo bendrovės akcijų, kurios suteikė po 11 proc. visų balsų, iš tikrųjų atskiro atsakovo balsas neturėjo lemiamos sprendžiamos galios. Tačiau, sistemiškai taikant ABĮ 23 str. 1-3 d., nebelikus bendrovės vadovo, pareiga inicijuoti visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą tenka bet kuriam akcininkui, kurio turimų akcijų kiekis yra ne mažiau kaip 10 proc.“.⁷⁸

Taigi atsakomybės subjektu gali būti ne tik šimtaprocentinį paketą valdantis ar kontrolinį balsų skaičių turintis akcininkas, bet ir keli grupėje veikiantys akcininkai ar mažasis akcininkas, jeigu dėl susidariusios faktinės situacijos toks akcininkas (tokie akcininkai) įgyja lemiamą įtaką priimant sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime.

Svarbu pastebėti, jog nepaisant vyraujančios pozicijos dalyvio lemiamos įtakos kriterijų pripažinti kaip esminį atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles kilti, LAT praktikoje pasitaiko atvejų kai atsakomybės subjektu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. yra pripažįstamas ir juridinio asmens dalyvis neturintis lemiamos įtakos VAS. LAT byloje BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č. ir kiti yra pažymėjęs, kad „jeigu bendrovės akcininkas, nors ir neturintis lemiamos įtakos visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimui, elgdamasis nesąžiningai, visuotiniame akcininkų susirinkime balsuoja už jo paties naudai priimamą sprendimą ir realiai pasinaudoja tokio sprendimo sukurtomis teisinėmis pasekmėmis, tai tokiam akcininkui, esant kitoms būtinoms atsakomybės sąlygoms, gali būti taikoma LR CK 2.50 str. 3 d. nustatyta subsidiarioji atsakomybė pagal juridinio asmens prievoles“.⁷⁹

Taigi apibendrinant galima pažymėti, jog tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje pastebima tendencija atsakomybės subjektu LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu pripažinti

⁷⁷ Tiknūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008 2(104); P. 74.

⁷⁸ 2009-07-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

⁷⁹ 2009-11-09 LAT CBS nutartis c. c. Nr. 3K-3-486/2009.

juridinio asmens dalyvį turintį realią ir lemiamą įtaką įmonėje. Šiuo atveju atsakomybės subjektu gali būti ne tik šimtaprocentinį paketą valdantis ar kontrolinį balsų skaičių turintis akcininkas, bet ir keli grupėje veikiantys akcininkai ar mažasis akcininkas, jeigu dėl susidariusios faktinės situacijos toks akcininkas įgyja lemiamą įtaką priimant sprendimus VAS. Visgi minėtos taisyklės nereiktų absoliutinti, kadangi LAT praktikoje pasitaiko atvejų kai atsakomybės subjektu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. yra pripažįstamas ir juridinio asmens dalyvis neturintis lemiamos įtakos VAS.

2.1.2. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės santykis su juridinio asmens vadovo atsakomybe

Pažymėtina, jog valdymo organų (narių) ir bendrovės dalyvių atsakomybė ir pareigos bendrovei skiriasi, nes LR ABĮ prasme (LR ABĮ 19 str.) visuotinis akcininkų susirinkimas nėra laikytinas valdymo organu, o atitinkamai akcininkai – valdymo organo nariais (LR CK 2.81 str.).

LAT, pateikęs LR ABĮ 20 str. 1-2 d. analizę, pažymėjo, kad „*pagal bendrą taisyklę visuotinis akcininkų susirinkimas, kartu su jam priklausančiais nariais (akcininkais), nepriskiriamas prie akcinės bendrovės valdymo organų*“.⁸⁰ Pagal LR CK 2.82 str. juridinio asmens dalyvių susirinkimas laikomas įmonės organu, tačiau šio straipsnio prasme nelaikomas įmonės valdymo organu. Akcininko teisės apibūdinamos kaip valdymas nuosavybės teise, taip atskiriant nuo bendrovės valdymo organų veiklos – įmonės reikalų tvarkymo. Visuotinis akcininkų susirinkimas, nors ir būdamas aukščiausias įmonės organas, neturi teisės spręsti klausimų, priskirtų kitiems tos bendrovės valdymo organams. Įstatyme įtvirtintos atskiros visuotinio akcininkų susirinkimo teisės spręsti bendrovės reikalus, tačiau atskiri dalyviai (akcininkai) negali vienokiu ar kitokiu būdu duoti tiesioginių nurodymų valdymo organams, kuriems priskirta spręsti jų kompetencijos klausimus. Juridinio asmens dalyvių susirinkimas sprendžia neišeidamas už jam įstatymo priskirtos kompetencijos ribų svarbiausius ir paprastai su ilgalaike įmonės veiklos perspektyva susijusius, nekasdieninius veiklos klausimus, todėl dalyvių veikla vadinama strateginiu bendrovės valdymu.⁸¹ Be kita ko, LAT teisėjų kolegija byloje BUAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“ nurodė, kad „*skirtingas yra ir juridinio asmens dalyvių ir valdymo organo narių priimtų sprendimų teisinis vertinimas*“.⁸² Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyvių susirinkimas formuoja juridinio asmens valią, kuri įgyvendina per valdymo organus. Juridinio asmens valdymo organo nariai turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, t.y. pareigas veikti išimtinai juridinio asmens

⁸⁰ 2009-07-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

⁸¹ 2012-02-01 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

⁸² 2009-06-01 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-244/2009.

interesai (LR CK 2.87 str.), ir šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario atsakomybę LR CK 2.87 str. 7 d. pagrindu. Tuo tarpu juridinio asmens dalyvio interesai ne visuomet gali sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl juridinio asmens dalyvio veiksmų vertinimui minėtas straipsnis netaikomas. LAT byloje UAB „Barklita“ v. G. B., J. G. pažymėjo, jog *„juridinio asmens valdymo organas yra specialus subjektas, kuriam įstatyme nustatyta išskirtinė teisė atstovauti juridiniam asmeniui, veikti jo vardu ir jam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai negu juridinio asmens dalyviui“*.⁸³ Tuo atveju, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, jo kaip akcininko, ir jo, kaip bendrovės valdymo organo nario, interesai gali nesutapti. Esant interesų konfliktui, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai reikalauja, kad bendrovės valdymo organo narys apie tai informuotų kitus bendrovės valdymo organus. Tačiau pažymėtina, jog vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo (nario) nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais.

Taigi skirtingas dalyvių ir valdymo organo narių statusas lemia ir jų atsakomybę skirtingais pagrindais, atitinkamai pagal LR CK 2.50 str. 3 d. ar 2.87 str. 7 d.⁸⁴ Tačiau pažymėtina, jog tiek juridinio asmens dalyviams, tiek juridinio asmens valdymo organams taikomos bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai, jog savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų žalos kitam asmeniui (LR CK 6.263 str. 1 d.). Svarbu pastebėti, jog įstatymuose tiesiogiai nenustatyta juridinio asmens valdymo organo nario (ar vienintelio valdymo organo) atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės dėl nesąžiningų veiksmų. LR CK 2.87 str. 7 d. įtvirtinta tik atsakomybė juridiniam asmeniui už fiduciarinių pareigų pažeidimą, sukėlusį žalą. Pažymėtina, jog valdymo organo atsakomybę lemia tiek jam imperatyviai teisės aktuose nustatytų pareigų pažeidimas (tokia yra pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, įmonei tapus nemokiai), tiek fiduciarinių pareigų juridinio asmens atžvilgiu pažeidimas. Atsižvelgiant į subjektą, kuriam padaryta žalos, ši atsakomybė galima tiek prieš patį juridinį asmenį, tiek prieš jo kreditorius.⁸⁵

Taigi praktikoje susiklosčius situacijai, kai juridinio asmens dalyvis nesąžiningais savo veiksmais padaro žalos bendrovės kreditoriams ir tuo pat metu būdamas bendrovės vadovu pažeidžia fiduciarines pareigas bendrovei, natūraliai šioje vietoje kyla klausimas, ar toks asmuo už atsiradusią žalą turėtų atsakyti kaip juridinio asmens valdymo organas pagal LR CK 2.87 str. 7 d., ar kaip juridinio asmens dalyvis LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu?

⁸³ 2009-11-30 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-528/2009.

⁸⁴ 2008-10-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-509/2008.

⁸⁵ 2012-02-01 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

Šiuo atveju atsakymą pateikia Lietuvos teismų praktika, kuri, reikia pažymėti, nėra vienareikšmiška.

Svarbu pastebėti, jog ankstesnė LAT praktika iš esmės laikėsi pozicijos, kad juridinio asmens vadovas LR CK 2.45 str. prasme yra juridinio asmens dalyvis ir atsakomybėn gali būti traukiamas pasirinktinai tiek LR CK 2.87 str. 7 d., tiek CK 2.50 str. 3 d. pagrindu.⁸⁶ Tokiu juridinio asmens dalyvių atsakomybės aiškinimo keliu nužengė ir kiti Lietuvos teismai. Lietuvos apeliacinis teismas (toliau – LApT) byloje *Austrijos įmonė OMV Refining & Marketing, GmbH v. A. P.*, nurodė, kad „*pirmosios instancijos teismas neturėjo pagrindo atskirti juridinio asmens dalyvio ir vadovo civilinės atsakomybės, nes, pirma, nagrinėjamu atveju tai vienas ir tas pats asmuo, antra, pagal CK 2.45 straipsnyje pateiktą juridinio asmens dalyvio apibrėžimą įmonės vadovas taip pat gali būti suprantamas kaip juridinio asmens dalyvis. Be to, tais atvejais, kai pats juridinis asmuo negali pareikalauti iš vadovo atsakomybės už pareigų nevykdymą ar netinkamą jų atlikimą, tai turi teisę padaryti kiti suinteresuoti juridinio asmens stabilia finansine padėtimi asmenys, ypač kreditoriai*“.⁸⁷

Savo ruožtu priešingą poziciją aukščiau išdėstytai LAT yra pateikęs byloje *Vilniaus miesto valdyba v. UAB "Sangreta" ir kt.*, šiuo atveju pabrėžęs valdymo organo (nario) pareigų bendrovei prioritetinį pobūdį: „*jei akcininkas tuo pačiu metu yra ir administracijos vadovas, jo atsakomybės apimtį turėtų apibrėžti jo, kaip valdymo organo statusas*“.⁸⁸

Įdomų atsakymą į nagrinėjamą klausimą LAT pateikė byloje *UAB "Panevėžio spaustuvė" v. UAB „Via Nota“ ir V. J.*, pažymėjęs: „*kai juridinio asmens dalyvis yra ir juridinio asmens valdymo organas, ieškovas sprendžia, koks atsakomybės kilimo pagrindas taikytinas, ir tai jis gali išreikšti ieškinyje nurodydamas savo reikalavimų pagrindą*“.⁸⁹ Taigi LR civilinio proceso kodekso⁹⁰ (toliau – LR CPK) 13 straipsnyje įtvirtintas dispozityvumo principas reiškia, kad tik ieškovas gali pasirinkti pažeistos teisės gynimo būdą ir, suformuluodamas ieškinio pagrindą ir dalyką, nustato ir bylos nagrinėjimo ribas. Reikia pažymėti, jog pastaroji pozicija Lietuvos teismų praktikoje yra vyraujanti.⁹¹

Nepaisant visų išdėstytų, reikia pažymėti, jog esminę reikšmę šiuo klausimu turi LAT pozicija, pateikta byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š. ir kt.*. Nurodytoje byloje teismas pažymėjo: „*atsižvelgiant į juridinio asmens dalyvio ir vadovo funkcijų skirtingumą, sprendžiant dėl šių asmenų atsakomybės, kiekvienu konkrečiu atveju sprendina, ar byloje atsakovu nurodytas asmuo atliko vadovui ar dalyviui būdingas funkcijas. Jei dalyvis atlieka veiksmus, kurie pagal įstatymus ir*

⁸⁶ 2006-06-02 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-270/2006.

⁸⁷ 2007-05-28 LApT nutartis c. b. Nr. 2A-250/2007.

⁸⁸ 2000-03-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2000.

⁸⁹ 2011-02-28 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

⁹¹ Taip pat 2009-11-30 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-528/2009.

*steigimo dokumentus nepriskirtini jo, kaip dalyvio kompetencijai, bet būdingi vadovui, laikytina, kad jis veikia kaip faktinis vadovas ir atsakomybę turi prisiimti kaip vadovas. Kai tas pats asmuo yra ir vadovas, ir dalyvis arba tik dalyvis ir atlieka dalyviui būdingus, bet neteisėtus kaltus žalos sukėlusius veiksmus, jo atsakomybė turi būti nustatoma kaip dalyvio atsakomybė“.*⁹²

Apibendrinant, svarbu pastebėti, jog kiekvienu atveju nustatinėjant ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal juridinio asmens prievoles yra svarbu atsižvelgti į konkretaus juridinio asmens dalyvio statusą, taip pat įvertinti kurie faktiniai, žalą sukėlę veiksmai, priklauso dalyvio, o kurie juridinio asmens valdymo organo kompetencijai. Atsižvelgiant į aplinkybę, jog LR CK 2.50 str. 3 d. prasme atsakomybės subjektu yra pripažįstamas juridinio asmens dalyvis turintis realią ir lemiamą įtaką bendrovėje, šiuo atveju, situacija, kai juridinio asmens dalyvis kartu yra ir juridinio asmens valdymo organas, gali padėti nustatinėjant juridinio asmens dalyvio atsakomybę. LAT byloje UAB „Alaja ir ko“ v. K. A., V. A. nurodė, kad *„sprendžiant dėl kasatoriaus, kaip įmonės vienintelio akcininko, atsakomybės kreditoriams apimties ir turinio, atsižvelgtina taip pat ir į jo, kaip generalinio direktoriaus, statusą, t. y. įvertintina aplinkybė, kad kasatorius, būdamas ir vienintelis bendrovės akcininkas, ir vadovas, iš esmės buvo vienasmenis bendrovės valios reiškėjas ir įgyvendintojas, visiškai nevaržomai kontroliuojantis ir valdantis įmonę“.*⁹³

2.1.3. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės ypatumai įmonių grupėje

Svarbu pastebėti, kad teisės doktrinoje⁹⁴ laikomasi pozicijos, jog *piercing the corporate veil* institutas iš esmės yra taikomas būtent patronuojančios įmonės atsakomybei nustatyti ir netaikomas smulkiesiems juridinio asmens dalyviams. LR CK komentaro autorių nuomone, LR CK 2.50 str. 3 d. negali būti taikoma dalyviui, kuris neturi pakankamai įtakos juridinių asmenų dalyvių susirinkime ir užsiima tik kapitalo investicijomis į kitus juridinius asmenis.⁹⁵ Tai rodo, jog pagal savo koncepciją ribotos atsakomybės išimtis yra skirta būtent įmonių grupėms, kai tarp įmonių egzistuoja kontrolė bei faktinė galimybė pažeisti kreditorių interesus atliekant nesažiningus veiksmus.

⁹² 2012-02-01 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-19/2012.

⁹³ 2008-10-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-509/2008.

⁹⁴ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112). P. 96.

⁹⁵ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 93.

Taigi tiek užsienio,⁹⁶ tiek Lietuvos teisės doktrinoje⁹⁷ pripažįstama, kad atsirastų įmonių grupė, tarp įmonių turi atsirasti kontrolės santykis, kuris pasireiškia kontroliuojančios įmonės galimybe (teise) daryti lemiamą įtaką dukterinės įmonės ūkinei ir finansinei veiklai.

Pažymėtina, kad Lietuvos įmonių grupės teisinis reglamentavimas nėra pakankamai išvystytas, nėra suformuluota išsamenė įmonių grupės sąvoka, Lietuvos Respublikos įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymo⁹⁸ (toliau - LR ĮKFAĮ) 3 str. tik nurodyta, kad „įmonių grupė – tai patronuojanti įmonė ir jos dukterinės įmonės“.

Svarbu pastebėti, jog šiuo klausimu Lietuvoje nėra suformuluotos ir reikšmingos teismų praktikos. Tačiau remiantis sistetine Lietuvos teisės aktų analize, galima teigti, kad nurodyta „kontrolės“ koncepcija vadovaujamas ir Lietuvos teisiniame reguliavime (LR ABĮ 5 str., LR ĮKFAĮ 3 str. 6, 8, 11 d., Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo⁹⁹ (toliau – LR VPIĮ) 2 str. 13 d., Lietuvos Respublikos įmonių, priklausančių finansų konglomeratui, papildomos priežiūros įstatymo¹⁰⁰ (toliau – LR ĮPFKPIĮ) 2 str. 13, 16 d.). Nagrinėjant Lietuvos teisės aktuose įtvirtintą kontrolės sampratą, pastebima, jog sąvoka „kontrolė“ praktiškai visada apibrėžiama kaip buvimas kitos įmonės dalyviu arba kaip galimybė kontroliuoti įmonės valdymo (priežiūros) organų skyrimą.

Daugiausia problemų šiuo atveju kyla sprendžiant dėl dukterinių įmonių atsakomybės, ypač grupėse, kurios narės yra kitos grupės kapitalo dalyvės. Kadangi realus bendrovės valdytojas yra patronuojanti įmonė, kuri apriboja savo atsakomybę šios dukterinės įmonės turto dydžiu ir tokiu būdu sumažina kreditorių interesų patenkinimo galimybes. Realus ekonominis santykis vyksta tarp grupės kaip ekonominio vieneto ir kreditoriaus, o atsako tik to ekonominio vieneto dalis – dukterinė įmonė.¹⁰¹ Dėl šios priežasties ribotos atsakomybės taisyklės taikymas įmonių grupių atveju susilaukia diskusijų. A. Tikniūtė savo disertacijoje pažymi, kad „žvelgiant iš istorinės perspektyvos, sunku pateisinti patronuojančių bendrovių ribotą atsakomybę, nes ši taisyklė nebuvo numatyta taikyti bendrovėms akcininkėms, o tik fiziniams asmenims“.¹⁰² Tačiau svarbiausia problema yra ta, kad patronuojančios bendrovės turi teisę išskirstyti ekonomines veiklas dukterinėms bendrovėms

⁹⁶ Matheson John H. The Modern Law of Corporate Groups: *An Empirical Study of Piercing the Corporate Veil in the Parent-Subsidiary Context* // [North Carolina Law Review](http://ssrn.com/abstract=1871173), Vol. 87, p. 1091. 2008-2009. <http://ssrn.com/abstract=1871173>, prisijungimo laikas: 2012-02-22.

⁹⁷ Kriaučiūnas D. Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje. Teisė. 2001-38. P. 36.

⁹⁸ LR įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas // Valstybės žinios, 2008. Nr. 79-3099.

⁹⁹ LR vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios, 2007. Nr. 17-626.

¹⁰⁰ LR įmonių, priklausančių finansų konglomeratui, papildomos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios, 2004. Nr. 120-4433.

¹⁰¹ Papijanc V. Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2007. 4 (94). P. 84.

¹⁰² Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai, daktaro disertacija.-Vilnius, 2006. P. 51.

tokiu būdu, kad rizika būtų maksimaliai eksternalizuota. Ši holdingo teisė diversifikuoti riziką po skirtingas bendroves užtikrina galimybę apsaugoti visą ekonominį vienetą nuo kreditorių pretenzijų. Todėl motyvai, kodėl įmonių grupė turėtų atsakyti už savo nario prievoles yra iš esmės skirtingi, nei taikomi dalyviui-fiziniam asmeniui.¹⁰³

Nepaisant nurodytų doktrininų ir praktinių problemų, reikia pažymėti, jog šiuolaikinio teisinio reguliavimo tendencijos vis dėlto pripažįsta ribotos atsakomybės taisyklės ir jos išimčių taikymą įmonių grupėse.¹⁰⁴ Tačiau, dauguma autorių¹⁰⁵ laikosi pozicijos, kad patronuojančios bendrovės ribotos atsakomybės panaikinimas galimas tik tuo atveju, kai įmonė siekia išvengti atsakomybės steigdama dukterinę bendrovę arba kai dukterinė bendrovė veikia viršydama normalius verslo standartus rizikos požiūriu, atsižvelgiant į tokios įmonės kontrolės galimybes dukterinės įmonės atžvilgiu.

2.2. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisinio statuso ypatumai

Pagal LR CK 2.50 str. 2 d., juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus. Pažymėtina, kad neribotos atsakomybės juridiniai asmenys patenka į tokius išimtinis įstatymo numatytus atvejus.

Taigi susiklosčius situacijai, kai pačios įmonės turto nepakanka, kad būtų įvykdytos prievolės, atsakomybė tenka jos dalyviams. LR CK 2.50 str. 4 d. nurodyta, kad juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis.

Svarbu pastebėti, kad neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles specifiška yra kur kas paprastesnė nei ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės atveju. Tai suprantama, kadangi neribotos atsakomybės atveju dalyvio atsakomybė kyla tiesiogiai įstatymo pagrindu. Taigi šiuo atveju aktualu išsiaiškinti, kokius asmenis nurodyto straipsnio prasme reikėtų laikyti neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviais.

¹⁰³ Bainbridge S. M. Abolishing Veil Piercing // Journal of Corporation Law, 2001, Nr. 26. P. 529.

¹⁰⁴ Išvada darytina remiantis užsienio ir Lietuvos teisės doktrina, pažymint, jog reikšmingos Lietuvos teismų praktikos šiuo klausimu dar nėra.

¹⁰⁵ Pavyzdžiui, Bainbridge S. M. Abolishing Veil Piercing // Journal of Corporation Law, 2001, Nr. 26. P. 517, 574. Easterbrook F. H., Fischel D. R. // The Economic Structure of Corporate Law. Cambridge: Harvard University Press, 1991. P. 44.

Kaip minėta, LR CK 2.45 str. įtvirtinta, kad juridinio asmens dalyvis yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris, nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (arba) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.

Nagrinėjant šį straipsnį iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad savininkas, kuris yra neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvis, atsakys pagal juridinio asmens prievoles. Tačiau toks dalyvio traktavimas būtų per siauras, nes ir kiti asmenys gali įgyti nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą ar prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.

LR CK 2.50 str. 4 d. nurodyta, kad neribotos atsakomybės juridiniai asmenys yra individuali (personalinė) įmonė ir ūkinė bendrija. Taigi, siekiant išsiaiškinti neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio sampratą bei tokio dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles ypatumus, toliau tikslinga aptarti individualios įmonės dalyvio ir ūkinės bendrijos nario sampratą bei jų teisinio statuso ypatumus.

2.2.1. Individualios įmonės dalyvis kaip specialus atsakomybės pagal individualios įmonės prievoles taikymo subjektas

Remiantis LR CK 2.50 str. 4 d. individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, tokios įmonės turtas yra neatskirtas nuo įmonininko (savininko ar savininkų) turto, todėl, jei įmonės prievolėms įvykdyti neužtenka šios įmonės turto, už jos prievoles atsako ir jos dalyviai savo turtu.¹⁰⁶

Taigi individualios įmonės savininkas atsako pagal individualios įmonės prievoles visu savo turtu, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka individualios įmonės turto. Tačiau, reikia pažymėti, jog remiantis šia nuostata praktikoje dažnai pasitaiko klaidingas individualios įmonės turto neatskirtinumo nuo jos savininko (fizinio asmens) turto traktavimas kaip šios rūšies įmonės požymio. Toks požiūris buvo įtvirtintas senajame, iki 2001 m. galiojusiam, LR CK.¹⁰⁷ Vis dėlto įsigaliojus naujos redakcijos LR CK, individuali įmonė (juridinis asmuo) ir jos savininkas (fizinis asmuo) civiline teisine prasme tapo dviem atskirais teisinių santykių subjektais. Taigi, pagal dabartinį teisinį reguliavimą, individualios įmonės turtas netapatinamas su įmonės savininko turtu,

¹⁰⁶ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 127.

¹⁰⁷ 2001-04-11 LAT CBS nutartyje c b. byloje Nr. 3K-3-445/2001, pažymėjo: „Individuali (personalinė) įmonė yra taip vadinama neinkorporuota įmonė, kai verslininku, komersantu pripažįstama ne įmonė, kaip tokia, o fizinis asmuo. Šiais atvejais įmonė neturi požymių, būdingų įmonei, kaip juridiniam asmeniui. Individuali (personalinė) įmonė nuosavybės teise priklauso fiziniam asmeniui, ji neturi juridinio asmens teisių, jos turtas neatskirtas nuo įmonininko turto. Ta aplinkybė, kad komersantas, užsiimantis verslu individualios (personalinės) įmonės forma, privalo laikytis tam tikrų reikalavimų, taikomų pelno siekiantiems juridiniams asmenims, nėra pagrindu teigti teisinių santykių subjektu esant individualią (personalinę) įmonę, o ne fizinį asmenį – verslininką“.

jis įmonei priklauso nuosavybės teise, tačiau savininkas, kaip ir pagal ankstesnį reglamentavimą, atsako už individualios įmonės prievoles visu savo turtu, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka individualios įmonės turto.¹⁰⁸

Kaip jau minėta, juridinio asmens dalyviu individualios įmonės atveju laikomas jos savininkas, t.y. asmuo, kuris turi nuosavybės teises į juridinio asmens turtą (LR CK 2.45 str.). Tačiau nurodyto straipsnio prasme toks dalyvio traktavimas būtų per siauras, nes ir kiti asmenys gali įgyti nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą ar prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Kaip vieną tokių pavyzdžių galima įvardyti įmonės steigimą santuokos metu.¹⁰⁹

LR CK 3.88 str. 2 d. įtvirtinta prezumpcija, pagal kurią, *visas sutuoktinių turtas, įgytas santuokos metu, yra bendroji jungtinė nuosavybė, nepriklausomai nuo to, įgytas jis vieno ar abiejų sutuoktinių vardu*. Ši nuostata reiškia, kad turtas, įgytas santuokos metu iš bendrų lėšų, yra bendroji jungtinė nuosavybė, nepriklausomai nuo to, kiek kiekvienas iš sutuoktinių faktiškai prisidėjo prie turto įgijimo, ir kol nenustatyta kiekvienam iš sutuoktinių priklausanti dalis. Įmonė yra turtinis kompleksas ir kaip toks yra nuosavybės teisės objektas (LR CK 1.110 str., 4.38 str.). Dėl individualios įmonės priklausymo nuosavybės teise turi būti sprendžiama vadovaujantis sutuoktinių turto bendrumo prezumpcija įtvirtinta LR CK 3.88 str. 2 d. LAT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad, „*tais atvejais, kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, ji iš esmės yra šeimos verslas: verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti, todėl individuali įmonė, nors registruota vieno sutuoktinio vardu, pagal LR CK 3.88 str. 1 d. 4 p. pripažįstama bendrąja jungtine nuosavybe*“.¹¹⁰ Dėl to iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto (LR CK 3.109 str.). Toks šių prievolių teisinis kvalifikavimas leidžia apsaugoti individualios įmonės kreditorių interesus, drausmina bendraturčius sutuoktinius: turtą jie turi valdyti protingai, o prievoles vykdyti sąžiningai.

Taigi pagal LR CK 3.88 str. 1 d. 4 p. įmonė tampa bendra jungtine sutuoktinių nuosavybe, o sutuoktinis – šios įmonės dalyviu (dalijant turtą, ir nutraukiant santuoką, ir ne, įmonė bei pajamos gautos iš įmonės veiklos (LR CK 3.91 str.), turi būti dalijamos kaip ir kitas santuokoje įgytas turtas). Pažymėtina, jog iš to atsiranda ne tik teisės (į įmonės pajamas bei valdymą), bet ir pareigos, iš jų pagrindinė – atsakomybė už įmonės prievoles. Vadinasi, jei dalyvių atsakomybė pagal įmonės

¹⁰⁸ 2008-10-06 LAT CBS nutartis c.b. byloje Nr. 3K-3-455/2008.

¹⁰⁹ Naujokaitis A. Atsakomybės pagal individualių įmonių prievoles aspektai // Juristas. 2004. Nr. 2004/6. P. 3.

¹¹⁰ 2003-06-16 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-705/2003; 2004-09-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-512/2004; 2005-09-07 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2005; 2007-06-04 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-192/2007.

prievoles yra subsidiari, tai dalyvių tarpusavio atsakomybė yra solidari, t.y. išieškojimas gali būti nukreiptas ir į vieno, ir į kito sutuoktinio turtą, atsižvelgiant į LR CPK 664 str. nustatytą eiliškumą.

Tačiau pažymėtina, kad toks juridinio asmens dalyvio sąvokos išplėtimas, kuris leidžia dalyviu pripažinti ir tiesiogiai juridinio asmens veikloje nedalyvaujantį dalyvio sutuoktinį, nėra visiškai teisingas. Tokia pozicija kritikuotina, visų pirma dėl to, kad įstatyme įtvirtinta teisė dalyvauti juridinio asmens (įmonės) valdyme ir veikloje numatyta tik neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviui, o ne jo sutuoktiniui (LR III 7 str.).¹¹¹ Tokiu atveju, numatyti atsakomybę juridinio asmens dalyvio sutuoktiniui, už juridiniui asmeniui kilusius nuostolius dėl netinkamo įmonės valdymo, būtų neteisinga. Todėl, atsižvelgiant į šios taisyklės netobulumą, Lietuvos įstatymai, taip pat ir Lietuvos teismai savo praktikoje yra numatę atvejus, kai sutuoktinis gali bandyti ginčyti jam numatytą atsakomybę pagal individualios įmonės prievoles.

LAT yra pažymėjęs, kad *„suinteresuotas asmuo norėdamas nuneigti CK 3.88 str. 2 d. įtvirtintą prezumpciją privalo ją nuginčyti įstatymų nustatyta tvarka, įrodydamas tokias aplinkybes: kad įmonė įsteigta ne santuokos metu; jog verslu vertėsi išimtinai vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią; verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais, ir kad jis neturi pareigos atsakyti už įmonės skolas kaip juridinio asmens dalyvis; taip pat įrodyti, jog tam tikras turtas priklauso asmeninės nuosavybės teise.*¹¹² LApT, pasisakydamas nagrinėjamu klausimu, taip pat pažymėjo, kad *„siekdama paneigti turto bendrumą ieškovė, o taip pat ir atsakovas (neigdamas įmonės, kaip turto, bendrumą), turėjo pateikti svarius įrodymus apie tai, kad ieškovė iš įmonės jokių pajamų iš tiesų negavo ir jokia forma įmonės veikloje nedalyvavo. Tuo tarpu vien aplinkybė, kad ieškovė, būdama santuokoje su atsakovu, dirbo kitą darbą, negali būti pakankamas įrodymas turto bendrumo prezumpcijai paneigti“.*¹¹³

Taigi tuo atveju, jei individuali įmonė įsteigta tik vieno iš sutuoktinių vardu, tačiau įsteigta po santuokos sudarymo, kitas sutuoktinis turėtų nuolat domėtis įmonės veikla. Pastebėjus, kad įmonei jos savininkas vadovauja netinkamai, būtina svarstyti galimybę kreiptis į teismą ir apriboti sutuoktinio galimybes dalyvauti įmonės valdyme. Tokiu atveju sutuoktinis, nesantis individualios įmonės savininku, galėtų pasinaudoti LR CK 3.95 str. numatyta nušalinimo galimybe: *„jei vienas iš sutuoktinių negali tvarkyti bendro turto ar jį tvarko nuostolingai, kitas sutuoktinis gali kreiptis į teismą prašydamas nušalinti pirmąjį sutuoktinį nuo turto tvarkymo“.* Teismas tokį kito sutuoktinio

¹¹¹ Ši nuostata iš esmės kertasi su LR CK 3.92 str. įtvirtinta norma, kuri numato, kad *turtu, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, sutuoktiniai naudojami, jį valdo ir juo disponuoja bendru sutarimu.* Tačiau tikėtina, jog praktikoje gali susidaryti situacija, kai įmonės savininkas įgyvendindamas jam įstatymų numatytas teises ir vykdydamas pareigas, susijusias su individualios įmonės veiklos organizavimu, ne visada gali pasiekti bendrą sutarimą su savo sutuoktiniu, kuriam, nesėkmės atveju, tai pat numatyta atsakomybė pagal įmonės prievoles.

¹¹² 2003-06-16 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-705/2003; 2007-06-04 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-192/2007.

¹¹³ 2010-12-20 LApT CBS nutartis c.b. Nr. 2A-741/2010.

prašymą tenkina, jei įrodoma, kad sutuoktinio nušalinimas yra būtinas šeimos ar bendro sutuoktinių verslo poreikiams užtikrinti. Taip pat įmonės steigimą, kaip ir sandorio sudarymą, vienas iš sutuoktinių gali nugynyti ir LR CK 3.96 str. nustatyta tvarka.

Taip pat aktualu aptarti ir sutuoktinių atsakomybę tais atvejais, kai įmonė įsteigta iki santuokos sudarymo. Tokioje situacijoje galima išskirti du atvejus: kai po santuokos sudarymo sutuoktiniai abu pradėjo verstis veikla; kai ir po santuokos sudarymo sutuoktinis nesivertė šia veikla.¹¹⁴

Pirmuoju atveju, sutuoktinis tampa įmonės dalyviu, nes įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu, jo paties ir kito sutuoktinio gaunamos pajamos tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir jam kyla atsakomybė pagal įmonės prievoles. Antruoju atveju, sutuoktinis atsako tik bendrąja jungtine nuosavybe, įgyta santuokoje.¹¹⁵

Su sutuoktinių tarpusavio turtiniais santykiais yra susiję ir keletas kitų probleminių atvejų. Pavyzdžiui, jei sutuoktiniai ilgesnį laiką gyvena skyrium ir bendro ūkio neturi, tačiau nėra savo pasikeitusių santykių įforminę įstatymo nustatyta tvarka, atsakomybė pagal individualios įmonės prievoles teoriškai gali tekti ir sutuoktiniui, kuris nėra individualios įmonės savininkas ir gyvena skyrium nuo kito sutuoktinio. Pažymėtina, kad pagal LR CK 3.86 str. 1 d. šeimos turto teisinis režimas pasibaigia nutraukus santuoką, ją pripažinus negaliojančia ar sutuoktiniams pradėjus gyventi skyrium. LApT nutartyje civilinėje byloje Nr. 2A-741/2010, pažymėjo, kad „*nutraukus santuoką, bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė pasibaigia (LR CK 3.100 str. 4 p.). Tačiau nustačius, kad visas sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe buvęs turtas nebuvo padalintas, klausimas dėl išieškojimo nukreipimo į santuokoje įgytą bendrąja jungtine nuosavybe priklausiusį buvusių sutuoktinių turtą įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimui išlieka*“.¹¹⁶

Svarbu pastebėti, kad vadovaujantis LR CK 3.109 str., būtent prievolės pobūdis lemia, ar atsakomybė pagal prievolę atsiranda abiem sutuoktiniams, ar tik vienam iš jų. Todėl tik nustačius prievolių pobūdį ir atsiradimo laiką, galima daryti išvadas dėl sutuoktinių atsakomybės pagal šias prievoles.¹¹⁷

Apibendrinant galima pažymėti, jog LR CK 2.45 str. prasme atsakomybės pagal individualios įmonės prievoles subjektu gali būti pripažįstamas ne tik individualios įmonės savininkas, tačiau ir jo sutuoktinis. Šiuo atveju galioja LR CK 3.88 str. 2 d. įtvirtinta prezumpcija, pagal kurią, visas sutuoktinių turtas, įgytas santuokos metu, yra bendroji jungtinė nuosavybė, nepriklausomai nuo to, įgytas jis vieno ar abiejų sutuoktinių vardu. Tačiau pažymėtina, kad toks

¹¹⁴ Naujokaitis A. Atsakomybės pagal individualių įmonių prievoles aspektai // Juristas. 2004. Nr. 2004/6. P. 4.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ 2010-12-20 LApT CBS nutartis c.b. Nr. 2A-741/2010.

¹¹⁷ 2005-02-14 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-93/2005.

juridinio asmens dalyvio sąvokos išplėtimas, kuris leidžia dalyviu pripažinti ir tiesiogiai juridinio asmens veikloje nedalyvaujantį dalyvio sutuoktinį, nėra visiškai teisingas. Todėl, atsižvelgiant į šios taisyklės netobulumą, Lietuvos įstatymai, taip pat ir Lietuvos teismai savo praktikoje yra numatę atvejus, kai sutuoktinis gali bandyti ginčyti jam numatytą atsakomybę pagal individualios įmonės prievoles.

2.2.2. Ūkinės bendrijos narys kaip specialus atsakomybės pagal ūkinės bendrijos prievoles taikymo subjektas

Pažymėtina, kad ūkinės bendrijos, kaip verslo vykdymo formos, Lietuvoje nėra labai populiarios, todėl ir Lietuvos teismų praktikoje ūkinės bendrijos narių atsakomybės pagal ūkinės bendrijos prievoles atvejų beveik nepasitaiko. Dėl šios priežasties ir teisinis ūkinės bendrijos reglamentavimas nėra visiškai aiškus. Šiuo atveju galima išskirti tik keletą esminių aspektų nusakančių ūkinės bendrijos nario, kaip specialaus atsakomybės pagal bendrijos prievoles subjekto, ypatumus, platesnį reglamentavimą paliekant ateities teismų praktikai.

Pagal LR Ūkinių bendrijų įstatymo¹¹⁸ (toliau – LR ŪBĮ) 2 str., ūkinė bendrija yra privatus neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, įsteigtas kelių fizinių ar (ir) juridinių asmenų jungtinės veiklos sutartimi vykdyti komercinę ūkinę veiklą. Kadangi ūkinė bendrija yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, ji pagal savo prievoles atsako kaip savarankiškas teisės subjektas jam priklausančiu turtu, tačiau jei prievolėms įvykdyti neužtenka bendrijos turto, už jos tiek sutartines, tiek nesutartines prievoles atsako bendrijos tikrieji nariai solidariai (LR CK 2.50 str. 4d.).¹¹⁹

Remiantis LR ŪBĮ 3-4 str. skiriamos dviejų teisinių formų (rūšių) bendrijos: tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė (pasitikėjimo) ūkinė bendrija. Bendrijos dalyvių (narių) atsakomybės požiūriu šis skirstymas svarbus dėl to, kad visi tikrosios ūkinės bendrijos nariai pagal bendrijos prievoles atsakys visu savo turtu solidariai, tuo tarpu komanditinės ūkinės bendrijos atveju, tikrųjų narių atsakomybė bus neribota, o nariai komanditoriai bus atsakingi tik į bendriją įnešto turto ribose (LR ŪBĮ 7 str 8 d.). Svarbu pastebėti, kad šiuo atveju susidaro įstatymų prieštaravimas, kadangi pagal LR CK 2.50 str. 4 d. ūkinė bendrija tiesiogiai įvardijama kaip neribotos atsakomybės juridinis

¹¹⁸ LR ūkinių bendrijų įstatymas // Valstybės Žinios, 2003. Nr. 112-4990.

¹¹⁹ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 235.

asmuo, o LR ŪBĮ komanditinę ūkinę bendriją taip pat pripažįsta ūkine bendrija, tačiau tame pačiame LR ŪBĮ įtvirtinta, jog komanditinės ūkinės bendrijos narių komanditorių atsakomybė yra ribota.

Taigi šiuo atveju komanditinę ūkinę bendriją galima būtų įvardinti kaip specialios teisinės formos juridinį asmenį, kuris tuo pat metu laikomas ir ribotos, ir neribotos atsakomybės juridiniu asmeniu. Dėl šios priežasties griežtas komanditinės ūkinės bendrijos priskyrimas prie neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų būtų netikslus.

Dėl nurodytų aplinkybių susidaro prieštaravimai ir kalbant apie komanditinės ūkinės bendrijos narių atsakomybę pagal bendrijos prievoles. Pagal LR ŪBĮ 4 str. 3 d. narys komanditorius atsako tik tuo turtu, kurį yra įnešęs bendrijos veiklai. Šiuo atveju iškyla klausimas dėl galimybės taikyti LR CK 2.50 str. 3 d. tokiomis pačiomis sąlygomis, kokiomis kyla ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė. Tačiau atsižvelgiant į LR ŪBĮ įtvirtintas bendrijos nario komanditoriaus teises ir pareigas, kurios nenumato galimybės bendrijos komanditoriui vienaip ar kitaip įtakoti juridinio asmens mokumą, darytina išvada, jog šios normos taikymas praktikoje yra mažai tikėtinas. Pagal LR ŪBĮ 8 str., 11 str. svarbiausius komanditinės ūkinės bendrijos veiklos organizavimo sprendimus priima tikrieji ūkinės bendrijos nariai, nariams komanditoriams numatoma tik galimybė susipažinti su tokio pobūdžio informacija.¹²⁰ Taigi jie neturi realios galimybės įtakoti ūkinės bendrijos veiklą, todėl ir narių komanditorių atsakomybės už bendrijos prievoles taikymas praktikoje yra mažai tikėtinas, tačiau galimas, nors iki šiol Lietuvos teismų praktikoje tokių pavyzdžių nėra.

Taigi apibendrinant galima pažymėti, kad savo esme ūkinė bendrija yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo ir jos nariai atsako pagal bendrijos prievoles LR CK 2.50 str. 4 d. nustatyta tvarka, t.y. prievolėms įvykdyti neužtekus bendrijos turto, už jos prievoles atsako ūkinės bendrijos narys. Kiek sudėtingesnis atsakomybės reglamentavimas ūkinės bendrijos nario komanditoriaus atžvilgiu, kadangi įstatymai iš esmės tokį narį laiko ribotos atsakomybės subjektu. Šiuo atveju susidarę įstatymų prieštaravimai turėtų būti šalinami įstatymų tikslinimu arba išsamesni tokio teisinio reguliavimo aiškinimą turėtų pateikti ateities teismų praktika.

¹²⁰ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Leidybos centras, 2007. P. 234.

3. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės atsiradimo pagrindai, jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje

Kaip jau minėta, pagal bendrąją taisyklę ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviai pagal juridinio asmens prievolės neatsako, kadangi civiline teisine prasme juridinis asmuo ir jo dalyvis yra atskiri teisinių santykių subjektai (prievo linia me teisiniame santykyje jo šalimi – skolininku yra juridinis asmuo, o ne jo dalyvis (LR CK 6.1 str.)). Šiuo atveju pagal savo prievolės juridinis asmuo atsako jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančių turtu (LR CK 2.50 str. 1 d.). Taigi kreditoriaus atžvilgiu juridinio asmens dalyvis tėra tretysis asmuo, kuris už juridinį asmenį prievolę gali įvykdyti tik savarankiškai (LR CK 6.50 str., 6.51 str.).¹²¹

Pažymėtina, kad Lietuvos teisiniame reguliavime siekiant neutralizuoti piktnaudžiavimo ribota atsakomybe neigiamus padarinius yra įtvirtintos dvi bendrojo ribotos dalyvio atsakomybės principo išimtys:

1. juridinis asmuo ir jo dalyvis gali atsakyti vienas už kito prievolės, kai tai numatyta įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose (LR CK 2.50 str. 2 d.);
2. juridinio asmens dalyvis pagal juridinio asmens prievolės gali atsakyti, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų (LR CK 2.50 str. 3 d.).

Nurodytos išimtys įtvirtina aiškią įstatymo leidėjo poziciją, rodančią, kad ribotos dalyvio atsakomybės už juridinio asmens prievolės principas nėra absoliuti taisyklė ir, esant poreikiui, gali būti modifikuojamas, pritaikant jį verslo santykių tikrovei bei sąžiningai civilinei apyvartai užtikrinti.

Pirmuoju atveju atsakomybė atsiranda įstatymo pagrindu, kai įstatymo leidėjas iš anksto numato atvejus, kada negalios bendra ribotos atsakomybės taisyklė, arba kai juridinio asmens steigimo dokumentuose įtvirtinami atvejai, kuomet nepaisant bendrosios taisyklės, dalyvis gali atsakyti pagal juridinio asmens prievolės. Šis atvejis patogesnis kreditoriams, kadangi jų reikalavimų patenkinimą palengvina ta aplinkybė, kad įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose yra tiesiogiai įtvirtinta dalyvių atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės ir, skirtingai nei LR CK 2.50 str. 3 d. atveju, nebereikia įrodinėti nesąžiningų dalyvio veiksmų bei kitų atsakomybės sąlygų.

Antruoju atveju svarbu pastebėti, nors įstatymo leidėjas suformulavo bendrosios ribotos atsakomybės taisyklės išimtį, numatydamas juridinio asmens dalyvio atsakomybės atvejį dėl nesąžiningų dalyvio veiksmų, tačiau nepateikė išsamesnio reglamentavimo, tokiu būdu palikdamas nurodytą teisės spragą užpildyti Lietuvos teismų praktikai.

¹²¹ Civilka M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievolės (1) // Juristas. 2006. Nr. 2006/01. P. 4.

Taigi tiek LR CK 2.50 str. 3 d., tiek LR CK 1.2, 1.5, 1.11, 1.137 straipsniai numato plačias galimybes Lietuvos teismams koreguoti civiliniuose įstatymuose įtvirtintą ribotos dalyvių atsakomybės taisyklę, pritaikant ją visuomenės poreikiams bei vyraujantiems verso santykiams. Kaip teigia T. Žukas, šiuo atveju tik nuo teismų priklauso, ar Lietuvos teisės sistemoje pavyks nustatyti tinkamą pusiausvyrą tarp protingo juridinio asmens investuotojo (dalyvio) intereso apriboti savo atsakomybę investicijos (įnašo) dydžiu ir juridinio asmens kreditorių intereso, kad jų reikalavimai būtų patenkinti, o nesąžiningiems juridinio asmens dalyvių veiksams būtų užkirstas kelias.¹²²

3.1. Juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės įstatymo ir steigiamųjų juridinio asmens dokumentų pagrindų

Taigi LR CK 2.50 str. 2 d. numato, kad juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievolės, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievolės, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus.

Šio straipsnio komentaro autoriai pažymi, kad įstatymuose, reglamentuojančiuose konkrečias juridinių asmenų teisinės formas, arba bet kurio juridinio asmens steigimo dokumentuose gali būti numatyti atvejai, kai juridinio asmens dalyviai pagal juridinio asmens prievolės atsako savo turtu ir tokia jų atsakomybė yra subsidiarioji.¹²³

Įstatymuose, reglamentuojančiuose konkrečias juridinių asmenų teisinės formas, gali būti nustatyta tik absoliuti juridinio asmens dalyvių atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės. Tai reiškia, kad negali būti plečiami LR CK 2.50 str. 3 d. numatyti pagrindai. Kaip vienas tokių, įstatyme įtvirtintų, juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagrindų numatytas LR CK 2.50 str. 4 d., kurioje nustatyta, kad jeigu prievolės įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis. Šiuo atveju kalbama apie neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvių atsakomybę įstatymo pagrindų. Pažymėtina, kad kituose, šių teisinių formų juridinių asmenų statusą reglamentuojančiuose įstatymuose (LR III, LR ŪBĮ) taip pat aiškiai pasisakyta dėl jų dalyvių neribotos atsakomybės, kurią sąlygoja specialus neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių teisinis statusas.¹²⁴

Kaip išimtį iš bendrosios ribotos atsakomybės taisyklės, aktualu aptarti ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybę pagal juridinių asmenų prievolės įstatymo pagrindų. Kaip viena tokių atvejų galima išskirti LR CK 2.104 str. 2 d., kuri numato: „*jei yra pertvarkomas*

¹²² Žukas T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės // Vadovo pasaulis. 2004. Nr. 1. P. 41.

¹²³ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 127.

¹²⁴ Žr. skr. 2.1. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio teisinio statuso ypatumai. P. 23.

juridinis asmuo, kurio dalyviai atsako pagal juridinio asmens prievoles, tai nepaisant pasirinktos naujos juridinio asmens teisinės formos, pertvarkomo juridinio asmens dalyviai trejus metus yra subsidiariai atsakingi pagal pertvarkomo juridinio asmens prievoles, atsiradusias iki naujos teisinės formos juridinio asmens įregistravimo juridinių asmenų registre“. Pastaroji taisyklė plačiai taikoma ir Lietuvos teismų praktikoje.¹²⁵

Taigi keičiant juridinio asmens teisinę formą, gali keistis ir dalyvio teisinis statusas, dėl šios priežasties įstatymų leidėjas nustatė taisyklę, kuri turi užtikrinti juridinio asmens kreditorių teises ir teisėtus interesus.

Kitas juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 2 d. atsiradimo pagrindas – steigiamieji juridinio asmens dokumentai. Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyviai ar steigėjai juridinio asmens atsakomybės atvejus gali numatyti juridinio asmens steigimo dokumentuose, nesvarbu, tokia galimybė numatyta konkrečią teisinę formą reglamentuojančiuose įstatymuose ar ne. Tačiau svarbu pastebėti, kad ribotos atsakomybės juridinio asmens atveju, net ir įtvirtinus neribotos atsakomybės taisyklę steigiamuosiuose dokumentuose arba tiesiog susitarus jos netaikyti, juridinis asmuo negali būti pripažintas neribotos civilinės atsakomybės juridiniu asmeniu.

Nagrinėjamu atveju kreditorių reikalavimų patenkinimą palengvina tai, kad juridinio asmens steigiamuosiuose dokumentuose esant numatytai dalyvių atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles, nebereikia įrodinėti dalyvio nesažiningų veiksmų, galėjusių lemti juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolių savo kreditoriams bei kitų atsakomybės sąlygų. Todėl kreditoriams, reiškiantiems finansinius reikalavimus bendrovės akcininkui, tikslinga išsianalizuoti ne tik įstatymus, tačiau šiuo atveju verta susipažinti ir su bendrovės įstatais.

3.2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles dėl nesažiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygos

LR CK 2.50 str. 3 d. nustatyta, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievoles savo turtu subsidiariai, ši teisės norma savo turiniu yra viena iš minėtos bendrosios taisyklės dėl juridinio asmens dalyvio ribotos atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo išimčių.

Pažymėtina, kad LR CK 2.50 str. 3 d. įstatymo leidėjas nustatė papildomą juridinio asmens dalyvių atsakomybę, kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turtinės atsakomybės,

¹²⁵ 2010-02-09 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3-3K-68/2010.

prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais, kai jų nesąžiningi veiksmai lemia juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės kreditoriui.¹²⁶

LAT byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B., A. G. pažymėjo, kad „tais atvejais kai dalyviai linkę veikti pernelyg rizikingai, visiškai neatsižvelgdami į kreditorių interesus, kai gali būti išvaistytas juridinio asmens turtas, dėl ko kreditorių reikalavimų patenkinimas taps neįmanomas ar sunkiai įgyvendinamas, siekiant sutrukdyti nesąžiningoms schemoms, kurių tikslas – kreditorių pinigus perkelti sau ar kitaip pažeisti jų interesus piktnaudžiaujant juridinio asmens savarankiška ir ribota atsakomybe, įstatymas nustato dalyvių atsakomybę“.¹²⁷

Svarbu pastebėti, jog esminės LR CK 2.50 str. 3 d. normos aiškinimo ir taikymo taisyklės suformuluotos LAT nutartyje civilinėje byloje UAB „Göllner spedition“ v. S.B., J.B., UAB „Baninis“. Nurodytoje byloje teismas pažymėjo, kad „pagal CK 2.50 str. 3 d. juridinio asmens dalyvio subsidiarioji atsakomybė kreditoriams gali būti konstatuota nustačius šias atsakomybės sąlygas: nesąžiningus veiksmus, kreditoriams padarytą žalą ir priežastinį ryšį, t.y. aplinkybes, patvirtinančias, kad juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolių tretiesiems asmenims ir šis negalėjimas yra atsiradęs būtent dėl jo dalyvio nesąžiningų veiksmų“.¹²⁸ Pažymėtina, jog šios pozicijos plačiai laikomasi ir vėlesnėje teismų praktikoje.¹²⁹

Kreditorių patirta žala ir priežastinis ryšys, tai aplinkybės priskiriamos tai aplinkybių grupei, kurias įrodyti ir patvirtinti nėra sudėtinga, jei jos egzistuoja objektyvioje tikrovėje. Tuo tarpu praktikoje daugiausia sunkumų kyla įrodinėjant dalyvio nesąžiningumą. Įstatymų leidėjas LR CK 6.66 str. ir CK 6.67 str. reglamentuodamas kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius *actio Pauliana* būdu, pateikė sąrašą aplinkybių, kurioms esant nesąžiningumas yra preziumuojamas, tačiau LR CK 2.50 str. 3 daliai įgyvendinti tokio sąrašo įstatymų leidėjas nesudarė, t.y. dalyvio nesąžiningumo klausimą paliko teismų diskrecijai, kai sąžiningumas, žinia, yra preziumuojamas (LR CK 4.26 str. 2 d.).¹³⁰

Pažymėtina, jog teismui nustačius, kad juridinio asmens dalyvis atliko nesąžiningus veiksmus kreditoriaus atžvilgiu, laikytina, kad jis kaltas dėl nesąžiningų veiksmų atlikimo. Taigi jei nesąžiningi veiksmai įrodyti, kaltės įrodinėti nereikia. Tai patvirtina nepagrįstą kaltės kaip atskiros dalyvio

¹²⁶ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹²⁷ 2012-02-01 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3-3K-19/2012.

¹²⁸ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹²⁹ Pavyzdžiui, 2008-10-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-509/2008; 2009-04-03 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

¹³⁰ Kita vertus, nereikia pamiršti, kad tam tikrais atvejais nesąžiningumas gali būti preziumuojamas (LR CK 6.67 str.).

atsakomybės LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu sąlygos išskyrimą, kuris, reikia pažymėti, doktrinoje ganėtinai dažnas.¹³¹

Taigi nesąžiningų veiksmų nustatymas yra pakankamas pagrindas taikyti juridinio asmens dalyviui subsidiarią atsakomybę. Pagal LR CK 2.50 str. 3 d. ši prievolė atsiranda savarankišku įstatyminiu pagrindu – dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, be to, tarp šių veiksmų ir įmonės negalėjimo įvykdyti prievolės turi būti konstatuotas priežastinis ryšys. Pažymėtina, jog visas nurodytas juridinio asmens dalyvio atsakomybės sąlygas turi įrodyti kreditorius, reiškiantis reikalavimą dalyviui.

3.2.1. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės kreditoriams

Svarbu pastebėti, kad įstatyme nėra tiesiogiai apibrėžta, kas laikytina juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės kaip sąlyga juridinio asmens dalyvio atsakomybei kilti. Pažymėtina, kad tiek teisės doktrinoje¹³², tiek teismų praktikoje¹³³ juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės dažnai traktuojamas kaip kreditoriaus patirta žala, tačiau reikia pastebėti, jog toks tvirtinimas LR CK prasme nėra visiškai teisingas.

Pagal LR CK 6.249 str. 1 d. žala yra kreditoriaus turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias kreditorius būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Šiuo atveju negalėjimas įvykdyti prievolės nėra nei turto netekimas ar sužalojimas, nei turėtos išlaidos. Negalėjimas įvykdyti prievolės LR CK 2.50 str. 3 d. prasme yra priežastis, kodėl kreditoriai negali atgauti savo lėšų ar turto, tačiau tai nėra turto netekimas ar sumažėjimas. Šiuo atveju pats kreditorių reikalavimas juridinio asmens atžvilgiu lieka nepakitęs, jis išlieka, nesumažėja. Negalėjimas įvykdyti prievolės LR CK 2.50 str. 3 d. prasme yra juridinio asmens dalyvio subsidiarios atsakomybės taikymo sąlyga. Dėl šios priežasties nesuprantamas dažnai teismuose ieškovui keliamas reikalavimas įrodyti žalą.¹³⁴

Kaip vieną tokių pavyzdžių galima pateikti LAT nutartį civilinėje byloje *UAB „Saulėtekis“ v. I.K. ir kiti*, kurioje bankrutuojančios bendrovės ieškinys prieš akcininkes buvo atmestas dėl to, kad ieškovas neįrodė žalos nors bendrovė tapo nemoki ir negalėjo įvykdyti savo prievolės

¹³¹ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas*. Vadovėlis: Lietuvos teisės universitetas Leidybos centras, Vilnius. 2004. P. 164.

¹³² Ten pat.

¹³³ Pavyzdžiui, 2006-11-28 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-604/2006.

¹³⁴ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112). P. 97.

kreditoriams.¹³⁵ Taigi šiuo atveju negalėjimą įvykdyti prievolės vadinti žala kreditorių interesams galima tik bendra prasme, bet ne pagal LR CK 6.249 str. 1 d.¹³⁶

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės pripažįstamos skirtingos faktinės aplinkybėmis situacijos, kai pagrindinis skolininkas – juridinis asmuo – neįvykdo prievolės kreditoriui dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto. Juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės, kaip juridinio asmens dalyvio subsidiarios atsakomybės sąlyga, gali būti susijęs, tačiau nėra tapatinamas su juridinio asmens bankrotu ar likvidavimu. Tai patvirtino ir LAT byloje *BUAB „Čeltaura“ v. A.K.Č. ir kt.*, pažymėjęs, kad „*juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolių, kaip CK 2.50 str. 3 d. nustatytą juridinio asmens dalyvių atsakomybės sąlygą, patvirtina tai, kad UAB „Čeltaura“ yra iškelta bankroto byla*“.¹³⁷ Dėl juridinio asmens dalyvių subsidiarios atsakomybės šiuo atveju buvo spręsta bankroto byla tebevykstant. Todėl svarbu pažymėti, jog LR CK 2.50 str. 3 d. norma neturėtų būti aiškinama siaurinamai, t.y. kaip nustatanti, kad juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės, kaip juridinio asmens dalyvio subsidiarios atsakomybės sąlyga, galėtų būti konstatuojamas tik pasibaigus to juridinio asmens bankroto procedūrai.¹³⁸ Juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės gali būti teismo konstatuojamas skirtingų faktinių aplinkybių pagrindu, kai nustatoma, kad juridinis asmuo nevykdo prievolės kreditoriui dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto, *inter alia* dėl bankroto.¹³⁹

Šiuo atveju LAT byloje *UAB „Panevėžio gelžbetonis“ v. L.G.*, nurodė: „*ABĮ 60 str. 3 d. 1 p. nustatyta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas (VAS) negali priimti sprendimo skirti ir išmokėti dividendus, jeigu bendrovė yra nemoki ar išmokėjęs dividendus taptų nemoki. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje normoje įtvirtinta nemokumo samprata neturi būti aiškinama analogiškai ĮBĮ įtvirtintai įmonės nemokumo sampratai, nes jos tikslai yra kitokie nei bankrotą reglamentuojančių teisės normų. ABĮ 60 str. 3 d. 1 p. vartojama nemokumo sąvoka turi būti aiškinama teikiant prioritetą bendrovės kreditoriaus teisei gauti savo reikalavimo patenkinimą iš bendrovės prieš bendrovės akcininko teisę gauti bendrovės pelno dalį (dividendą)*“.¹⁴⁰ Taigi atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad bendrovės nemokumas LR ABĮ 60 str. 3 d. 1 p. prasme yra tokia būklė, kai ji negali vykdyti piniginių prievolių, kurių vykdymo terminai yra suėję. Nepaisant to, kokia yra bendrovės finansinėje atskaitomybėje formaliai deklaruojama įmonės finansinė būklė, vien

¹³⁵ 2006-11-28 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-604/2006.

¹³⁶ V. Pacijanc pažymėjo, kad negalėjimą įvykdyti prievolės vadinti žala būtų labiau pagrįsta, jeigu įstatymas būtų nustatęs vidinį atsakomybės modelį, pagal kurį patronuojanti įmonė atsakytų dukterinei. Ten pat.

¹³⁷ 2009-11-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-486/2009.

¹³⁸ 2011-03-21 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-118/2011.

¹³⁹ 2002-04-11 Kauno miesto apylinkės teismo sprendimas c. b. Nr. 2-2833/2002. 2003-10-22 Vilniaus miesto 1- ojo apylinkės teismo sprendimas c. b. Nr. 2-2367-20/2003. 2003-05-02 Vilniaus miesto 2- ojo apylinkės teismo sprendimas c. b. Nr. 2-4070-17/2003. 2006-11-28 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-604/2006.

¹⁴⁰ 2009-12-21 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-576/2009.

faktas, kad priimant sprendimą išmokėti dividendus, bendrovė turėjo piniginių prievolių, kurių mokėjimo terminai yra suėję, suponuoja prielaidą, kad bendrovė buvo nemoki. Pareiga paneigti šią prezumpciją tenka atsakovui (LR CPK 178 str.).¹⁴¹

Apibendrinant aptartas įstatymų nuostatas ir teismų praktikos išaiškinimus darytina išvada, kad LR CK 2. 50 str. 3 d. norma yra skirta tiems atvejams, kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės kreditoriams ir tai sąlygojo nesąžiningi dalyvio veiksmai. Pažymėtina, jog juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės gali būti teismo konstatuojamas skirtingų faktinių aplinkybių pagrindu, kai nustatoma, kad juridinis asmuo nevykdo prievolės kreditoriui, dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto, *inter alia* dėl bankroto, ir kai tokių prievolių vykdymo terminai yra suėję.

3.2.2. Juridinio asmens dalyvio nesąžiningi veiksmai

Juridinio asmens dalyvio nesąžiningumas LR CK 2.50 str. 3 d. prasme suprantamas kaip juridinio asmens negalėjimo atsiskaityti su kreditoriumi priežastis, o negalėjimas traktuojamas teisine prasme. Kitaip tariant, kiekvienas neatsiskaitymas, esant pareigai sumokėti, laikytinas nesąžiningu elgesiu plačiąja prasme (LR CK 6.38 str. 1 d., 6.189 str. 1 d). Tačiau vien juridinio asmens neatsiskaitymo (vengimo atsiskaityti) su kontrahentu fakto nepakanka tam, kad būtų galima priteisti skolą iš juridinio asmens dalyvio subsidiariai. Juridinio asmens dalyvio papildoma atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės atsiranda dėl tokių dalyvio veiksmų, dėl kurių juridinis asmuo nebegali įvykdyti finansinių prievolių, t.y. nėra turto joms įvykdyti.¹⁴²

Kadangi LR CK 2.50 str. 3 d. normoje įtvirtinto teisinio reguliavimo pagrindas yra bendrasis sąžiningumo principas, tai sprendžiant dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, taikytini bendrieji civilinių teisinių santykių subjektų elgesio sąžiningumo kriterijai (LR CK 1.5 str. 1 d.) – juridinis asmuo laikytinas sąžiningu, jeigu jis nežinojo, negalėjo ir neturėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia juridinio asmens gebėjimą vykdyti savo prievolės.¹⁴³

Pažymėtina, jog nesąžiningų veiksmų nereikėtų vienareikšmiškai tapatinti su neteisėtais veiksmais, kaip tai daroma teisės doktrinos dalyje.¹⁴⁴ Lietuvos teismų praktikoje yra nurodyta, kad „*nesąžiningumas ir sandorio neteisėtumas LR CK 2.50 straipsnio 3 dalies prasme negali būti sutapatinami, kadangi įstatymas nereikalauja sandorių neteisėtumo pripažinimo, be to, tai nėra actio*

¹⁴¹ 2009-12-21 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-576/2009.

¹⁴² 2010-04-12 LApT CBS nutartis c. b. Nr. 2A-145/2010.

¹⁴³ 2009-11-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-486/2009.

¹⁴⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas. Vadovėlis: Lietuvos teisės universitetas Leidybos centras, Vilnius. 2004. P. 164.

Pauliana ieškinys (LR CK 6.66 straipsnis)“.¹⁴⁵ Šiuo atveju pakanka juridinio asmens dalyvio veiksmų nesąžiningumo, t.y. pakanka konstatuoti, kad sandoris nesąžiningas neanalizuojant sandorio teisėtumo klausimo. Tokios aplinkybės nustatymas yra pakankamas pagrindas taikyti juridinio asmens dalyviui subsidiarią atsakomybę.

Svarbu pastebėti, nors sąžiningumo principo turinio LR CK neatskleidžia, tačiau šio principo turinys ne kartą yra išaiškintas teisės doktrinoje¹⁴⁶ bei teismų praktikoje¹⁴⁷.

Doktrinoje paprastai išskiriamos dvi skirtingos nesąžiningų veiksmų nustatymo teorijos. Pirmosios teorijos šalininkai nesąžiningų veiksmų turinį bando išaiškinti sudarant pavyzdinius nesąžiningų veiksmų sąrašus.¹⁴⁸ Antrieji – bando analizuoti bendras nesąžiningumo/sąžiningumo sąvokas bei jų turinį.¹⁴⁹

Taigi į pavyzdinius nesąžiningų veiksmų sąrašus paprastai įtraukiami tokie klasikiniai *piercing the corporate veil* atvejai kaip: dukterinės įmonės dekapitalizavimas, turto sumaišymas, įmonių teisės formalumų nesilaikymas ar įmonės steigimas siekiant išvengti atsakomybės.¹⁵⁰

Remiantis teisės doktrina ir Lietuvos teismų praktika, galima daryti išvadą, jog nesąžiningi veiksmai konstatuoti, jei:

1. Juridinio asmens dalyvis neužtikrina nuo jo priklausančių juridinio asmens veiklai nustatytų teisės aktų reikalavimų laikymosi: nereguliariai šaukiami dalyvių susirinkimai, tiesiogiai duodami nurodymai kitiems juridinio asmens valdymo organų nariams, netinkamai tvarkoma finansinė apskaita, maišomas asmeninis dalyvio ir juridinio asmens turtas, pažeidžiamos juridinio asmens kapitalo formavimo taisyklės.¹⁵¹ Tokio pobūdžio nesąžiningų veiksmų pavyzdžiu galėtų būti LAT byla „Alveronas“ v. I. S ir kt. Šioje byloje teisėjų kolegija pažymėjo, kad „sistemiškai taikant ABĮ 23 str. 1-3 d., nebelikus bendrovės vadovo pareiga inicijuoti visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą tenka bet kuriam akcininkui, kurio turimų akcijų kiekis yra ne mažiau kaip 10 proc. Pirmosios ir apeliacinės instancių teismų sprendimuose nustatytos aplinkybės liudija apie tai, kad atsakovai neinicijavo visuotinio

¹⁴⁵ 2004-02018 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-124/2004; 2006-11-28 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K3-3-604/2006; 2006-05-25 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-7-266/2006; 2007-05-28 LApT nutartis c.b. Nr. 2A-250/2007; 2007-10-23. LApT nutartis c.b. Nr. 2A-425/2007; ir kt.

¹⁴⁶ Pavyzdžiui, Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128.

¹⁴⁷ Pavyzdžiui, 2006-11-28 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K3-3-604/2006.

¹⁴⁸ Toks pavyzdinis sąrašas pateiktas ir LR CK Antrosios knygos komentare. P. 128-129.

¹⁴⁹ Pvz., Levickaitė I. Ar Lietuvos įstatymai leidžia pakelti akcinės bendrovės atsakomybės šydą? // *International Journal of Baltic Law*. 2004 Dec., Vol. 1, Nr. 4 P. 41-42; Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Disertacija. Vilnius, 2006. P. 110-111.

¹⁵⁰ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); P. 98.

¹⁵¹ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 128.

*akcininkų susirinkimo sušaukimo ir toks atsakovų neveikimas vertintinas kaip ABĮ nurodytų teisinių pareigų nevykdymas“.*¹⁵²

2. Dalyvis neatlieka veiksmų, kurių galima būtų tikėtis iš rūpestingo dalyvio, arba atlieka veiksmus, bloginančius juridinio asmens finansinę padėtį: juridinio asmens kapitalas yra neadekvatus (pernelyg mažas) potencialioms su pasirinkta veikla susijusiomis rizikomis, sudaromos dalyvio ir juridinio asmens sutartys, nenaudingos juridiniam asmeniui.¹⁵³ Šiuo atveju pavyzdžiu gali būti LAT nutartis, byloje Nr. 3K-3-147/2009.¹⁵⁴ Nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kad kooperatinės bendrovės nariai, žinodami apie bendrovės prievolę atsiskaityti su ieškovu, siekė išvengti jos vykdymo: pažeidinėjo bendrovės veiklos teisinę tvarką (nešaukė bendrovės narių visuotinių susirinkimų, kuriuose turėjo būti tvirtinami finansinių metų rezultatai, sprendžiami pelno paskirstymo ir atsiskaitymo su išstojusiu nariu klausimai, nesudarė valdymo organų, be to, visi sudarė fiktyvius sandorius dėl pajų ir bendrovės turto perleidimo ir šių veiksmų (neveikimo) visuma lėmė, kad kooperatyvas yra nemokus, turi didelių mokestinių nepriemokų ir jo lėšų neužtenka atsiskaityti su ieškovu. Kooperatinę bendrovę sudarė šeši nariai, kurie visi žinojo apie ieškovo reikalavimus ir turėjo lygias bei realias galimybes daryti įtaką šio klausimo sprendimui ir veikė suderintai. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad toks kasatorių elgesys pagrįstai įvertintas kaip nesąžiningi juridinio asmens dalyvių veiksmai LR CK 2.50 str. 3 d. prasme. Kitoje byloje LAT nurodė, kad „sutarties su ieškovu galiojimo laikotarpiu bendrovė dirbo nuostolingai, turėjo labai didelių finansinių sunkumų, tačiau kasatorius, būdamas bendrovės vadovas ir vienintelis akcininkas, nepriėmė jokių sprendimų, kurie darytų įtaką bendrovės mokumui ar užkirstų kelią dar didesnių nuostolių susidarymui. Teismas konstatavo, kad kasatorius, žinodamas bendrovės kritinę finansinę padėtį ir jos nemokumą, suprato, jog neturės galimybių atsiskaityti su ieškovu pagal sutartį, tačiau nepriėmė jokių sprendimų situacijai įmonėje sureguliuoti, todėl atsakovo atžvilgiu elgėsi nesąžiningai“.¹⁵⁵
3. Juridinis asmuo steigiamas tam, kad dalyvis išvengtų atsakomybės: įsteigiama dukterinė įmonė, siekiant išvengti motininės įmonės atsakomybės, dėl dalyvio veiksmų juridinio asmens kreditorius mano, kad sutartį sudaro su dalyviu, bet sudaro su juridiniu asmeniu.¹⁵⁶ Nurodytu atveju pavyzdžiu gali būti LAT byla UAB „Göllner spedition“ v. S. Beinorius, J.

¹⁵² 2009-07-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

¹⁵³ Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // Juristas. 2004. Nr. 1. P. 4.

¹⁵⁴ 2009-04-03 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-147/2009.

¹⁵⁵ 2011-02-28 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-76/2011.

¹⁵⁶ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia. 2002. P. 129.

Beinorienė.¹⁵⁷ Šioje Kasacinio teismo nutartyje buvo įvertinti juridinio asmens veiklai lemiamą įtaką turėjusio dalyvio aktyvūs ir sąmoningi tyčiniai veiksmai, kuriais buvo nesąžiningai siekiama išvengti juridinio asmens prievolės kreditoriui įvykdymo (naujo juridinio asmens įsteigimas, perkeliant į jį atsakingo kreditoriui juridinio asmens turtą ir veiklą, sprendimai išparduoti juridinio asmens turtą tretiesiems asmenims ir sudaryti kitus, kreditoriaus atžvilgiu nesąžiningus, sandorius).

4. Juridinio asmens dalyvių kreditoriams pateikiama įvairaus pobūdžio klaidinanti informacija, susijusi su juridinio asmens finansine padėtimi, taip pat VAS sprendimas dėl dividendų išmokėjimo, esant bendrovės nemokumui ir pan. LAT nutartyje civilinėje byloje *UAB „Panevėžio gelžbetonis“ v. L.G.*, teisėjų kolegija nurodė, kad „*negali būti pateisinama situacija, kai, esant neįvykdytiems bendrovės piniginiams išipareigojimams kitiems kreditoriams pagal prievoles, kurių įvykdymo terminai suėję, bendrovės akcininkai priima sprendimą išsimokėti ir išsimoka dividendus, paneigdami prioritetines kreditorių teises*“.¹⁵⁸

Reikia pastebėti, jog nustatinėjant dalyvio nesąžiningumą taip pat svarbu įvertinti, ar akcininkas elgėsi tyčia (pvz., pateikia suklastotą finansinę atskaitomybę), ar jis tai daro dėl neatsargumo, neapgalvojęs, neįvertinęs galimų pasekmių dėl informacijos ar kvalifikacijos stokos. Būtina atsižvelgti ir į tai, ar laikomasi juridinio asmens veiklos tvarkos, ar reguliariai šaukiami susirinkimai, ar tinkamai tvarkoma finansinė atskaitomybė, ignoruojama pareiga suformuoti juridinio asmens kapitalą. Taip pat svarbu įvertinti dalyvio vaidmenį ir realią galimybę daryti įtaką juridinio asmens veiklai.¹⁵⁹

Pažymėtina, kad nurodytas sąrašas yra gan abstraktus, LR CK komentaro autoriai pateikdami tokį pavyzdinį sąrašą numatė galimas aplinkybes, kuomet dalyvio veiksmai galėtų būti pripažinti neteisėtais. Tačiau, reikia pažymėti, jog kiekvienu atveju dalyvio veiksmų nesąžiningumą konstatuoja teismas dėl šių aplinkybių nurodytas sąrašas, atsižvelgiant į verslo santykių plėtrą, ateityje gali būti tobulinamas.

Antrosios teorijos šalininkai, kurie linkę nesąžiningų veiksmų sąlygas aiškinti per sąžiningumo turinio atskleidimą, taiko bendrai aiškinant sąžiningumą (LR CK 1.5 str.) paplitusį dviejų kriterijų testą.

Šiuo atveju, sąžiningumas įvardijamas kaip vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t.y.

¹⁵⁷ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹⁵⁸ 2009-12-21 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-576/2009.

¹⁵⁹ Žr. skr. 2.1.1. Akcininko vaidmuo valdant įmonę (lemiamos įtakos kriterijus). P. 26.

rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, be kita ko, veikiamą subjektą individualizuojančių savybių, pavyzdžiui: jei tai fizinis asmuo – jo amžiaus, išsimokslinimo, praktinių įgūdžių ir pan., jei tai juridinis asmuo – veiklos pobūdžio, jos ypatybių, verslo patirties ir t.t.¹⁶⁰ Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. „*Asmuo bus sąžiningas, jei atsižvelgiant į objektyvųjų ir subjektyvųjų kriterijus, jis ne tik nežinojo, bet ir neturėjo ir negalėjo žinoti tam tikrų aplinkybių, t.y. reikia išsiaiškinti ar asmuo tinkamai įvykdė savo pareigą išsiaiškinti tam tikras aplinkybes*“.¹⁶¹ Taigi, sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia.

V. Papijanc nuomone, vargu ar yra pagrįsta susieti ribotos atsakomybės panaikinimo klausimą su subjektyviuoju kriterijumi. Subjektyvusis kriterijus neturi įtakos kreditorių intereso pažeidimo faktui. Pavyzdžiui, aplinkybė, kad asmuo dėl savo sugebėjimų negalėjo suprasti, kad yra maišomas turtas turi mažiausiai įtakos faktui, kad pažeidžiami kreditorių interesai.¹⁶² Šią nuomonę palaiko ir Lietuvos teismų praktika. Pavyzdžiui, LAT byloje *UAB “Göllner spedition” v. S. Beinorius, J. Beinorienė*,¹⁶³ teismas nesąžiningą elgesį konstatavo vien objektyviųjų kriterijų pagrindu, visiškai netaikydamas subjektyviojo kriterijaus. Pažymėtina, jog tokią poziciją palaiko ir kiti Lietuvos teismai.¹⁶⁴

Reikia pastebėti, kad Lietuvos teismų praktika nėra linkusi tipizuoti LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos dalyvio atsakomybės atvejų. Palaikydami poziciją, kad sąžiningumas kiekvienoje situacijoje yra fakto klausimas, teismai tiesiog nustato atskirus nesąžiningų veiksmų atvejus. Minėtas dviejų kriterijų testas teismų praktikoje paprastai taip pat nėra taikomas.

Kaip dalyvio atsakomybės institutui esminę reikšmę turinčią, galima išskirti jau minėtą LAT nutartį byloje *UAB “Göllner spedition” v. S. Beinorius, J. Beinorienė*. Ši nutartis ypatinga tuo, kad nagrinėjant ją buvo sufomuluota keletas faktorių grupių, svarbių nustatant nesąžiningus veiksmus.

Pirmiausia, buvo išskirti veiksniai, susiję su *organizacine (vidine)* struktūra, dar vadinami *vidiniais faktoriais*, paprastai nematomi tretiesiems asmenims (pvz., grupės įmonių kontrolė, interesų bendrumas, bendras turto naudojimas, vieninga vidinė buhalterija, dukterinės įmonės finansavimas tik iš patronuojančios įmonės ir t.t.). Nagrinėjamoje LAT byloje dalyvių ir dukterinės įmonės interesai buvo labai stipriai persipynę. Abu dalyviai sutuoktiniai visiškai kontroliavo įmonę bei jos

¹⁶⁰ 2000-09-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-827/2000.

¹⁶¹ 2011-02-08 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-44/2011.

¹⁶² Papijanc V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); P. 98

¹⁶³ 2004-02-18 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹⁶⁴ Pavyzdžiui, 2007-10-23 LApT CBS nutartis c.b. Nr. 2A-425/2007.

kasdieninę veiklą ir panaudojo savo kontrolę siekdami išvengti prievolių įvykdymo: transporto priemonių tretiesiems asmenims pardavimas, tarp jų vieno – atsakovų sūnų, vėlesnis dalies tų pačių automobilių išsinuomojimas, formalus verslo perkėlimas į kitą įmonę, finansinės schemos, leidžiančios nepatekti lėšoms į įmonės sąskaitas ir išvengti išieškojimo.

Antra, išskirti išoriniai faktoriai, kurie yra matomi trečiųjų asmenų ir leidžia jiems manyti, kad rinkoje veikia tas pats asmuo (nagrinėjamos bylos atveju, naujai įsteigtos dukterinės įmonės UAB „Transbaninis“ bei senos įmonės UAB „Baninis“ panašumas): labai panašus pavadinimas, tas pats direktorius ir akcininkas, ta pati buveinė, tie patys pašto adresai.

Taigi vidinių ir išorinių faktorių suvokimas padeda suprasti nesąžiningų veiksmų turinį. Šiuo atveju kyla klausimas, ar nesąžiningų veiksmų konstatavimui pakaktu vien tik vidinių ar vien tik išorinių faktorių?

Pažymėtina, kad naujesnė Lietuvos teismų praktika¹⁶⁵ dažniausiai nors ir neatsako į šį klausimą, tačiau patvirtina, jog teismai kiekvienu atveju yra linkę nustatyti tiek vidinius, tiek išorinius faktorius. Kadangi vidinius faktorius paprastai lydi išoriniai faktoriai (jie yra persipynę), dalyvis atlikdamas nesąžiningus veiksmus, susijusius su vidiniais faktoriais, kartu atlieka ir nesąžiningus veiksmus vertinamus pagal išorinius faktorius. Todėl tiek vidinių, tiek išorinių faktorių nagrinėjimas taikant juridinio asmens dalyvio atsakomybės institutą yra būtinas.¹⁶⁶

V. Papijanc pateikia nuomonę, jog kiekybinis grupės faktorių aspektas neturėtų būti laikomas esminiu. Svarbiausia, šiuo atveju yra kokybinis aspektas, t.y. nustatyti nesąžiningi veiksmai turėtų būti pakankamai intensyvūs, kad pažeistų kreditoriaus interesus. Taigi dalyvio nesąžiningiems veiksmams įrodyti svarbiausia nustatyti, ar dalyvio veiksmai iš esmės pažeidė kreditoriaus interesus.¹⁶⁷

Taigi, kaip jau minėta, jei nesąžiningi veiksmai yra įrodyti, kaltės įrodinėti nereikia. Šiuo atveju kaltė turėtų būti suprantama objektyviai, kaip nesąžiningi veiksmai. Tokiu būdu nesąžiningi veiksmai paneigia sąžiningumo (nekaltumo) prezumpciją (LR CK 4.26 str. 2 d.).¹⁶⁸

Apibendrinant galima pažymėti, kad tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje vyrauja keletas skirtingų nesąžiningų dalyvio veiksmų konstatavimo teorijų. Tačiau išsamesnė Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad Lietuvos teismai nėra linkę tipizuoti LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos dalyvio atsakomybės atvejų. Palaikydami poziciją, kad sąžiningumas kiekvienoje situacijoje yra fakto klausimas, teismai tiesiog nustato atskirus nesąžiningų veiksmų atvejus.

¹⁶⁵ 2006-11-28 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K3-3-604/2006; 2007-05-28 LApT CBS nutartis c. b. Nr. 2A-250/2007; 2007-10-23 LApT CBS nutartis c.b. Nr. 2A-425/2007.

¹⁶⁶ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); P. 99.

¹⁶⁷ Ten pat. P. 100.

¹⁶⁸ Ten pat. P. 98.

Nesąžiningų veiksmų konstatavimui praktikoje Lietuvos teismai paprastai taiko LAT byloje *UAB "Göllner spedition" vs. Beinorius, J. Beinorienė* suformuluotą vidinių ir išorinių faktorių nustatymo būdą.

Kaip atskirą nesąžiningų dalyvio veiksmų atvejį išsamiau verta aptarti pareigos inicijuoti įmonės bankroto procesą pažeidimą. Pažymėtina, kad tiek teisės doktrinoje¹⁶⁹, tiek Lietuvos teismų LR CK 2.50 str. 3 d. normos aiškinimo ir taikymo praktikoje¹⁷⁰ dažnai nesąžiningų dalyvio veiksmų pavyzdžiu nurodomas ir dalyvio nevykdymas teisės aktų nustatytų reikalavimų pateikti pareiskimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriais.¹⁷¹ Šiuo atveju tai yra aiškūs neteisėti veiksmai, pažeidžiantys imperatyvią įstatymų normą (LR Įmonių bankroto įstatymo¹⁷² (toliau – LR ĮBĮ) 8 str. 1 str.).

Svarbu pastebėti, jog nurodytu atveju galimas dvejopas dalyvio atsakomybės vertinimas. Pirma, tokius dalyvio veiksmus galima būtų pripažinti nesąžiningais ir taikyti dalyvio atsakomybę pagal įmonės prievoles. Kitu atveju galima būtų taikyti vadovo atsakomybės modelį ar deliktinės atsakomybės institutą ir priversti dalyvį atsakyti už žalą, kuri atsirado dėl konkrečios teisinės pareigos pažeidimo.¹⁷³ Vertinant kuris atsakomybės modelis nurodytu atveju būtų tinkamesnis reikia pažymėti, jog ribotos atsakomybės taisyklė yra civilinės apyvartos socialinė ir teisinė vertybė, kuriai suteiktas principo statusas, LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta dalyvio atsakomybė pagal įmonės prievoles yra išimtis ir bendrojo principo, kuri turėtų būti aiškinama restriktyviai bei taikoma išimtiniais atvejais, kai to paties tikslo negalima pasiekti kitų institutų pagalba. Taip pat pažymėtina, kad LR ĮBĮ 8 str. 1 d. pareigą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo nustato įmonės vadovui ar savininkui, t.y. asmenims, kurie faktiškai vykdo ir kontroliuoja įmonės ūkinę komercinę veiklą ir žino jos finansinę padėtį.¹⁷⁴ Dalyvis šiuo atveju prilyginamas įmonės vadovui, tačiau, kaip jau minėta,¹⁷⁵ vadovo atsakomybės mechanizmas yra visiškai kitoks nei dalyvio: vadovas atsako už savo fiduciarinių pareigų pažeidimu padarytą žalą pagal LR CK 2.87 str. 7 d., o ne pagal įmonės prievoles LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu. Pažymėtina, jog LR ĮBĮ 8 str. 4 d. nustato įmonės vadovo ir kitų asmenų

¹⁶⁹ Pavyzdžiui, Butrimienė G. Ar ribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų dalyviai, pagal bendrą taisyklę neatsakantys už bendrovės prievoles, gali būti patraukti atsakomybėn? *International Journal of Baltic Law*. 2005. Vol. 2. Nr. 4. P. 62-63.

¹⁷⁰ 2007-05-28 LAPT CBS nutartis c. b. Nr. 2A-250/2007.

¹⁷¹ Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // *Juristas*. 2004. Nr. 1. P. 4.

¹⁷² LR Įmonių bankroto įstatymas // *Valstybės Žinios*, 2001. Nr. 31-1010.

¹⁷³ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. 2008. 10 (112); P. 100.

¹⁷⁴ Svarbu pastebėti, kad sutinkamai su LR ĮBĮ 2 str. 9 d. savininku laikomas ir akcininkas ar akcininkų grupė, kuriam (kuriems) priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų. V. Papijanc nuomone, ši riba vertintina kaip per žema, kadangi tokiu atveju atsiranda galimybė patraukti atsakomybėn visiškai įmonės veikloje nedalyvaujančius asmenis. Ten pat. P. 100.

¹⁷⁵ Žr. skr. 2.1.2. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles santykis su juridinio asmens vadovo atsakomybe. P. 28.

atsakomybę už LR ĮBĮ 8 str. 1 d. pažeidimą, tai nurodo įstatymo leidėjo valią už šį pažeidimą taikyti būtent vadovo atsakomybės institutą. Taip pat svarbu pastebėti, jog deliktinės atsakomybės atveju juridinio asmens dalyvis taip pat neatsako pagal juridinio asmens prievoles, o atsako pagal savo deliktinę prievolę. Taigi pastaraisiais atvejais ribotos atsakomybės taisyklė nėra pažeidžiama, o kreditorių interesai yra patenkinami.¹⁷⁶

Apibendrinant galima pažymėti, jog nustatinėjant dalyvio atsakomybės pagrindą dėl pareigos inicijuoti įmonės bankroto procesą pažeidimo, sisteminė LR ĮBĮ straipsnių analizė leidžia teigti, jog įstatymo leidėjas už nurodytą teisės pažeidimą numato taikyti būtent vadovo atsakomybės institutą.¹⁷⁷ Tačiau svarbu pastebėti, jog tuo atveju, kai bendrovėje nelieta vadovo, už nurodytos normos pažeidimą gali atsakyti ir bendrovės dalyviai. Tai patvirtina ir LAT byla *BUAB „Alveronas“ v. I. S. ir kt.*¹⁷⁸ Šioje byloje buvo nustatytos aplinkybės, jog bendrovė buvo nemoki dar iki bendrovės vadovo mirties. Pagal LR ĮBĮ 8 str. 1 d. bendrovei negalint arba ateityje negalėsiant atsiskaityti su kreditoriais, įmonės savininkai privalo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Byloje teismas pažymėjo, jog mirus bendrovės vadovui, šią įstatyme nustatytą pareigą turėjo vykdyti bet kuris iš bendrovės akcininkų, valdžiusių ne mažesnę kaip 10 proc. bendrovės akcijų paketą. Tačiau nei tuo metu, nei vėliau bendrovės akcininkai neinicijavo visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo ir šio klausimo sprendimo, taigi nevykdė pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

3.2.3. Priežastinis ryšys kaip sąlyga juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles kilti

Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybei pagal juridinio asmens prievoles kilti svarbu įrodyti ir kitą atsakomybės sąlygą – priežastinį ryšį.

LR CK 2.50 str. 3 d. prasme priežastinis ryšys konstatuotinas tada, kai dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolės kreditoriui. Šiuo atveju nesąžiningi dalyvio veiksmai traktuotini kaip priežastis, dėl kurios juridinis asmuo tapo nepajėgus įvykdyti savo prievolių kreditoriams. Todėl svarbu nustatyti aplinkybę, kad būtent dalyvio, o ne kito asmens veiksmai ar neveikimas buvo priežastis to, jog juridinis asmuo tapo nemokus. Pastebėtina, jog praktikoje dažnai susiduriama su problema, kuomet yra sunku atskirti valdymo organų ir dalyvių veiksmus sąlygojusius juridinio asmens nemokumą. Todėl pažymėtina, kad tik nustačius, jog vienus

¹⁷⁶ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*. 2008. 10 (112); P. 100.

¹⁷⁷ Ten pat.

¹⁷⁸ 2009-07-09 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-329/2009.

ar kitus žalą sukėlusius veiksmus galėjo (turėjo teisę) atlikti arba įtakoti juridinio asmens dalyvis, galima būtų pripažinti jo atsakomybę.

Priežastinis ryšys nustatomas pagal LR CK 6.247 str. įtvirtintas bendrąsias taisykles. Nors LR CK 2.50 str. 3 d. prasme priežastinis ryšys doktrinoje mažai nagrinėtas, tačiau atsižvelgiant į teismų praktiką, galima teigti, kad LR CK 2.50 str. 3 d. atveju, priežastinis ryšys yra nustatinėjamas pagal tokią schemą: nustatoma priežastis (nesąžiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai, pasireiškę veikimu ar neveikimu) ir, kaip tokios priežasties rezultatas, nustatomas juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, šiuo atveju svarbus ryšys tarp priežasties ir rezultato. Vienose situacijose šis ryšys gali būti akivaizdus, kitose – juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prievolės gali lemti ne nesąžiningi dalyvio veiksmai arba ne tik nesąžiningi veiksmai (pavyzdžiui, kai juridinio asmens dalyvis atlieka vien tik išorinius nesąžiningus veiksmus, nors tokiu atveju juridinio asmens dalyvis atlieka nesąžiningus veiksmus, tačiau tokie veiksmai neturi priežastinio ryšio su juridinio asmens negalėjimu įvykdyti savo prievolių).¹⁷⁹

Nors Lietuvos teismų praktikoje¹⁸⁰ yra atvejų kai juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės nustatoma neakcentuojant priežastinio ryšio, tačiau LR CK 2.50 str. 3 d. prasme, vargu ar yra pagrįstas šios sąlygos ignoravimas.

Siekiant suvokti šios dalyvio atsakomybės sąlygos specifiką toliau aktualu smulkiau panagrinėti teismų praktikos atvejus, kuomet buvo nustatytas priežastinis ryšys tarp dalyvio nesąžiningų veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės.

Taigi LAT byloje *UAB „Alaja ir ko“ v. K. A., V. A.*¹⁸¹ ieškinys buvo patenkintas, konstatavus, kad UAB akcininkas, įmonės nekilnojamąjį turtą perleisdamas savo sūnui už nepagrįstai mažą kainą, *elgėsi nesąžiningai, ir dėl to įmonės nemokumas sumažėjo tiek, jog ji negalėjo atsiskaityti su savo kreditoriais, įmonės nemokumas patvirtintas ir bankroto bylos duomenimis – likvidavus bendrovę, bendrovės prievolės kreditoriams liko neįvykdytos. Kitoje LAT byloje*¹⁸² teismų nustatytos aplinkybės bylojo apie tai, kad atsakovai neinicijavo visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo, ir toks atsakovų neveikimas vertintinas kaip LR ABĮ nurodytų teisinių pareigų nevykdymas. Teismas pažymėjo, kad byloje nustačius tokias aplinkybes dar reikia ištirti ir įvertinti faktines aplinkybes dėl atsakovų teisiškai nepagrįsto neveikimo ir ieškovo nurodytos žalos atsiradimo priežastinio ryšio, t.y. *ar, atsakovams įvykdžius įstatyme nurodytas pozityvias pareigas ir sušaukus visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame būtų paskirtas bendrovės vadovas (atsakingas už bendrovės turto išsaugojimą*

¹⁷⁹ Papijanc V. *Piercing the corporate veil* insitutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008. 10 (112); P. 101.

¹⁸⁰ Pavyzdžiui, 2004-02-18 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-124/2004.

¹⁸¹ 2008-10-22 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-509/2008.

¹⁸² 2009-07-09 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-329/2009.

asmuo), tokiais neatliktais atsakovų veiksmais būtų galima išvengti žalos bendrovės kreditoriams. Taigi byloje reikia atsakyti į klausimą, ar dėl atsakovų neveikimo bendrovė prarado tam tikrą turtą, ar kitaip pablogėjo bendrovės turtinė padėtis ir ar toks pablogėjimas galėjo nulemti bendrovės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais (nemokumą).

LApT byloje UAB „Ost Logistic“ v. UAB „Darstra grupė“, D. S.¹⁸³ teismai konstatavo, kad atsakovas D. S. yra vienintelis UAB „Darstra grupė“, UAB „Darstros kompiuterių centras“ ir UAB „Darstros statyba“ akcininkas. Ieškovas atsakovui UAB „Darstra grupė“ parduotas prekes (dėl kurių byloje kilo ginčas) iš pradžių įsigijo iš UAB „Darstros statyba“ ir UAB „Darstros kompiuterių centras“, sudarydamas abiejų įmonių didelės apyvartos įspūdį. Teismas pažymėjo, kad „nors pirkimo-pardavimo sutarčių tikslai galėtų būti vertinami kaip nesąžiningi, tačiau ieškovas neįrodė priežastinio ryšio tarp sandorių sudarymo ir neatsiskaitymo su juo. Ieškovas elgėsi neapdairiai, nes jis turėjo ir galėjo žinoti svarbius sudarant sutartį duomenis apie atsakovą UAB „Darstra grupė“, bei įvertinti ar įmonė galės tinkamai įvykdyti savo prievolės pagal pirkimo-pardavimo sutartį.“

Taigi apibendrinant galima pažymėti, jog priežastinis ryšys yra viena iš juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindų sąlygų. Nors Lietuvos teismų praktikoje yra atvejų, kai juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės nustatoma neakcentuojant priežastinio ryšio, tačiau naujausia teismų praktika byloja tai, jog priežastinis ryšys yra būtina sąlyga siekiant nustatyti dalyvio atsakomybę LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu. Pažymėtina, jog priežastinio ryšio konstatavimas padeda nustatyti aplinkybę, kad būtent dalyvio, o ne kito asmens veiksmai ar neveikimas buvo priežastis to, jog juridinis asmuo negali atsiskaityti su savo kreditoriais. Taigi priežastinio ryšio konstatavimas padeda nustatyti tikrąjį atsakomybės subjektą.

3.3. Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo pasekmės

Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės instituto taikymo pasekmė – subsidiari atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės. Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal bendrovės prievolės yra subsidiari (papildoma). Subsidiarios atsakomybės esmė yra ta, kad kreditorius gali pareikšti reikalavimą asmeniui, kuris atsako subsidiariai, tuo atveju, kai jo nepatenkina pagrindinis skolininkas.¹⁸⁴ LR CK 6.245 str. 5 d. nustatytas privalomas eiliškumas, kurio turi laikytis kreditorius, reikšdamas reikalavimus subsidiariam skolininkui.

¹⁸³ 2010-04-12 LApT CBS nutartis c. b. Nr. 2A-145/2010.

¹⁸⁴ 2012-01-26 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-25/2012.

Pirmiausia turi pareikšti reikalavimus pagrindiniam skolininkui, o jeigu pagrindinis skolininkas atsisakė atlyginti nuostolius arba kreditorius per protingą terminą iš skolininko negavo atsakymo į pareikštą reikalavimą, tokiu atveju kreditorius gali pareikšti reikalavimą subsidiariam skolininkui. LAT praktikoje yra išaiškinta, kad „LR CK 6.245 str. 5 d. norma turi būti suprantama kaip suteikianti kreditoriui teisę pareikšti reikalavimą pagrindiniam skolininkui tiek teisme, tiek tiesiogiai pačiam skolininkui, svarbu, kad būtų konstatuota esminė aplinkybė – pagrindinis skolininkas prievolės neįvykdė. Tuo atveju, kai teismo sprendimu yra priteisiamas prievolės įvykdymas ir pagrindinio skolininko ir subsidiaraus skolininko, priteistos sumos gali būti išieškomos iš subsidiaraus skolininko tik vykdymo procese nustačius, kad pagrindinis skolininkas negali patenkinti kreditoriaus reikalavimo.“¹⁸⁵

Pažymėtina, kad taikant ieškinio užtikrinimo priemones ši subsidiarinės atsakomybės sąlyga įtakoja pagrindiniam skolininkui ir subsidiariam skolininkui taikomo ieškinio užtikrinimo mastą. Teismas imasi laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas (LR CPK 144 str. 1 d.). Tuo atveju, jeigu teismas pripažintų ieškovo reikalavimus pagrįstais, atsakyti turėtų pagrindinis skolininkas, o jam negalint pilnai ar dalinai patenkinti priteistų reikalavimų – subsidiarus skolininkas. Taigi ir taikant laikinasias apsaugos priemones teismo sprendimo įvykdymui užtikrinti, pirmiausia laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos pagrindiniam skolininkui, o tik tuo atveju, jeigu pagrindinio skolininko turto teismo sprendimo įvykdymui užtikrinti nepakanka, trūkstamo turto apimtimi, o jeigu turto iš viso nėra – visa apimtimi, laikinosios apsaugos priemonės taikytinos subsidiariam skolininkui.¹⁸⁶

Pažymėtina, kad juridinio asmens dalyvių atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės yra subsidiari, tačiau dalyvių tarpusavio atsakomybė yra solidari. Pažymėtina, jog esant skolininkų daugumai, teismas turi identifikuoti ir sprendime nurodyti jų atsakomybės rūšį. Skolininkų atsakomybė pagal bendrąją prezumpciją yra dalinė (LR CK 6.5 str.). Solidarioji skolininkų atsakomybė paprastai nepreziumuojama, išskyrus įstatymines išimtis, viena iš specialiųjų prezumpcijų, nustatyta LR CK 6.6 str. 3 d. – jeigu prievolė susijusi su kelių asmenų padarytos žalos atlyginimu. LAT yra nurodęs, jog „tais atvejais kai yra konstatuoti bendri nesąžiningi kelių asmenų (dalyvių) veiksmai, turėję įtakos juridinio asmens negalėjimui atsiskaityti su kreditoriumi, o priežastinio ryšio tarp dalyvių veiksmų ir atsiradusios žalos pobūdis yra vienodas, jie tarpusavyje laikytini solidariaisiais skolininkais.“¹⁸⁷ Tai reiškia, kad išieškojimas pirmiausia turi būti nukreiptas į

¹⁸⁵ 2004-11-22 LAT CBS nutartis c b. Nr. 3K-3-620/2004.

¹⁸⁶ 2007-07-13 LApT CBS nutartis c. b. Nr. 2-439/2007.

¹⁸⁷ 2009-07-09 LAT CBS nutartis c.b. Nr. 3K-3-329/2009.

juridinio asmens turta, o tuo atveju, jeigu iš juridinio asmens turto reikalavimai nebus visiškai patenkinti – solidariai į dalyvių turta.

Taigi juridinio asmens dalyvio atsakomybės subsidarius pobūdis reiškia tai, kad juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievoles tik tuo atveju, kai kreditorių reikalavimų patenkinimui nepakanka juridinio asmens turto. Šiuo atveju galima pažymėti, jog juridinio asmens dalyviai visada gali išvengti atsakomybės pagal LR CK 2.50 str. 3 d., jeigu užtikrins juridinio asmens mokumą.

4. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės taikymo ypatumai LR teismų praktikoje

Kaip jau buvo akcentuota anksčiau, LR CK 2. 50 str. 4 d. įtvirtinta, kad juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės. Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis.¹⁸⁸

Svarbu pastebėti, kad nors lingvistiškai LR CK 2.50 str. 1, 3, 4 dalių formuluotės panašios, tačiau pagal šio straipsnio 3 ir 4 dalių konstrukciją vis dėlto galima teigti, kad ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybė reguliuojama skirtingai. Pažymėtina, kad neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė (LR CK 2.50 str. 4 d.) kyla tiesiogiai iš įstatymo, pagal visas juridinio asmens prievolės, todėl skirtingai nei ribotos atsakomybės atveju (LR CK 2.50 str. 3 d.), jokių papildomų sąlygų, išskyrus žalą, kuri pasireiškia juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės, įrodinėti nereikia.¹⁸⁹

Nors šiuo atveju dalyvio atsakomybės pagrindas yra aiškus ir jokių papildomų sąlygų įrodinėti nereikia, tačiau pažymėtina, jog taikant LR CK 2.50 str. 4 d. įtvirtintą dalyvio atsakomybės modelį praktikoje susiduriama su kitokio pobūdžio problemomis.

Įstatymai nustato, kad individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, už kurio prievolės įmonės savininkas atsako visu savo turtu (LR IIĮ 2 str. 1 d.). Tačiau Lietuvos teismų praktikoje¹⁹⁰ yra išaiškinta, kad ne visais atvejais kreditorius su savo reikalavimu gali kreiptis tiesiogiai į įmonės savininką. Pažymėtina, kad neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės taikymo atvejai savo specifika išsiskiria ir juridinio asmens bankroto, išieškojimo ir likvidavimo procedūrose, dėl šios priežasties minėtus atvejus aktualu panagrinėti plačiau.

4.1. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės ypatumai išieškojimo procedūrose

Pažymėtina, kad tiek LR CK 2. 50 str. 4 d., numato, kad jei prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, tiek ir LR CPK 672, 673 straipsniuose teigiama, kad jeigu neribotos atsakomybės juridinių asmenų turto neužtenka kreditorių reikalavimams patenkinti, anstolis išieškojimą nukreipia į juridinio asmens dalyvių turtą. Taigi galima daryti išvadą, kad įstatymai įtvirtina subsidiarią neribotos atsakomybės

¹⁸⁸ Bakanas A., Bartkus G. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 127.

¹⁸⁹ Mikalonienė L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Teisė. 2010 -76. P. 182.

¹⁹⁰ Pavyzdžiui, 2004-11-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-620/2004.

juridinio asmens dalyvio atsakomybę pagal juridinio asmens prievoles. Remiantis LR CK 6.245 str. 5 d. kreditorius iki pareikšdamas reikalavimus asmeniui, kuris pagal įstatymus ar sutartį atsako papildomai kartu su kitu asmeniu, pirmiausia turi pareikšti reikalavimą pagrindiniam skolininkui dėl nuostolių atlyginimo. Ir tik tokiu atveju, jei pagrindinis skolininkas atsisakė atlyginti nuostolius arba kreditorius per protingą terminą iš skolininko negavo atsakymo į pareikštą reikalavimą, kreditorius gali pareikšti reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo subsidiariai atsakingam skolininkui. Lietuvos teismai aiškindami LR CK 6.245 str. 5 d. pažymėjo, kad „*kreditorius gali pareikšti reikalavimą pagrindiniam skolininkui nebūtinai teismo tvarka, jis gali reikšti reikalavimą tiesiogiai pačiam skolininkui*“.¹⁹¹ Taigi tuo atveju, jeigu juridinis asmuo atsisakė atlyginti nuostolius arba kreditorius iš juridinio asmens per protingą laiko tarpą negavo jokio atsakymo, tai kreditoriui atsiranda teisė pareikšti reikalavimą tiesiogiai subsidiariai atsakingam juridinio asmens dalyviui.

Svarbu pastebėti, kad LR CK 2.50 str. 4 d. numato baigtinį neribotos atsakomybės juridinių asmenų sąrašą, t.y. individuali įmonė ir ūkinė bendrija. Tačiau šiuo atveju LR CPK 674 str. nuostatos, numatydamos valstybės ar savivaldybės atsakomybę pagal valstybės ar savivaldybės įmonės prievoles, šį sąrašą papildo. Tokiu būdu valstybės ir savivaldybės įmonei suteikiamas neribotos atsakomybės juridinio asmens statusas. Taigi LR CPK 674 str. 1 d. įtvirtinta, kad *jeigu valstybės ar savivaldybės įmonė neturi turto, iš kurio galima išieškoti, išieškotojų reikalavimai tenkinami atitinkamai iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, bet ne daugiau, negu yra valstybės ar savivaldybės įmonės patikėjimo teise valdomo turto, į kurį negalima nukreipti išieškojimo, vertė*. Pažymėtina, jog minėtos pozicijos laikomasi ir teisės doktrinoje¹⁹² bei Lietuvos teismų praktikoje¹⁹³. Tačiau Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymo¹⁹⁴ (toliau – LR VSI) 2 str. 4 d. numatyta, kad *įmonė yra ribotos atsakomybės juridinis asmuo*. Taigi sisteminė minėtų teisės aktų analizė leidžia teigti esant teisės aktų tarpusavio prieštaravimui. Šiuo atveju įstatymo leidėjas nurodytą teisės spragą paliko užpildyti Lietuvos teismų praktikai, kuri, kaip jau minėta, laikosi pozicijos, kad valstybės ir savivaldybės įmonės pasižymi neribota atsakomybe LR CPK 674 str. pagrindu.¹⁹⁵

4.2. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymas bankroto proceso metu

¹⁹¹ 2004-11-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-620/2004.

¹⁹² Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas Leidybos centras, 2007. P. 173.

¹⁹³ Pavyzdžiui, 2009-06-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-259/2009.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2004. Nr. 4-24.

¹⁹⁵ 2006-06-14 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2006.

LR ĮBĮ nurodyta, kad bankroto proceso paskirtis ir tikslas yra per įstatyme nustatytą bankroto procedūrą vykdymą užtikrinti, kad būtų visiškai arba iš dalies patenkinti įrodymais pagrįsti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai ir apsaugoti bankrutuojančios įmonės interesai, jog esant galimybei, būtų atkurtas finansinis stabilumas. Bankroto procedūra paprastai siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei kartu sudarant sąlygas visiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto.¹⁹⁶

Svarbu pastebėti, jog neribotos atsakomybės juridinio asmens bankroto ypatumus lemia neribotos atsakomybės juridinio asmens teisinis statusas. Pavyzdžiui, individualios įmonės, kaip neribotos atsakomybės juridinio asmens (LR CK 2.50 str. 4 d.), bankroto procesas nuo kitų įmonių bankroto proceso skiriasi, tuo, kad individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, greta pačios individualios įmonės atsakomybės subjektu tampa ir individualios įmonės savininkas, kuris taip pat yra ir atsakomybės subjektas pagal savo kaip fizinio asmens prievoles. Taigi, atsižvelgiant į bankroto instituto tikslus bei neribotos atsakomybės juridinio asmens teisinio statuso ypatumus, darytina išvada, kad bankroto procedūros priemonėmis turi būti užtikrinamas kreditorių finansinių interesų patenkinimas ne tik iš neribotos atsakomybės juridinio asmens, tačiau ir iš jo dalyvio turto. Tai patvirtina ir LR ĮBĮ 10 str. 7 d. 1 p. kuris numato, kad *įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui įmonės turtą pagal balansą, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis, ir visus dokumentus per teismo nustatytus terminus. Tais atvejais, kai įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės, jos savininkas (savininkai) per tuos pačius terminus privalo pateikti administratoriui jo (jų) turimo turto sąrašą, įskaitant ir turtą, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė*. Pažymėtina, kad ši įstatymo nuostata koreliuoja su LR CK 2.50 str. 4 d., kurioje nustatyta, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužteks neribotos atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis. Šiuo atveju teismas turi imtis priemonių, kad šis turtas būtų išsaugotas iki bylos išnagrinėjimo ir prireikus būtų galima į jį nukreipti išieškojimą, išskyrus tą jo dalį, į kurią išieškojimas negali būti nukreiptas pagal LR CPK 668 str. Taigi individualios įmonės bankroto byloje atsakovas yra ne tik pati bankrutuojanti įmonė, bet ir įmonės savininkas, nes materialinės atsakomybės subjektu, be pačios įmonės yra ir jos savininkas.¹⁹⁷ Toks individualios įmonės bankroto bylos specifiškumas lemia ir tai, kad bankroto byloje gali būti sprendžiami ne tik įmonės kreditorių reikalavimų tvirtinimo bei tenkinimo, bet ir su įmonės savininkų turtu susiję ginčai.

¹⁹⁶ 2004-09-15 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-448/2004.

¹⁹⁷ 2004-06-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-308/2004.

LR ĮBĮ tiesiogiai neįtvirtinta, kad reikalavimus bankroto byloje gali pareikšti ne tik pačios individualios įmonės kreditoriai, bet ir individualios įmonės savininko kreditoriai. Tačiau, atsižvelgiant į individualios įmonės ir jos savininko atsakomybės bankroto procese specifiką, LAT yra pažymėjęs, kad *„tais atvejais, kai bankroto byla iškeliamą individualiai įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tai visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Šią išvadą, be kita ko, lemia individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievolės specifiką“*.¹⁹⁸ Taigi poreikis kreditoriams reikšti bankroto byloje reikalavimus, kylančius iš sandorių, sudarytų ne su įmone, o su privačiu fiziniu asmeniu (įmonės savininku), priklauso nuo individualios įmonės savininko atsakomybės pagal įmonės prievolės subsidiarumo (LR CK 2.50 str. 4 d.), nes visas įmonininko turtas patenka į bankrutuojančios įmonės turto balansą. Tai reiškia, kad neribotos atsakomybės juridinio asmens bankroto atveju, tokio juridinio asmens dalyvio asmeniniai kreditoriai gali reikšti savo reikalavimus juridinio asmens bankroto byloje bankrutuojančiam juridiniam asmeniui tokiais pat pagrindais kaip ir juridinio asmens kreditoriai.

LAT savo praktikoje taip pat yra nurodęs, kad *„teismui patvirtinus kreditoriaus reikalavimą, kilusį iš sandorio, sudaryto ne su įmone, o su jos savininku, kaip fiziniu asmeniu, tačiau negavus šio reikalavimo patenkinimo įmonės bankroto procese, įmonės savininko prievolės kreditoriui savaime nesibaigia“*.¹⁹⁹ Pastarąją teisės aiškinimo taisyklę savo praktikoje ne sykį yra akcentavę ir kiti Lietuvos teismai.²⁰⁰ Šiuo atveju sprendžiama dėl tokios prievolės pasibaigimo, kurios šalys yra kreditorius ir įmonės savininkas, o ne pati įmonė. LR CK 6.123 str. 1 d. nustatyta, kad prievolė pasibaigia, kai yra tinkamai įvykdoma. Pažymėtina, kad individualios įmonės bankroto byloje kreditoriui negavus įmonės savininko prievolės įvykdymo ir nesant kitų LR CK nustatytų prievolių pabaigos pagrindų, nėra pagrindo konstatuoti, kad fizinio asmens prievolė yra pasibaigusi. Taigi darytina išvada, kad individualios įmonės dalyvio (savininko), kaip fizinio asmens, kreditorius, kurio finansinis reikalavimas nekyla iš įmonės veiklos, turi pareigą pareikšti savo finansinį reikalavimą bankroto byloje tik tuo atveju, jeigu siekia jį patenkinti tuo metu, kai vyksta įmonės bankroto procesas. Tačiau, jeigu kreditorius tuo metu, kai vyksta įmonės bankroto procesas, savo reikalavimo

¹⁹⁸ 2001-12-21 LAT teisėjų senato nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto byloje“. Teismų praktika Nr. 16. 2009-09-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-357/2009.

¹⁹⁹ 2009-09-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-357/2009.

²⁰⁰ Pavyzdžiui, 2010-02-22 LApT CBS nutartis c.b. 2A-246/2010.

bankroto byloje nepareiškia, tai jo finansinis reikalavimas bankroto byloje nėra tenkinamas, tačiau tai nereiškia, kad jo finansinis reikalavimas pasibaigia.²⁰¹

LR ĮBĮ 9 str. 3 d., numato, kad „*teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu dėl įmonės buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuos vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas*“. Šiuo atveju darytina išvada, kad neribotos atsakomybės juridinio asmens atveju, turi būti sustabdomi ne tik tie išieškojimo procesai, kurie yra pradėti paties juridinio asmens atžvilgiu, tačiau ir tie, kurie yra vykdomi tokio juridinio asmens dalyvio atžvilgiu. Nors Dr. V. Višinskio nuomone, tokia pozicija yra kritikuotina, - „*pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo padavimas teismui niekaip nepakeičia individualio įmonės savininko, kaip skolininko vykdymo procese, teisinio statuso*“²⁰², pažymėtina, jog su tokia nuomone negalima visiškai sutikti. Nors šiuo atveju esama prieštaravimo tarp LR CPK vykdymo proceso normų ir LR ĮBĮ, tačiau LAT savo praktikoje yra pažymėjęs: „*LR ĮBĮ 1 str. 3 d. įtvirtintas Bankroto įstatymo teisės normų taikymo prioritetas kitų įstatymų atžvilgiu vykdant įmonės bankroto procedūras ir kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, kreditoriaus teisę imtis priemonių skoloms išieškoti, mokesčius ir kitas privalomas įmokas ir jų administravimą bankroto proceso metu, įmonėse taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatoms*“.²⁰³ Taigi įmonių bankroto proceso bei kitų su bankroto procesu susijusių procedūrų vykdymas pagal LR CPK normas gali būti atliekamas pirmiausia atsižvelgiant į LR ĮBĮ nuostatas.

Apibendrinant galima pažymėti, kad individualios įmonės bankroto bylos specifiškumas lemia tai, kad bankroto byloje gali būti sprendžiami ne tik įmonės kreditorių reikalavimų tvirtinimo bei tenkinimo, bet ir su įmonės savininkų turtu susiję ginčai. Tačiau tokia pozicija yra kritikuotina, pažymint, nors tokiu būdu yra apsaugomi individualios įmonės savininko kreditorių interesai, tačiau tuo pat metu yra sukuriamą situacija, kai individuali įmonė tampa atsakinga už savo dalyvio (savininko) prievoles. Svarbu pastebėti, jog įstatymai, numatydami individualios įmonės savininko (dalyvio) prievolę atsakyti už įmonės skolas, nenumato įmonės prievolės atsakyti už jos savininko ar dalyvio prievoles.

²⁰¹ 2009-06-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-259/2009.

²⁰² Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Jurisprudencija. 2005. Nr. 69 (61). P. 39.

²⁰³ 2005-12-12 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-653/2005; 2008-11-04 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-558/2008; 2009-05-25 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-162/2009.

4.3. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės likvidavus juridinį asmenį

Pažymėtina, kad bankrutuojančios individualios įmonės dalyvio (savininko) atsakomybė nėra absoliuti ir neribota. LAT praktikoje laikomasi pozicijos, kad „*kai likviduojama dėl bankroto individuali įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, ir nėra šio juridinio asmens dalyvio (savininko) turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad šios įmonės dalyvio (savininko) prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia (LR CK 6.128 str. 3 d.)*“.²⁰⁴ Toks normų aiškinimas grindžiamas tuo, kad bankroto procedūros metu kreditorius turėjo galimybę pareikšti reikalavimą, o prieštaraudamas dėl įmonės likvidavimo, kai nebuvo patenkintas jo reikalavimas, - apskųsti teismo nutartį dėl bankrutuojančios įmonės likvidavimo, t.y. kreditorius gindamas savo turtinius interesus išnaudojo visas įstatymų jam suteiktas priemones.²⁰⁵ Kita vertus, atsižvelgiant į viešąjį interesą, tuo atveju, jeigu su įmonės kreditoriais liko neatsiskaityta, tačiau paaiškėjus, kad vykdant bankroto procedūras įmonės savininkas turėjo turto, apie kurį bankroto bylos nagrinėjimo metu nebuvo žinoma, ir esant galimybei nukreipti išieškojimą į tokį turtą, negali būti paneigta galimybė teisinėmis priemonėmis tai padaryti.²⁰⁶ Šiuo atveju minėtina LAT nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-337/2010, kurioje buvo konstatuota, kad „*įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą individualiai įmonei yra apribojama ir įmonės savininko disponavimo jo turimu turtu teisė patvirtintų įmonės kreditorių reikalavimų ir bankroto bylos administravimo apimtimi. Kita vertus, jeigu bankrutuojančios individualios įmonės savininkas nepaiso disponavimo savo turtu teisės apribojimo ir turtą perleidžia tretiesiems asmenims, net ir po to, kai yra priimtas sprendimas dėl įmonės pabaigos ir išregistravimo iš Juridinių asmenų registro, išlieka įmonės savininko atsakomybė už šios įmonės neįvykdytas prievolės kreditoriams perleisto turto vertės apimtyje*“.²⁰⁷

Taigi įmonės likvidavimas vykdant bankroto procedūras reiškia, kad galutinai išsprendžiamas bankrutavusios įmonės skolų klausimas ir fiksuojama, kad tolesnis skolų išieškojimas yra neįmanomas. Pažymėtina, kad būtent bankroto procedūra ir įmonės likvidavimas dėl bankroto lemia įmonės prievolių pabaigą. Tokios pozicijos laikėsi ir LAT civilinėje byloje Nr. 3K-3-159/2010,

²⁰⁴ 2001-12-21 LAT senato nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“; 2004-06-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-308/2004.

²⁰⁵ Pažymėtina, kad LAT praktikoje aptinkama ir priešingų nutarčių, pavyzdžiui, 2003-05-21 LAT CBS nutartyje c. b. Nr. 3K-3-616/2003, teismas pripažino, kad būtent LR CK 6.128 str 3 d. numatyta išimtis ir yra LR CK 2.50 str. 4 d. norma, todėl likvidavus neribotos atsakomybės juridinį asmenį jo prievolės nepasibaigia, o pereina jo dalyviams (savininkams). Tačiau tokia pozicija kritikuotina, kadangi tokiu atveju savininkas tampa atsakingu pagal įmonės prievolės iki savo gyvenimo galo, nes pagal bendras vykdymo taisykles, išieškojimas gali būti tęsiamas iki visiško prievolės įvykdymo net ir skolininko mirties atveju.

²⁰⁶ Pavyzdžiui, 2003-11-19 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-1099/2003; 2004-06-22 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-7-308/2004; 2009-09-29 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-357/2009.

²⁰⁷ 2010-07-20 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-337/2010.

pažymėjęs, kad „tik užbaigus įmonės bankroto procedūrą, baigiasi ir įmonės kreditorių teisė reikalauti grąžinti skolas“.²⁰⁸ Nurodytoje byloje teisėjų kolegija konstatavo, kad kasatoriaus motyvas, jog įmonės likvidavimas, nevykdant bankroto procedūrų, esant faktiniam nemokumui, sukelia tokius pat teisinius padarinius, kaip ir įmonės likvidavimas po bankroto, vertintinas kaip teisiškai neteisingas. LR ĮBĮ 4 str. 3 d. 3 p. nustatyta, kad įmonės galėjimas atsiskaityti su kreditoriais yra pagrindas atsisakyti įmonei iškelti bankroto bylą, jeigu su kreditoriais atsiskaitoma iki bylos iškėlimo teisme dienos, t.y. nesant turtinių ginčų tarp įmonės kreditorių, įmonė gali būti likviduojama savininkui nusprendus. Taigi esant pradėtai įmonės likvidavimo procedūrai ir paaiškėjus, kad įmonei su kreditoriais atsiskaityti nepavyks, turėtų būti kreipiamasi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, nes būtent bankroto procedūra ir įmonės likvidavimas dėl bankroto lemia įmonės prievolių pabaigą. Likviduojant įmonę ne bankroto procedūros būdu, gali būti taikoma neribota atsakomybė fiziniams asmenims, nes už visas individualios įmonės prievolės atsako individualios įmonės savininkas visu savo turtu.²⁰⁹

Apibendrinant galima pažymėti, kad kai likviduojama dėl bankroto individuali įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, ir nėra šio juridinio asmens dalyvio turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad šios įmonės dalyvio prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia (LR CK 6.128 str. 3 d.). Tačiau Lietuvos teismai savo praktikoje taip pat pažymėjo, jog įmonės likvidavimas, nevykdant bankroto procedūrų, esant faktiniam nemokumui, teisiškai negali būtų prilyginamas įmonės likvidavimui po bankroto. Nurodytą poziciją teismai grindžia aplinkybe, jog būtent bankroto procedūra ir įmonės likvidavimas dėl bankroto lemia įmonės prievolių pabaigą.

²⁰⁸ 2010-04-13 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-159/2010.

²⁰⁹ 2011-07-18 LAT CBS nutartis c. b. Nr. 3K-3-331/2011.

IŠVADOS

1. Nors Lietuvos teismų praktikoje ir teisės doktrinoje pastebima tendencija dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės institutą traktuoti kaip deliktinę civilinę atsakomybę, tačiau toks požiūris yra kritikuotinas pažymint, jog šie du atsakomybės institutai yra atskiri, skirtingos jų sąlygos, struktūra ir paskirtis.
2. Remiantis dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės pagrindų analize galima teigti, kad LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtinta dalyvio atsakomybė pagal juridinio asmens prievolės atsiranda savarankišku įstatyminiu pagrindu – dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų.
3. Sisteminė LR teisės aktų analizė leidžia teigti, kad Lietuvos teisiniame reguliavime įtvirtintas išorinis dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievolės modelis, pagal kurį, juridinio asmens dalyvis subsidiariai atsako pagal juridinio asmens prievolės kreditoriams, bet ne pačiam juridiniam asmeniui.
4. Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, jog atsakomybės subjektu pagal LR CK 2.50 str. 3 d. gali būti ne tik dalyvis, kuris buvo kontroliuojantis juridinį asmenį ar užimantis dominuojančią padėtį kitų dalyvių atžvilgiu, tačiau tam tikrais atvejais atsakomybės subjektu gali būti pripažintas ir dalyvis neturintis lemiamos įtakos VAS.
5. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio sąvokos išplėtimas, dalyviu pripažįstant ir tiesiogiai juridinio asmens veikloje nedalyvaujantį dalyvio sutuoktinį, yra kritikuotinas, dėl šios priežasties Lietuvos įstatymai yra numatę atvejus, kai sutuoktinis gali bandyti ginčyti jam numatytą atsakomybę pagal individualios įmonės prievolės.
6. Remiantis Lietuvos teismų praktikos analize, galima teigti, kad juridinio asmens negalėjimas vykdyti prievolės kreditoriams gali būti teismo konstatuojamas skirtingų faktinių aplinkybių pagrindu, kai nustatoma, kad juridinis asmuo nevykdo prievolės kreditoriui, dėl to, kad neturi reikalingų lėšų ar turto, *inter alia* dėl bankroto, ir kai tokių prievolių vykdymo terminai yra suėję.
7. Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, jog Lietuvos teismai nėra linkę tipizuoti LR CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintos dalyvio atsakomybės atvejų, palaikydami poziciją, kad sąžiningumas kiekvienoje situacijoje yra fakto klausimas, teismai tiesiog nustato atskirus nesažiningų veiksmų atvejus. Nesažiningų veiksmų konstatavimui teismai paprastai taiko LAT byloje *UAB "Göllner spedition" vs. Beinorius, J. Beinorienė* suformuluotą vidinių ir išorinių faktorių nustatymo būdą.

8. Priežastinio ryšio konstatavimas padeda nustatyti aplinkybę, kad būtent dalyvio, o ne kito asmens veiksmai ar neveikimas buvo priežastis to, jog juridinis asmuo negali atsiskaityti su savo kreditoriais, t.y. - priežastinio ryšio konstatavimas padeda nustatyti tikrąjį atsakomybės subjektą.
9. Neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė (LR CK 2.50 str. 4 d.) kyla tiesiogiai iš įstatymo, pagal visas juridinio asmens prievoles, todėl skirtingai nei ribotos atsakomybės atveju (LR CK 2.50 str. 3 d.), jokių papildomų sąlygų, išskyrus žalą, kuri pasireiškia juridinio asmens negalėjimu įvykdyti prievolės, įrodinėti nereikia.
10. Remiantis Lietuvos teismų praktikos analize galima teikti, kad teismui patvirtinus kreditoriaus reikalavimą, kilusį iš sandorio, sudaryto ne su individualia įmone, o su jos savininku, kaip fiziniu asmeniu, tačiau negavus šio reikalavimo patenkinimo įmonės bankroto procese, įmonės savininko prievolės kreditoriui savaime nesibaigia.
11. Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, kad įmonės likvidavimas, nevykdant bankroto procedūrų, esant faktiniam nemokumui, teisiškai negali būtų prilyginamas įmonės likvidavimui po bankroto, pažymint, jog būtent bankroto procedūra ir įmonės likvidavimas dėl bankroto lemia įmonės prievolių pabaigą.

Pabaigoje galima pažymėti, jog remiantis atlikta Lietuvos teismų praktikos analize ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių atsakomybės pagal juridinių asmenų prievoles taikymo aspektu pavyko nustatyti šio instituto vietą Lietuvos teisinėje sistemoje, taip pat pavyko išanalizuoti ir susisteminti dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo Lietuvos teismų praktikoje rezultatus bei išskirti probleminius aspektus, pateikiant teisinį atsakomybės pagrindų vertinimą. Taigi galima teigti, jog buvo pasiekti darbo pradžioje užsibrėžti tikslai, įgyvendinti išsikelti uždaviniai, taip pat, remiantis darbo išvadomis, galima teigti, kad pasitvirtino ir suformuluotos hipotezės.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Susidariusį įstatymų prieštaravimą dėl ūkinės bendrijos nario komanditoriaus atsakomybės reglamentavimo (LR CK 2.50 str. 4 d. ir LR ŪBĮ 4 str. 3 d.) siūlytina šalinti įstatymų tikslinimu arba išsamesnį tokio teisinio reguliavimo aiškinimą siūlytina pateikti teismų praktikai.
2. Nesąžiningų veiksmų LR CK 2. 50 str. 3 d. prasme nereikėtų vienareikšmiškai tapatinti su neteisėtais veiksmais, kaip tai daroma teisės doktrinos dalyje, kadangi šiuo atveju įstatymas nereikalauja sandorių neteisėtumo pripažinimo, be to, tai nėra *actio Pauliana* ieškinys (LR CK 6.66 str.).
3. Lietuvos teisiniui reguliavimui siūlytina įstatymu apibrėžti dalyvio nesąžiningumo sampratą, įtvirtinant nesąžiningo elgesio nustatymo kriterijus. Tokiu būdu būtų suteikiamos dalyvio atsakomybės LR CK 2.50 str. 3 d. pagrindu taikymo gairės teismams, o tai sąlygotų vieningą teisės taikymą ir padidintų teisinį tikrumą visuomenėje.
4. Juridinio asmens negalėjimo įvykdyti prievolės nederėtų vadinti žala kreditorių interesams LR CK 6.249 str. 1 d. prasme. Toks traktavimas būtų galimas Lietuvos teisiniame reguliavime įtvirtinus vidinį dalyvio atsakomybės modelį, pagal kurį juridinio asmens dalyvis atsakytų juridiniam asmeniui.
5. Nustatinėjant dalyvio atsakomybės pagrindą dėl pareigos inicijuoti įmonės bankroto procesą pažeidimo, rekomenduotina vadovautis LR ĮBĮ įtvirtintomis nuostatomis, kurios, nurodyto teisės pažeidimo atveju, prioritetą teikia juridinio asmens vadovo atsakomybės institutui.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Augustaitis A. Akcininko atsakomybė. Ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles // *Juristas*. 2004. Nr. 2004/1. P. 3-5.
2. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999. P. 252-259.
3. Avi-Yonah, S. R. The Cyclical Transformations of Corporate Form: A Hystorical Perspective on Corporate Social Responsibility. 2005 Feb., Nr. 05-003. <http://ssrn.com/abstract=672601>, prisijungimo laikas: 2012-01-12.
4. Bainbridge S. M. Abolishing Veil Piercing// *Corporate Practice Commentator*, 2001, Nr. 43. P. 517-525.
5. Bartkus, G., Kresauskas, Š.; Mikelėnas, V.; Mizaras, V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius. Justitia, 2002. P. 93-96, 118-119, 127-129.
6. Butrimienė G. Ar ribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyviai pagal bendrą taisyklę neatsakantys už bendrovės prievoles, gali būti patraukti civilinėn atsakomybėn? // *International Juornal of Baltic Law*. 2005. Volume 2, No. 4. P. 60-78.
7. Carney W. J. Limited Liability // *Encyclopedia of Law and Economics*. 1998, P.662, <http://ssrn.com/abstract=50563>, prisijungimo laikas 2012-02-22.
8. Civilka M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles 1 // *Juristas*. 2006. Nr. 2006/01. P. 3-9.
9. Civilka M. Akcininkų atsakomybė už bendrovės prievoles 2 // *Juristas*. 2006. Nr. 2006/02. P. 24-33.
10. Easterbrook F. H., Fischel D. R. The Economic Structure of Corporate Law. Cambridge: Harward University Press, 1991. P. 62-65.
11. Frignani A., Elia G. Italian Comapny Law. Milan: IPSOA Kluwer, 1992. P. 49.
12. Glynn T. P. Beyond Unlimiting Shareholder Liability: Vicarious Tort Liability for Corporate Officers // *Vanderbilt Law Review*, 2004 March. Vol. 57, No. 2. <http://ssrn.com/abstact=572482>, prisijungimo laikas: 2012-01-12
13. Hansmann H., Kraakman R. The Essential Role of Organizational Law // *Yale Law Journal*, 2000, Nr. 110. P. 2.
14. Johnston D. The Development of Law in Classical and Early Medieval Europe: Limiting Liability: Roman Law and Civil Law Tradition // *Chicago – Kent Law Review*, 1995, Nr. 70. P. 387-440.
15. Kiršienė J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai//*Jurisprudencija*. 2002, t. 31(23). P. 67-80.
16. Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles //*Jurisprudencija*. 2004. Nr. 55(47). P. 68-77.
17. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. T.1. P. 172-183.
18. Kriauciūnas D. Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje // *Teisė*. 2001-38. P. 33-37.
19. Lamanauskas T., Juodka R. Ar juridinio asmens samprata pasmerkta išnykti // *Teisės žinios*. 2004. Nr. 2 (5). P. 14-15.
20. Laužikas E., Višinskis V. Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai // *Teisė*. 2006. Nr. 59. P. 46-56.
21. Levickaitė I. Ar Lietuvos įstatymai leidžia pakelti akcinės bendrovės atsakomybės šydą?// *International Journal of Baltic Law*. 2004 Dec., Vol. 1, Nr. 4 P. 41-48.

22. Matheson John H. The Modern Law of Corporate Groups: *An Empirical Study of Piercing the Corporate Veil in the Parent-Subsidiary Context* // *North Carolina Law Review*, Vol. 87, p. 1091, 2008-2009. <http://ssrn.com/abstract=1871173>, prisijungimo laikas: 2012-02-22.
23. Mikalonienė L. Subsidiari akcininko atsakomybė. Vilniaus universitetas. Teisė. 2010-76. P. 176-189.
24. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. ir kiti. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P.10-16.
25. Naujokaitis A. Atsakomybės pagal individualių įmonių prievolės aspektai // *Juristas*. 2004. Nr.2004/6. P. 3-7.
26. Papijanc, V. Įmonių grupės teisinis reguliavimas: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*. 2001. Nr. 4(94). P. 81-88.
27. Papijanc, V. *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*. 2008. Nr. 10(112). 95-102.
28. Tikniūtė A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (01 S)/ MRU.- V., 2006.
29. Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2008 2(104). P. 64-72.
30. Višinskis V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // *Jurisprudencija*. 2005. Nr. 69 (61). P. 36-43.
31. Žukas, T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės (1). *Vadovo pasaulis*. 2003. Nr. 11. P. 70-74.
32. Žukas, T. Akcininko atsakomybė už bendrovės prievolės (3). *Vadovo pasaulis*. 2003. Nr. 1. P. 38-41.

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas // *Valstybės žinios*. 2004. Nr. 4-24.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // *Valstybės žinios*. 2001. Nr. 31-1010.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 112-4991.
6. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 112-4990.
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 123-5574, atitaisymas skelbtas: *Valstybės žinios*. 2004. Nr. 33.
8. Lietuvos Respublikos įmonių, priklausančių finansų konglomeratui, papildomos priežiūros įstatymas // *Valstybės žinios*. 2004. Nr. 120-4433.
9. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // *Valstybės žinios*. 2007. Nr. 17-626.
10. Lietuvos Respublikos įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas // *Valstybės žinios*. 2008. Nr. 79-3099.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001-04-11 nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2000// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001-12-21 nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto byloje“. *Teismų praktika* Nr. 16.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-05-21 nutartis c. b. Nr. 3K-3-616/2003// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-06-16 nutartis c. b. Nr. 3K-3-705/2003// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-11-19 nutartis c. b. Nr. 3K-3-1099/2003// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-02-03 nutartis c. b. Nr. 2K-23/2004// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-02-18 nutartis c. b. Nr. 3K-3-124/2004// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-06-22 nutartis c. b. Nr. 3K-7-308/2004// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004-10-06 nutartis c. b. Nr. 3K-3-499/2004// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-09-07 nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2005// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-10-17 nutartis c. b. Nr. 3K-3-484/2005// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-06-14 nutartis c. b. Nr. 3K-3-383/2006// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-10-10 nutartis c. b. Nr. 2K-235/2006// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2011-01-15.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-10-30 nutartis c. b. Nr. 3K-3-428/2006// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006-11-28 nutartis c. b. Nr. 3K-3-604/2006// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-06-04 nutartis c. b. Nr. 3K-7-192/2007// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-12-28 nutartis c. b. Nr. 3K-3-560/2007// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-03-12 nutartis c. b. Nr. 3K-3-163/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-03-19 nutartis c. b. Nr. 3K-3-123/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-03-12 nutartis c. b. Nr. 3K-3-163/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-09-21 nutartis c. b. Nr. 2K-29/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-10-06 nutartis c. b. Nr. 3K-3-455/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-10-22 nutartis c. b. Nr. 3K-3-509/2008// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-02-27 nutartis c. b. Nr. 3K-3-75/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-04-03 nutartis c. b. Nr. 3K-3-147/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-05-25 nutartis c. b. Nr. 3K-7-162/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-06-07 nutartis c. b. Nr. 3K-3-244/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-06-29 nutartis c. b. Nr. 3K-7-259/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-07-09 nutartis c. b. Nr. 3K-3-259/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-09-29 nutartis c. b. Nr. 3K-3-357/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-10-05 nutartis c. b. Nr. 3K-3-372/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-11-09 nutartis c. b. Nr. 3K-3-486/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-12-21 nutartis c. b. Nr. 3K-3-576/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-02-08 nutartis c. b. Nr. 3K-3-36/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-02-09 nutartis c. b. Nr. 3K-3-68/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-04-13 nutartis c. b. Nr. 3K-3-159/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-07-20 nutartis c. b. Nr. 3K-3-337/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-12-20 nutartis c. b. Nr. 3K-3-539/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-02-07 nutartis c. b. Nr. 3K-3-29/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-02-28 nutartis c. b. Nr. 3K-3-76/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-03-21 nutartis c. b. Nr. 3K-3-118/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-04-08 nutartis c. b. Nr. 3K-3-160/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-06-21 nutartis c. b. Nr. 3K-3-282/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-07-18 nutartis c. b. Nr. 3K-3-331/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-01-26 nutartis c. b. Nr. 3K-3-25/2012// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-02-05.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012-02-01 nutartis c. b. Nr. 3K-3-19/2012// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-02-10.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-01-10 nutartis c. b. Nr. 2A-71/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
48. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-01-27 nutartis c. b. Nr. 2A-107/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-02-05 nutartis c. b. Nr. 2A-8/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-02-09 nutartis c. b. Nr. 2A-60/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-02-17 nutartis c. b. Nr. 2A-137/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-03-19 nutartis c. b. Nr. 2A-222/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-03-19 nutartis c. b. Nr. 2A-321/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.

54. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-04-16 nutartis c. b. Nr. 2A-338/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
55. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-05-28 nutartis c. b. Nr. 2A-162/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
56. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-07-02 nutartis c. b. Nr. 2A-646/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
57. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-12-25 nutartis c. b. Nr. 2A-121/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-08-28 nutartis c. b. Nr. 2A-1072/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
59. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-09-07 nutartis c. b. Nr. 2A-82/2009// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-01-14 nutartis c. b. Nr. 2A-43/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-02-22 nutartis c. b. Nr. 2A-246/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-02-25 nutartis c. b. Nr. 2A-121/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-03-18 nutartis c. b. Nr. 2A-578/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-03-30 nutartis c. b. Nr. 2A-197/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-04-01 nutartis c. b. Nr. 2A-590/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-04-12 nutartis c. b. Nr. 2A-145/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-07-07 nutartis c. b. Nr. 2A-513/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-07-09 nutartis c. b. Nr. 2A-1026/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-07-23 nutartis c. b. Nr. 2A-280/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
70. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-07-26 nutartis c. b. Nr. 2A-10/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-09-17 nutartis c. b. Nr. 2A-1154/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-09-23 nutartis c. b. Nr. 2A-1346/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
73. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-10-07 nutartis c. b. Nr. 2A-1302/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-11-04 nutartis c. b. Nr. 2A-1664/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2011-01-15.
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-11-16 nutartis c. b. Nr. 2A-373/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
76. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-11-25 nutartis c. b. Nr. 2A-1910/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
77. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-11-25 nutartis c. b. Nr. 2A-1695/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-12-23 nutartis c. b. Nr. 2A-1912/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.

79. Lietuvos apeliacinio teismo 2010-12-20 nutartis c. b. Nr. 2A-741/2010// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2011-01-15.
80. Lietuvos apeliacinio teismo 2011-01-10 nutartis c. b. Nr. 2A-71/2011// www.infolex.lt/Praktika, prisijungimo laikas: 2012-01-15.
81. Kauno miesto apylinkės teismo 2002-04-11 sprendimas c. b. Nr. 2-2833/2002.
82. Vilniaus miesto I-ojo apylinkės teismo 2003-10-22 sprendimas c. b. Nr. 2-2367/2003.
83. Vilniaus miesto II-ojo apylinkės teismo 2003-05-02 sprendimas c. b. Nr. 2-4070-17/2003.
84. Panevėžio Apygardos teismo 2009-11-04 sprendimas c. b. Nr. 2-419-544/2009.

Juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymas Lietuvos teismų praktikoje

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *ribotos atsakomybės juridinis asmuo, neribotos atsakomybės juridinis asmuo, juridinio asmens dalyvis, juridinio asmens dalyvio atsakomybė, juridinio asmens dalyvio ribotos atsakomybės netaikymo doktrina.*

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjami juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje. Pirmoje darbo dalyje yra aptariamos juridinio asmens kilmės teorijos bei jų įtaka juridinio asmens dalyvio atsakomybei, analizuojamas dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles institutas, aptariami juridinio asmens dalyvio atsakomybės modeliai, remiantis teismų, doktrinos išaiškinimais bei teisės normų analize nustatinėjama dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles kilmė. Antroje darbo dalyje aptariama ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių teisinio statuso ypatumai, analizuojami juridinio asmens dalyvių sampratos išaiškinimai Lietuvos teismų praktikoje bei teisės doktrinoje, taip pat aptariami teisės aktų prieštaravimai bei teismų praktikos probleminiai aspektai, susiję su ribotos ir neribotos atsakomybės juridinių asmenų dalyvių teisinio statuso ypatumais. Trečioje darbo dalyje aptariama ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles atsiradimo pagrindai ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje. Nagrinėjami dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles atvejai įstatymo ir steigiamųjų dokumentų pagrindu, analizuojamos dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles dėl nesažiningų dalyvio veiksmų taikymo sąlygos, apžvelgiami šių sąlygų taikymo atvejai Lietuvos teismų praktikoje, aptariami jų praktinio taikymo probleminiai aspektai, vertinamos dalyvio atsakomybės taikymo pasekmės. Ketvirtoje dalyje aptariami neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo ypatumai Lietuvos teismų praktikoje. Analizuojami neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles ypatumai išieškojimo procedūrose. Apžvelgiami teismų išaiškinimai dėl neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles taikymo bankroto proceso metu, aptariamos praktinio taikymo problemos. Taip pat analizuojami neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybės pagal juridinio asmens prievoles atvejai likvidavus juridinį asmenį. Pabaigoje pateikiamos darbą apibendrinančios išvados, pasiūlymai ir rekomendacijos.

Application of Liability of a Legal Entity's Member under the Legal Entity's Obligations in Lithuanian Case-Law

SUMMARY

Key words: *legal entity with limited liability, legal entity with unlimited liability, member of a legal entity, liability of a legal entity's member, doctrine of non-application of limited liability of a legal entity's member.*

This Master's thesis analyzes peculiarities of application of the liability of a legal entity's member under the legal entity's obligations in Lithuanian case-law. The first part deals with theories on the origin of a legal entity and their impact on the liability of a legal entity's member, analyzes the institution of a member's liability under the legal entity's obligations, discusses models of the liability of a legal entity's member and determines the origin of the liability of a legal entity's member under the legal entity's obligations based on interpretations of courts and the doctrine as well as on an analysis of legal norms. The second part discusses peculiarities of a legal status of members of legal entities with limited and unlimited liabilities, analyzes interpretations of the conception of a legal entity's member in Lithuanian case-law and legal doctrine and also deals with contradictions in legislation and problematic aspects of the case-law related to peculiarities of a legal status of members of legal entities with limited and unlimited liabilities. The third part of the thesis discusses grounds for the liability of a legal entity's member under the legal entity's obligations and their application in Lithuanian case-law. The part deals with cases of a member's liability under the legal entity's obligations on the basis of laws and incorporation documents, analyzes conditions for application of a member's liability under the legal entity's obligations as a result of fraudulent actions of the member, reviews cases when these conditions were applied in Lithuanian case-law, discusses problematic aspects of their practical application, assesses consequences of application of the member's liability. The fourth part discusses peculiarities of application of the liability of a member of a legal entity with unlimited liability under the legal entity's obligations in Lithuanian case-law. Peculiarities of the liability of a member of a legal entity with unlimited liability in the recovery procedures are also analyzed. Interpretations of courts regarding application of the liability of a member of a legal entity with unlimited liability under the legal entity's obligations during bankruptcy proceedings are reviewed and practical application problems are discussed. Moreover, cases of the liability of a member of a legal entity with unlimited liability after liquidation of the legal entity are analyzed. At the end conclusions summarizing the paper, suggestions and recommendations are presented.